

**Sekce pro evropské záležitosti
Úřadu vlády České republiky**

**Ekonomické vyhodnocení členství
České republiky v EU po deseti letech**
Alternativní scénáře a kvantifikace

Příspěvek k formulaci nové
evropské strategie pro Českou republiku

Diskuzní dokument SEZ ÚV
Květen 2014

Autoři: Aleš Chmelař, Jan Novotný, Jan Jedlička, Jana Maláčová, Klára Kalíšková, Petr Zahradník, Jiří Šatava, Tomáš Lichard, Zdeněk Kudrna, Andrea Novotná, Zdeněk Holeček

Série diskuzních dokumentů: Diskuzní dokumenty Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády mají sloužit jako podklady k zahájení otevřených diskuzí o evropských otázkách jak mezi odbornou, tak i širokou laickou veřejností.

Obsah

Obsah	3
Seznam grafů.....	5
Seznam boxů	5
Akronymy	6
Shrnutí.....	7
Předmluva.....	12
Epistemologie této studie	13
Úvod: Členství v EU a české hospodářství.....	14
Nevyužitý potenciál konvergence	15
Česká republika mimo EU.....	17
1. Scénář: ČR není běžným členem EU	21
1.1 Česká republika a rozpočet EU	21
1.2 Dopady kohezní politiky na českou ekonomiku.....	24
1.3 Koordinace hospodářských politik.....	27
1.4 Absence dalších politik EU	28
1.5 Detaily norského a švýcarského scénáře	29
2. Scénář: Česká republika v izolaci	33
2.1 Česká republika mimo vnitřní trh	34
2.2 Nižší konkurenční prostředí a monopolizace sektorů.....	37
2.3 Zhoršení investičního prostředí a snížení investičních toků	38
2.4 Omezení hlasu v globální politice a ekonomice.....	42
3. Scénář: Přistoupení ke společné měně	44
3.1 Zavedení eura a kanály vlivu na ekonomiku	44
3.2 Celkový dopad na HDP.....	47
3.3 Vliv měnové unie na cenovou hladinu.....	49
3.4 Fiskální pomoc ostatním státům eurozóny.....	51
3.5 Bankovní unie	52
4. Scénář: Česká republika využívá veškerý potenciál svého členství v EU.....	57
4.1 Potenciál produktivity práce a HDP	58
4.2 Potenciál příjmu domácností	60

4.3 Český potenciál zaměstnanosti podle Evropy 2020.....	63
Závěr: Důležitost odborné i veřejné debaty v prosazování zájmů České republiky uvnitř EU.....	67
Reference.....	70
Přílohy	72
Příloha 1: Beta konvergence a následky vstupu.....	72
Příloha 2: Detailní analýza fondů EU	75
Dosavadní průběh čerpání: kvalitativní a systémová analýza a vyhodnocení přínosů	79
Doporučení k využití evropského rozpočtu.....	82
Příloha 3: Evropa 2020	84
Specifická hospodářská doporučení pro ČR v rámci Evr. semestru a jejich zapracování.....	85
Příloha 4: Specifika norského a švýcarského přístupu	87
Příloha 5: Lisabonská strategie a Strategie Evropa 2020	90
Příloha 6: Náčrt SWOT analýzy.....	91
Šance pro budoucnost.....	91
Budoucí příležitosti a rizika	92
Nedostatky naší situace a integrační strategie	94

Seznam grafů

Graf 1 – Vývoj reálného HDP během transformace v kupní síle na hlavu před vstupem do EU (1989 = 100 %)	14
Graf 2 – Hrubý domácí produkt na hlavu mezi roky 1980 a 2010	15
Graf 3 – Reálné HDP na hlavu při přepočtu na kupní sílu v roce 2012 jako procento průměru EU15	16
Graf 4 – Vývoj HDP v konstantních korunách 2013 v případě nevstoupení do EU	18
Graf 5 – Konzervativní kontrafaktický scénář vývoje reálného HDP ČR k průměru EU15 v kupní síle v případě nevstoupení do EU	19
Graf 6 – Dopad kohezní politiky prvních dvou programových období 2004–2006 a 2007–2013 na HDP České republiky jako rozdíl oproti základnímu scénáři (procenta HDP)	25
Graf 7 – Dopad kohezní politiky prvních třech programových období 2004–2006, 2007–2013 a 2014–2020 na HDP České republiky jako rozdíl oproti základnímu scénáři (procenta HDP)	25
Graf 8 – Vývoj přímých zahraničních investic směřujících do české ekonomiky	39
Graf 9 – Spready CDS (credit default swap) pětiletých dluhopisů jednotlivých zemí	40
Graf 10 - Vývoj běžného účtu platební bilance	42
Graf 11 – Produktivita práce jako procento průměru EU v tržních cenách	59
Graf 12 – Meziroční změna čistého příjmu domácností v procentech	61
Graf 13 – Reálný hrubý příjem domácností jako procento průměru EU v roce 2012	61
Graf 14 – Míra konvergence reálného čistého příjmu domácností v porovnání s průměrem EU15 mezi 1995 a 2012	62
Graf 15 – Hrubý domácí příjem a transfery výnosů v miliardách korun roku 2005	62
Graf 16 – Vývoj míry zaměstnanosti 1998–2012	63
Graf 17 – Míra zaměstnanosti podle věku v roce 2013	65

Seznam boxů

Box 3.1 – Historický vývoj měnové a hospodářská unie	51
Box 3.2 – Bankovní unie	55
Box 4.1 – Nebezpečí slabé konvergence v Evropské unii	58

Akronymy

ECB	Evropská centrální banka
EFSF	Evropský fond finanční stability
ESFS	Evropský fond finanční stability
ERM	Mechanismus směnných kurzů
ESM	Evropský stabilizační mechanismus
ESVA	Evropská služba vnější akce
EU	Evropská unie, EU28 pokud jinak nespecifikováno
EU15	Staré členské státy (do roku 2004)
EU27	Evropská unie o dvaceti sedmi členech (od 2007 do 2013)
EU28	Evropská unie o dvaceti osmi členech (od 2013)
HDP	Hrubý domácí produkt
HMU	Hospodářská a měnová unie
HND	Hrubý domácí důchod
NČS	Nové členské státy (vstup v roce 2004 a 2007)
NSSR	Národní strategický referenční rámec
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSI	Official Sector Involvement – Zapojení oficiálního sektoru
PZI	Přímé zahraniční investice
SRF	Single Resolution Fund – Jednotný fond pro řešení problémů bank
SRM	Single Resolution Mechanism – Jednotný mechanismus pro řešení problémů bank
WTO	Světová obchodní organizace

Shrnutí

Vstup do EU nikoli jako datum, ale dlouhodobý proces s rozprostřenými dopady

Vstup do EU v květnu 2004 byl součástí dlouhodobého procesu, který není možné chápat v perspektivě jednotlivého data, ale dlouhodobé legislativní harmonizace, předvstupní pomoci a zvýšeného přílivu investic již v důsledku příslibu členství v jednotném trhu.

„ Členství v EU nelze chápat v perspektivě jednoho vstupního data, ale jako dlouhodobý a komplexní proces.

Nemožnost kvantifikovat členství v EU jako součet jednotlivých částí

Stejně tak nelze výhody či nevýhody EU brát jako součet jednotlivých účetních položek, protože i ty kvantifikovatelné aspekty členství se vzájemně překrývají či umocňují a v mnoha ohledech převládají tzv. „měkké“ a těžko vyčíslitelné dopady, např. na standardizaci státních a tržních institucí, zvýšení investičního i spotřebního potenciálu, zvýšení právní jistoty, transparentnosti a dalších špatně kvantifikovatelných parametrů. Tato studie, ač vyčísluje i jednotlivé aspekty členství v EU, pro vyhodnocení celkových dopadů členství tedy používá standardní regresní model, ve kterém byly následky členství testovány na posledních dvou vlnách rozšíření oproti scénáři nečlenství.

Česká ekonomika rostla díky EU v průměru o 1,1 p.b. rychleji než by rostla bez ní. Přišla si tak kumulativně na **3,1 bilionu korun.**

Členství v EU přineslo České republice systematicky vyšší růst

Podle konvergenčního modelu vytvořeného pro tuto studii byl vstup do EU spojen s vyšším růstem HDP o 2,0 procentní body pro průměrnou přístupující zemi. Ačkoli tento model bere do úvahy různé exogenní efekty, model byl uzpůsoben konzervativnímu scénáři pro zemi typu České republiky a efekt byl rozložen do delšího časového rozmezí a byl postupně snižován až do úplného vymizení. V tomto konzervativním rozložení modelu Česká republika v letech 2002 až 2013 rostla v průměru o 1,1 procentního bodu rychleji, než by rostla bez vstupu do EU. Tím si od roku 2004 kumulativně přišla na zhruba 3,1 bilionu korun.

„ V případě nepřistoupení ČR k EU by byl HDP v roce 2013 o 12 % nižší než dnes.

Krátké období prosperity v období kolem přístupu do EU

V období, kdy se očekávaly první následky předvstupních jednání a vstupu samotného, tedy v období od roku 2002 do roku 2008, zaznamenala Česká republika nejvyšší ekonomický růst ve své historii. Tempem z těchto let by dohnala západní Evropu za sedmáct let.

Tempem růstu v období kolem vstupu do EU by ČR dohnala západní Evropu za **17 let.** “

**Hlubší hospodářská krize
a recese než u sousedů a
omezená konvergence**

Globální finanční a zvláště hospodářská krize však dopadla na Českou republiku v mnoha ohledech hůře než na sousední země a byla umocněna procyklickými endogenními opatřeními. Projevila se dvojitou a výjimečně hlubokou recesí. Česká republika tak začala v ekonomickém vývoji zaostávat za průměrem EU. Česká republika se téměř přestala přibližovat bohatším zemím EU a byla postupně doháněna ostatními novými členskými státy.

**Alternativní scénáře
konvergence podobné
sousedním zemím**

V případě, že by tempo konvergence k západním sousedům bylo od vstupu do EU stejné jako v případě Polska či Slovenska, tedy že by Česká republika plně využila potenciálu vstupu jako tyto dvě země, HDP České republiky by mohlo být jen v roce 2013 vyšší o 180 až 350 miliard, tedy o ekvivalent 5 % resp. 9 %. Kumulativně od roku 2004 by se jednalo o příjem české ekonomiky ve velikosti 250 až 1 400 miliard.

” **Kdyby ČR využila potenciál členství v EU
stejně jako Slovensko či Polsko, byl by český
HDP v roce 2013 vyšší o 5 až 9 procent a stát
by vybral 60 až 120 miliard více na daních.**

**Fiskální situace a slabé
využití růstového
potenciálu**

Úroveň konvergence podobná jako v sousedních zemích by se tedy projevila dodatečnými příjmy rozpočtu ve výši 60–120 miliard jen v roce 2013. Tato čísla poukazují na teoretický dodatečný ekonomický potenciál v rámci EU, který se podařilo českým sousedům využít.

**Mimo EU by česká ekonomika pravděpodobně
nikdy nedohnala západní Evropu a stabilizovala “
se na dvou třetinách jejího výkonu.**

**Dlouhodobá stabilizace
na úrovni 60 % HDP
západní Evropy v případě
nepřistoupení k EU**

V případě nepřistoupení do Evropské unie podle výše analyzovaného konvergenčního modelu by došlo k drastickému snížení relativní pozice České republiky oproti ostatním státům, regionu i oproti západní Evropě, přestože by ekonomika dál rostla v reálných hodnotách HDP. Dlouhodobě bychom se zastavili pod či na nynější úrovni krizí dlouhodobě postiženého Maďarska a hluboce pod životní úroveň Polska a Slovenska a stabilizovali se na úrovni 60–65 % HDP západní Evropy.

” **Jen v roce 2013 ČR získala 84 miliard čistého
rozpočtového příjmu z EU, kumulativně od
roku 2004 se jedná o 334 miliard.**

**Dopad na ČR v případě
účasti pouze ve vnitřním
trhu**

V případě, že by se Česká republika podobně jako některé země Evropy účastnila pouze vnitřního trhu, nebyla by součástí kohezní a společné zemědělské politiky. Jen v roce 2013 by tak ztratila čistý příjem ve výši 84 miliard, tedy 2,2 % HDP odpovídající současné čisté pozici a dohromady by přišla o prostředky ve výši 334 miliard a potenciálně dodatečných 400 miliard, které zbývají k dočerpání.

**V případě standardního čerpání se čistá pozice
ČR vůči rozpočtu EU mohla pohybovat na
úrovni 700 miliard korun.**

**Důležitost racionální
veřejné diskuze při
debatě o dopadech
členství v EU**

Rigorózní kvantitativní vyhodnocení dopadů různých scénářů členství v hlavním evropském integračním proudu včetně měnové a hospodářské unie skýtá metodologická a epistemologická úskalí. Lze však identifikovat oblasti, ve kterých by Česká republika z různých scénářů získala či ztratila, a pokusit se o jejich kvantifikaci, která se bude blížit skutečnosti. Tento přístup pak může sloužit pro konkrétnější základ smysluplné, kritické a racionální veřejné diskuze.

**„ Díky kohezní politice prvních tří programů
bude HDP ČR dlouhodobě o 4,7 % vyšší.**

Kohezní politika

Bez kohezní politiky by HDP České republiky byl dlouhodobě o 4,7 % nižší. Do roku 2025 takto pouze kohezní politika přinese kumulativní výkon ekvivalentní 50 % HDP. Pomalé čerpání však výrazně snížilo potenciální pozitivní následky kohezní politiky a připravilo dlouhodobě českou ekonomiku o každoroční vyšší úroveň v hodnotě několika desítek miliard.

**Politické důsledky účasti
pouze na vnitřním trhu**

Nutnost implementovat harmonizovanou regulaci, a tedy i náklady s tím spojené, by na Českou republiku dopadla i bez možnosti ji ovlivnit oficiálním institucionálním způsobem, což by mohlo způsobit komplikace klíčovými sektorům ekonomiky. Česká republika by se účastnila ovlivňování společných pravidel z de facto pozice lobbisty, jak tomu dnes činí Norsko a ještě ve větší míře Švýcarsko.

**Mimo EU by ČR nemohla rozhodovat o
pravidlech, která se jí týkají a hájit své zájmy.
Z české vlády by byl pouhý lobbista.**

Přínosy vnitřního trhu

Účast České republiky na vnitřním trhu by přispěla české ekonomice jen v roce 2013 zhruba 1,7–3,3 % celkového národního produktu, představující 65–130 miliard korun. Při postupném zvyšování dopadu členství ve vnitřním trhu, tedy od roku 2004, lze věrohodně říci, že Česká republika získala mezi 510 a 1020 miliardami. Tato částka postupem času stoupá, protože dochází ke kumulaci výnosů a k rozšiřování a prohlubování vnitřního trhu.

” Česká ekonomika získala od roku 2004 díky vnitřnímu trhu zhruba **770 miliard korun**.

Teoretické dopady
plného členství v
eurozóně

Kdyby Česká republika přistoupila ke společné měně již při vstupu do EU, je pravděpodobné, že by příjem české ekonomiky kumulativně získal částky v rozmezí 260 až 560 miliard korun, tedy ekvivalent 6,8 % až 14,4 % HDP. Efekt by se projevil zejména v důsledku eliminace konverzního rizika, snížení reálné ceny kapitálových produktů, nárůstu příležitostí pro české investory a střadatele a zvýšení atraktivnosti pro zahraniční investory.

Kdyby ČR byla členem eurozóny, zvýšil by se každoroční příjem české ekonomiky o **25 až 60 miliard**. Od roku 2004 až o 560 miliard. “

Jednorázové náklady na
přijetí eura

Jako neopodstatněné se zdají argumenty o příliš vysokých jednorázových nákladech zavedení eura. I při konzervativním hodnocení následků vstupu do eurozóny jsou totiž tyto náklady vykompenzovány úsporami a vyšším výkonem ekonomiky během dvou měsíců až jednoho roku.

” Úspory spojené se společnou měnou vykompenzují jednorázové náklady spojené s jejím zavedením za **dva měsíce až jeden rok**.

Výsledky dodatečných
nepovinných strategií

Pokud bychom se řídili doporučeními Evropy 2020 ve věci zaměstnanosti a na tuto strategii navazujícími Barcelonskými cíli EU, výsledným vyrovnáním tří čtvrtin rozdílu v zaměstnanosti mužů a žen mezi léty 2010 a 2030 by bylo HDP v roce 2020 o 8,3 % vyšší než v případě pokračování v současném trendu. Do roku 2030 by se v České republice průměrně zvýšil každoroční růst ekonomiky o významných 0,6 %, tedy o zhruba čtvrtinu až třetinu celkového dlouhodobého růstového potenciálu české ekonomiky.

” Kdybychom se ve věci zaměstnanosti řídili strategií Evropa 2020, ekonomický růst by dalších dvacet let byl vyšší o **0,6 procentních bodů**.

Potenciální výhody
členství v EU dále rostou

Dodatečná opatření, o kterých právě rozhoduje Česká republika s ostatními státy v Bruselu, nebo které jsou v pozici návrhů či plánů, by Evropě přinesly podle konzervativních odhadů zhruba šest procent HDP jen v dalších pěti letech (jedná se především o dokončení jednotného trhu či integraci energetických trhů). Kdyby došlo ke stejnému dopadu na ČR jako na ostatní země (ač dopad vzhledem k naší velikosti by měl být spíše větší), české ekonomice by to přineslo dalších 230 miliard v následujících pěti letech. Tato částka by se přičítala k předchozím výhodám.

V příštích pěti letech by ČR si díky dodatečným iniciativám EU mohla přijít na dodatečných **240 miliard.**

Na EU vyděláváme

Přestože je tato čísla nutné brát kriticky, podobné výpočty jsou statisticky významné a řádově se shodují s výsledky jiných studií. Relativně vůči nim se naše čísla pohybují v konzervativnějších oblastech jednotlivých odhadů. Jasně ukazují, že Česká republika v mnoha ohledech na členství v EU výrazně vydělává. V pravděpodobnostní interpretaci výsledků použitých modelů je pro výsledky jednotlivých scénářů pravděpodobnost negativního dopadu členství v EU velmi malá. Téměř všechny modely naznačují pozitivní efekt.

Pravděpodobnost, že na členství v EU proděláváme je ve všech modelech velmi malá.

Není pozitivnějšího kroku pro české hospodářství

Výhody členství v čistě finančních ohledech se pohybují vysoce nad hodnotami, které přináší naší ekonomice jakákoli jednotlivá hospodářská politika nebo opatření. Vstup do EU tak byl pravděpodobně nejvýhodnější krok, který Česká republika mohla udělat. Pro tvrzení, že na členství v EU tratíme, neexistují robustní argumenty. Naopak EU České republice skýtá možnosti, které ještě nevyužila.

Evropská unie spíše skýtá České republice možnosti rozvoje, které ještě nevyužila.

Předmluva

Vysoká očekávání od vstupu do EU

Vstup do Evropské unie v květnu 2004 proběhl v atmosféře vysokých očekávání. Členství stvrdili občané v referendu konaném v roce 2003 většinou 77 % hlasů a vstup byl obecně chápán jako pokus o plnohodnotný návrat do Evropy.

Důležitý hospodářský rozměr od počátku českého členství

Jak bylo patrné z memoranda připojeného k přihlášce České republiky do Evropské unie podané v lednu 1996, Česká republika již tehdy považovala EU za uskupení nejenom politické, ale zejména hospodářské. Podle tehdejší vlády EU zaručila občanům „na dlouhá desetiletí mír, politickou stabilitu, korektnost mezinárodních vztahů, nebývalé svobody a hospodářskou prosperitu“. Podtrhla pak právě hospodářskou dimenzi slovy, že „zejména vytváření jednotného vnitřního trhu a hospodářské a měnové unie jsou adekvátním prostředkem, jak otevřít prostor pro rozvoj dynamických evropských sil v Evropě“.

Vstup měl být jedním z milníků na cestě k životní úrovni západní Evropy.

Příslib zvýšení životní úrovně na evropský standard

Plnohodnotný návrat do Evropy se vstupem do EU se tak neuskutečňoval jen v kontextu kulturním a politickém. Vstup měl být jedním z milníků na cestě k životní úrovni, která byla do té doby asociována spíše s tehdejšími patnácti západoevropskými členy. Mnoho občanů vkládalo do našeho členství právě naději hospodářského rozvoje směrem k vyspělým zemím západní Evropy.

Příležitost k vyhodnocení přínosů a nákladů

Desetileté výročí vstupu České republiky je proto příležitostí k bilancování těchto očekávání a opravdových výsledků. Podařilo se dostát deset let starým představám? Co přesně přinesla Evropská unie českým občanům? Kde se pohybujeme v evropském prostoru a kam chceme a máme směřovat? Vybrali jsme si v Evropě optimální strategii prosazování našich hospodářských a dalších zájmů? Kde by dnes byla Česká republika, kdyby si vybrala jinou cestu evropské integrace nebo kdyby se jí pokusila vyhnout? Kde bychom byli, kdybychom možností využili stejně jako okolní země?

Cíle tohoto dokumentu

Následující studie se nesnaží na tyto základní otázky najít odpovědi, nýbrž postavit debatu o přínosu členství v EU na pevnější základy skrze kontextovou debatu a skrze simulaci jednotlivých dopadů alternativních scénářů účasti ČR v odlišných strategiích. Chce tak přispět k racionální diskuzi o budoucnosti České republiky uvnitř Unie. Popisuje jednotlivé charakteristiky našeho členství, jakož i výhody a závazky z něho plynoucí. Pro lepší uvědomění si významu členství České republiky v Evropské unii a důležitosti výběru náležité strategie prosazování svých zájmů nabízí tato studie také základní ohodnocení alternativ, které by existovaly k plnému členství v Evropské unii.

Epistemologie této studie

Nutnost pojímat vstup jako celek a omezený počet studií na téma dopadů členství

Jak upozorňuje Campos et al.,¹ kvantitativnímu vyhodnocení následků členství se věnuje relativně malé množství studií. Většina z nich se nadto soustředila na evaluaci potenciálního členství v období kolem či těsně před vstupem. Méně studií se pak odvážilo hodnotit náklady a přínosy ex post. Většina dalších studií pak hodnotí přínosy podle jednotlivých parametrů, které přínosy členství přenášely na ekonomiku. Tím se však neumožňuje komplexní přístup ke členství a celistvým následkům všech jednotlivých opatření a politik, které se nejen substituují, ale do velké míry i navzájem posilují, čímž stěžují veškeré pokusy o zachycení členství v jeho celistvosti.

Příspěvek k debatě, nikoli autoritativní výklad

Cílem tohoto dokumentu není poskytnout autoritativní a jediný výklad přínosů a nákladů členství ČR v Evropské unii, nýbrž přispět k substantivnější diskusi o budoucnosti ČR v Evropě a perspektivách pro budoucnost. Nesnaží se tím ani zjednodušovat či snižovat důležitost dalších aspektů evropské integrace, včetně těch kulturních a politických, které nelze snadno měřit a kvantifikovat jako přínosy a náklady ekonomické.

Cílem tohoto dokumentu je přispět k debatě, nikoli stanovit autoritativní výklad členství v EU. ““

První příspěvek do diskuzní série

Tento diskuzní dokument by měl být prvním příspěvkem nové série, ve které se budou objevovat, analyzovat a připravovat podklady pro substantivní diskusi nad pozicí České republiky v Evropě. Následující diskuzní a pracovní dokumenty by se měly detailněji vracet k jednotlivým bodům této studie, upřesňovat i ověřovat její výsledky a prohlubovat jednotlivou tematiku.

Přístup základních makroekonomických veličin a Kaldor-Hicksova optima jako zjednodušující nástroj

Tato studie, za účelem ukázky celkových dopadů členství, klade důraz na klasické makroekonomické veličiny, které vzhledem ke své porovnatelnosti a dostupnosti slouží k jednoduchému načrtnutí kanálů, kterými členství v EU ovlivňuje české hospodářství. Studie se tedy zabývá především následky na hrubý domácí příjem a je formulována dle pravidel Kaldor-Hicksova optima, ve kterém je změna v celkovém příjmu považována za směrodatnou pro celý systém a spravedlivá distribuce pozitivních i negativních externalit je považována za danou.

Budoucí prohlubování závěrů tohoto diskuzního dokumentu

Omezení tohoto přístupu, který je pouze základem pro posouzení a porovnání následků členství, je evidentní. Budoucí diskuzní a pracovní dokumenty této série by proto měly prohlubovat tematiku i ve směru vlivu na jednotlivé socio-ekonomické skupiny a budou se zabývat širším spektrem ekonomických veličin.

¹ Campos F. N., Coricelli F., Moretti L. (2014). „How much do countries benefit from membership in the European Union“, *VoxEU.org*.

Úvod: Členství v EU a české hospodářství

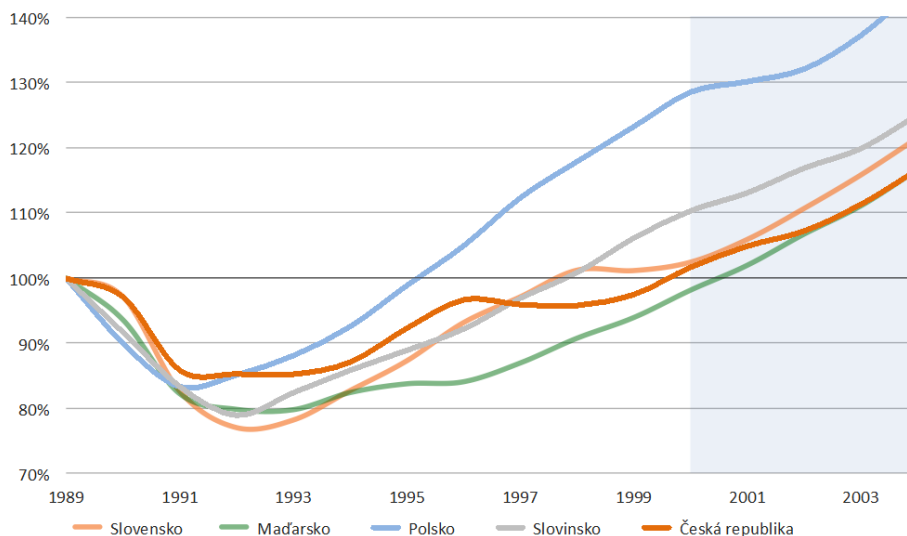
Zasadit následky členství v EU na hospodářskou situaci do historického kontextu

Tato úvodní kapitola si klade za cíl zasadit hospodářské následky členství České republiky v Evropské unii do historického a regionálního kontextu a vyčíslit dopad vstupu na HDP. Následující kapitoly budou jednotlivé vlivy rozvádět. Hlavním cílem je kromě ohodnocení celkového vlivu členství v EU rovněž analyzování hospodářského vývoje ČR v komparativní a historické perspektivě členství.

Transformační recese relativně méně hluboká než v ostatních státech

Stejně jako všechny centrálně plánované ekonomiky, ve kterých došlo k politické hospodářské liberalizaci, si Československo prošlo v prvních letech po roce 1989 transformační recesí spojenou se zastavením či zeslabením výrobních a obchodních procesů bývalého zřízení. Pád výkonu ekonomiky však byl menší než v ostatních státech východního bloku (viz Graf 1). Propad středoevropských zemí pak byl menší zejména v porovnání s bývalými sovětskými republikami.

Graf 1 – Vývoj reálného HDP během transformace v kupní síle na hlavu před vstupem do EU (1989 = 100 %)

Zdroj: Databáze Maddison

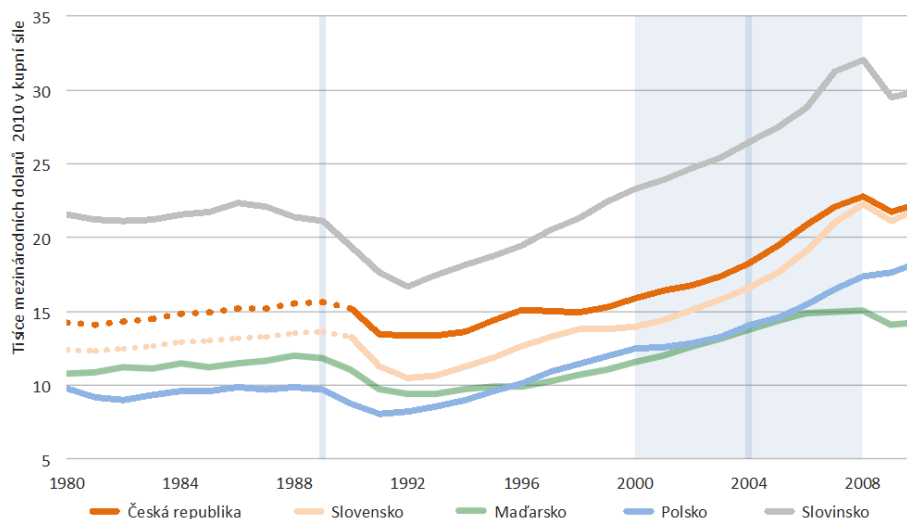
Komparativně výhodné výchozí podmínky oproti ostatním státům východního bloku

Mezi důvody relativně nižšího propadu oproti porovnatelným, především pak sousedním, zemím mohla být historicky relativně vysoká industrializace, specializace na produkty s vyšší přidanou hodnotou v rámci RVHP, relativně vysoká úroveň vzdělání a vzdělávacích institucí, blízkost západním trhům, jakož i administrativní kapacita a – stále relativně k ostatním centrálně plánovaným ekonomikám – vyvinutá infrastruktura.

Recese z konce 90. let a pomalé vyrovnávání transformačních ztrát

Především bankovní krize na konci 90. let uvrhla Českou republiku do druhé recese, kterou si v tomto období prošla jako jediná země střední Evropy (viz Graf 2). Její relativní hospodářský růst tak začal zaostávat za jejími strukturálně podobnými sousedy a dočasně i za západní Evropou. Právě kvůli druhé recesi a navzdory mírnějšímu pádu v prvních letech transformace česká ekonomika vyrovnala své transformační ztráty až v roce 1999, tedy dva roky po Slovensku a Slovinsku a čtyři roky po Polsku (viz Graf 1).

Graf 2 – Hrubý domácí produkt na hlavu mezi roky 1980 a 2010

Zdroj: Databáze Maddison, před 1989: model na základě ČSR

Rozdělení do tří hospodářských období

V širším pohledu na vývoj hospodářské situace lze historii České republiky rozdělit do tří základních období:

1. 1989–1999: Období dvou recesí během hlavního ekonomického **transformačního procesu**
2. 2000–2008: Období post-transformačního růstu během evropského **integračního procesu** (od 2001 do 2008)
3. 2009–2013: Období **stagnace** během globální hospodářské krize a velké deprese

Období evropského integračního procesu

Pouze během druhého ze tří výše zmíněných období došlo k dlouhodobému nepřerušnému růstu, které koincidovalo s globální konjunkturou mezi zpomalením roku 2001 a počátkem hospodářské krize v roce 2008. Česká republika se v tomto období nejrychleji přibližovala úrovni života západní Evropy. Toto období rozdělené samotným datem vstupu do EU v roce 2004 bude pro orientaci vždy zaneseno v grafech této studie.

K dlouhodobému a nepřerušnému růstu české ekonomiky došlo pouze během desetiletého období spojeného se vstupem.

Období krize a stagnace

Během následného krizového období, které v České republice začalo recesí roku 2009, došlo k absolutnímu i relativnímu zpomalení vývoje oproti průměru EU částečně způsobenému exogenními (propadem zahraniční poptávky, a tím i vývozu) a endogenními faktory (fiskálně restriktivní politiky a paralelním snížením zadlužení soukromého sektoru i spotřeby).

Nevyužitý potenciál konvergence

Důležitost konvergence a koheze pro EU

Hospodářský vývoj od roku 1989 lze považovat za konvergenční proces se západními tržními ekonomikami jak ve struktuře trhu a institucí, tak i v účinnosti ekonomiky. Kvůli zajištění efektivního fungování vnitřního trhu a

dalších společných politik je konvergence a koheze neoddelitelnou součástí evropského integračního procesu (viz Box 4.1). Ten si vždy kladl za cíl předejít systematické periferizaci některých členských států, která by mohla vést k delegitimizaci členství v EU.

” V úrovních HDP k průměru EU15 od roku 1995 konvergovala ČR o 13,6, zatímco Slovensko o 26,6 procentních bodů.

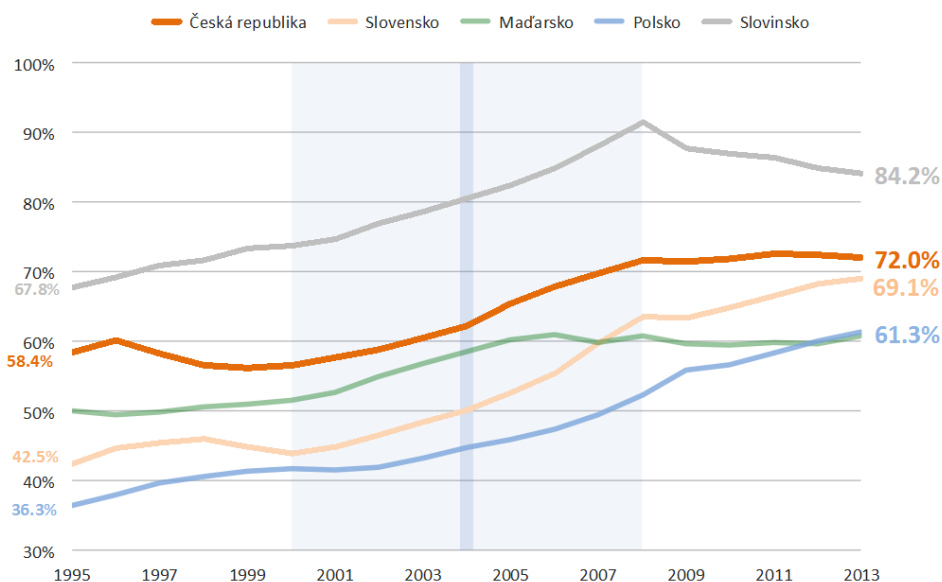
Druhá nejpomalejší konvergence ze strukturálně podobných zemí

Jak ukazuje Graf 3, v rámci poměru reálného HDP v kupních silách, kde průměr zemí EU15 představuje 100 %, konvergovala Česká republika relativně pomaleji než Polsko, Slovensko, ale i finanční krizí postižené a z vyšší pozice vycházející Slovinsko. Od roku 1995 do konce roku 2013 konvergovala ČR s průměrem EU15 o 13,6 procentních bodů, zatímco Polsko ve stejném období konvergovalo o 24,7, Slovensko o 26,6 a Slovinsko o 16,4 procentních bodů. Pomaleji než Česká republika se západní Evropou konvergovalo jen krizí postižené Maďarsko na úrovni 10,8 procentních bodů. Kapitola 4 se blíže věnuje simulaci vývoje české ekonomiky způsobem rychlejších sousedů.

Srovnání konvergence v dalších makroekonomických indikátorech

Jedná se o srovnání v reálných cenách hrubého domácího produktu, které pro Českou republiku vychází ještě nepříliš negativně. Srovnání pouze v nominálních cenách, v tržních cenách, v kupní síle či v příjmech domácností vychází pro Českou republiku hůře (viz kapitola 4.2).

Graf 3 – Reálné HDP na hlavu při přepočtu na kupní sílu v roce 2012 jako procento průměru EU15

Zdroj: Eurostat

V případě pokračování období růstu kolem přístupu do EU by ČR dohnala EU15 za 17 let

Důvodem relativně slabší konvergence je druhé období transformační recese z konce 90. let a období dlouhodobé stagnace po roce 2008. V období silně asociovaném se zahájením přístupových jednání a samotným vstupem až do počátku finanční krize (2002–2008) by Česká republika dohnala západní Evropu za sedmáct let. Ve stejném období západní Evropu rychleji dohánělo jen

Slovinsko (podobným tempem za čtyři roky) a Slovensko (za šestnáct a půl let). Tempem po roce 2008 by ji ale nedohнала ani v příštím století.

Tempem růstu v období kolem vstupu do EU by ČR dohnala západní Evropu v roce 2025. “

**Zastavení
konvergenčního trendu
po roce 2008**

Během prodlouženého období stagnace Česká republika spolu s Maďarskem a Slovinskem přestala konvergovat k západní Evropě, zatímco Slovensko a Polsko v konvergenčním trendu pokračovalo.

Česká republika mimo EU

**Vstup do EU je asociován
s ročním zvýšením růstu
v průměru o 2,0 %**

Výsledky konvergenčního modelu vytvořeného pro tuto studii, očištěné o specifický vývoj jednotlivých zemí, dochází k závěru, že vstup do Evropské unie je spojen s vyšším průměrným ročním růstem reálného HDP v průměru o 2,0 procentní body (viz Příloha 1 pro detailní popis metodologie).

” **Vstup do EU je spojen s vyšším růstem o
zhruba 2,0 procentní body.**

**Následky na růst vyprší,
ale HDP a jím měřené
životní úroveň bude
trvale vyšší**

V našem uzpůsobeném scénáři předpokládáme standardně distribuovaný nárůst a posléze postupné zeslabení tohoto průměrného dopadu na růst mezi lety 2002 a 2011 a následně odeznění pozitivního příspěvku k růstu. Pro dodatečnou eliminaci společných exogenních faktorů na dané země a pro zkonzervativnění scénáře (tedy zvýšení pravděpodobnosti jeho významnosti ze strany přespříliš optimistického dopadu) postupujeme ke standardnímu snížení dopadů o zhruba třetinu. Dosahujeme tím řádově stejných či nižších hodnot vlivu členství na růst než podobné studie.²

**I při odeznění vlivu na
růst se stane součástí
vyššího HDP**

I přes následné vypršení přímých následků na růst v období zhruba prvních 12 let členství se dodatečný růst z období kolem vstupu stane trvalou součástí vyššího českého HDP, a bude tedy trvale přispívat k výkonu české ekonomiky a k životní úrovni občanů.

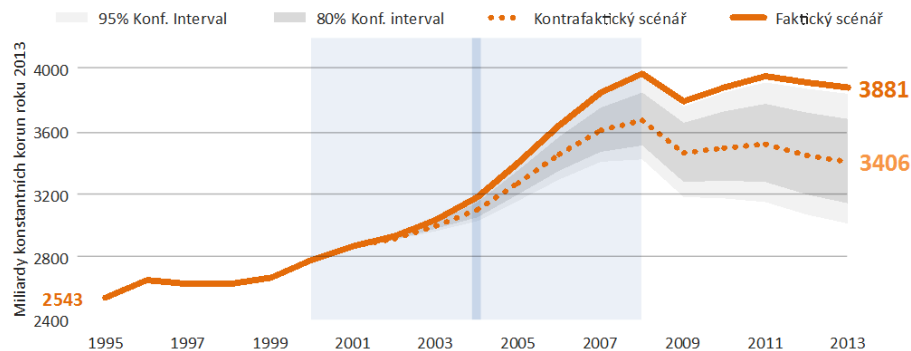
**Růst spojený se vstupem do EU se stane
trvalou součástí výkonu české ekonomiky. “**

**Předpoklady následků
pro růst od roku 2004**

Následující Graf 4 ukazuje vývoj HDP podle konvergenčního modelu růstu při intervalech určitosti 80 a 95 % v porovnání se skutečným růstem. Prostor mezi křivkami udávající kontrafaktický a faktický stav představuje celkové kumulované hodnoty české integrace do EU.

² Evropská komise – DG ECFIN (2009). „Five years of an enlarged EU: Economic achievements and challenges“ a Evropská komise – DG ECFIN (2001). „The economic impact of enlargement.“ Enlargement papers. no. 4.

Graf 4 – Vývoj HDP v konstantních korunách 2013 v případě nevstoupení do EU

Zdroj: ČSÚ, Eurostat, konvergenční model

Komparativní robustnost modelu

Představený model je regresní, nikoli kauzální a výpočet dopadu členství v Evropské unii záleží na nastavení parametrů modelu a specifikacích alternativního scénáře, který je porovnáván s faktickým stavem. Výstup modelu je přesto řádově na stejné úrovni jako modelová kvantifikace následků vstupu provedeného Evropskou komisí v roce 2001 (příspěvek k ročnímu růstu 1,3 až 2,1 procentních bodů mezi léty 1994 a 2009)³ a rámcově podobné svou metodologií v roce 2009 (příspěvek k ročnímu růstu na 1,75 p. b.⁴ mezi léty 2000 a 2008). Lze je tedy považovat za konzervativní přiblížení reálným efektům z velké části spojené s členstvím v EU.

**Pravděpodobnost negativního dopadu členství v EU na ČR je mizivá
Konzervativizace výsledků konvergenčního modelu**

Z modelu rovněž vyplývá, že i při velice konzervativním pojetí je pravděpodobnost negativního dopadu členství v EU na české hospodářství od začátku vstupu po celou dobu nižší než 2 %.

Přesto přistupujeme v rámci výpočtu ve vyčíslení celkového kumulativního přínosu členství v EU české ekonomice za posledních deset let k redukcí následků vstupu na růst zhruba o třetinu, které odpovídá podprůměrnému využití růstového potenciálu v EU oproti dalším zemím přistupujícím v roce 2004 a 2007. V tomto konzervativním pojetí Česká republika z členství v Evropské unii získala 3,1 bilionu korun, tedy tolik, co vyprodukovala celá česká ekonomika v roce 2004. Jedná se o konzervativní scénář, čemuž nasvědčuje, že podle výpočtu komise z roku 2009 by došlo v případě průměrného následku členství na ČR k výnosu jen mezi léty 2000 až 2009 ve výši 5,4 bilionu korun.

„ Česká ekonomika získala kumulativně na vstupu do Evropské unie **3,1 bilionu korun.**

³ Evropská komise – DG ECFIN (2001). The economic impact of enlargement. Enlargement papers. no. 4.

⁴ Evropská komise – DG ECFIN (2009). „Five years of an enlarged EU Economic achievements and challenges“, strana 40.

**Zastavení konvergence se
západní Evropou
v případě nevstoupení do
EU**

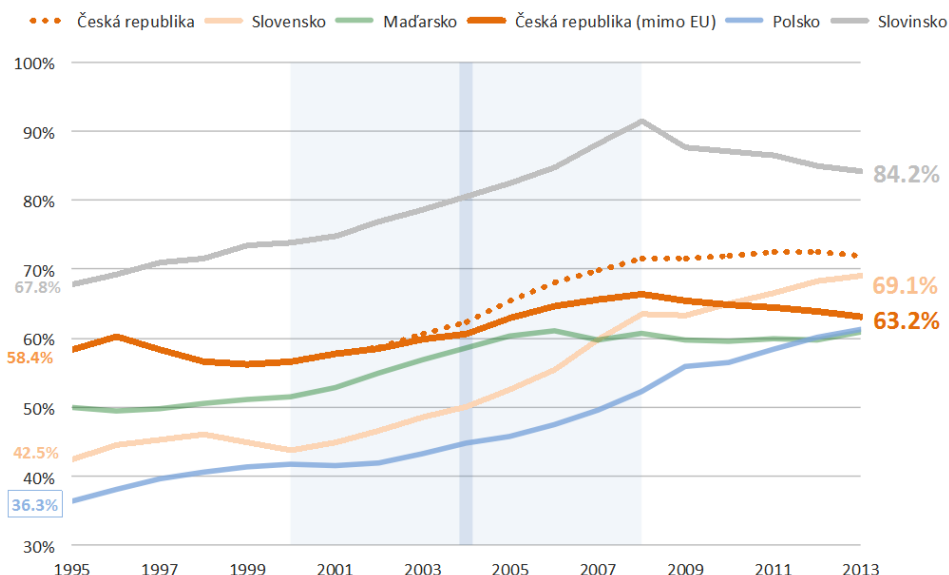
V případě nepřistoupení do Evropské unie podle výše analyzovaného konvergenčního modelu by došlo k drastickému snížení relativní pozice České republiky oproti ostatním státům regionu i oproti západní Evropě, přestože by ekonomika dál rostla v reálných hodnotách HDP. Za osmnáct let od roku 1995 by nedošlo k téměř žádné změně reálného příjmu na osobu vůči západní Evropě. Jinými slovy, Česká republika by se vyvíjela stejně rychle jako bohatší západní země, aniž by došlo ke konvergenci.

**Bez EU bychom rostli stejně pomalu jako
vyspělejší západní Evropa.** “

**Dlouhodobá stabilizace
na úrovni 60 % HDP
západní Evropy v případě
nepřistoupení k EU**

Od vstupu v roce 2004 bychom snížili svou relativní pozici se západní Evropou a dlouhodobě bychom se zastavili pod či na nynější úrovni krizí dlouhodobě postiženého Maďarska a pod životní úrovní Polska a Slovenska. Dlouhodobě bychom se stabilizovali na úrovni zhruba dvou třetin příjmu západní Evropy na hlavu v kupních cenách a na necelé polovině v nominálních hodnotách.

**Graf 5 – Konzervativní
kontrafaktický scénář
vývoje reálného HDP ČR
k průměru EU15 v kupní
síle v případě
nevstoupení do EU**

Zdroj: Eurostat, konvergenční model

Alternativní scénáře

Následující tři kapitoly analyzují, jak by se změnila struktura, přínosy a náklady vztahu ČR s EU v letech 2004–2014 ve třech alternativních scénářích. Je pojímána opačnou indukci. Poukazuje na výhody i nevýhody tím, že popisuje, jaká by byla situace v případě, že by se Česká republika v minulosti vydala jiným směrem evropské integrace či se jí neúčastnila.

Obsah následující studie

První kapitola se snaží popisovat, jak by na tom byla Česká republika, kdyby se po vzoru Norska či Švýcarska účastnila pouze vnitřního trhu, tedy především kdyby stála mimo evropský rozpočet a další evropské politiky. Kapitola 2 se pak pokouší ukázat, co nám přináší členství v EU jako takové tím, že k předchozím následkům přičte i význam členství ve vnitřním trhu. Třetí kapitola se pak snaží poukázat na potenciální následky silnější integrace ze strany České republiky,

tedy zejména na členství v měnové a hospodářské unii. Následující kapitola shrnuje dodatečný potenciál České republiky uvnitř Evropské unie.

1. Scénář: ČR není běžným členem EU

Scénář mimo EU, avšak uvnitř vnitřního trhu

V české euroskeptické diskuzi o výhodách a nevýhodách členství ČR v EU je jako alternativní model často zmiňován přístup na vnitřní trh EU bez samotného členství. V rámci tohoto scénáře by tedy došlo pouze k uvolnění pohybu zboží, lidí, kapitálu a do určité míry služeb.

Dva možné modely, oba bez vlivu na legislativu, která se nás týká

V současnosti existují, a tudíž jsou jediné reálné, pouze dva modely využívání vnitřního trhu EU bez úplného členství v Evropské unii – buď v rámci Evropského hospodářského prostoru (EHP), jehož členy jsou Island, Norsko a Lichtenštejnsko, či na bilaterální bázi po vzoru Švýcarska. Žádný ze států o legislativě EHP přitom nerozhoduje.

Postavení mimo rozpočet a další politiky EU

Pokud by ČR chtěla participovat pouze na vnitřním trhu EU, znamenalo by to zároveň absenci dvou rozpočtově nejvýznamnějších politik EU, tedy zemědělské a kohezní. Nedošlo by k nejviditelnějším transferům z rozpočtu EU. Nedošlo by přirozeně ani k žádné hospodářské a makroekonomické koordinaci.

Cíle kapitoly

V následujících podkapitolách bude vysvětleno, o co by ČR, pokud by participovala pouze na vnitřním trhu bez samotného členství EU, přišla. V poslední podkapitole budou objasněny náklady vyplývající z participace na vnitřním trhu EU.

1.1 Česká republika a rozpočet EU

Česká republika jako čistý příjemce

Česká republika od momentu členství v EU zaujímá pozici čistého příjemce finančních prostředků z rozpočtu EU, která se zejména od roku 2007 a začátkem spuštění finanční perspektivy 2007–2013 výrazně navyšovala. Za rok 2013 dosáhla výše čisté pozice díky zrychlení čerpání strukturálních fondů EU doposud rekordních 84,1 miliard korun.

Tabulka 1 – Vývoj čisté pozice České republiky vůči rozpočtu EU 2004–2013 v miliardách korun

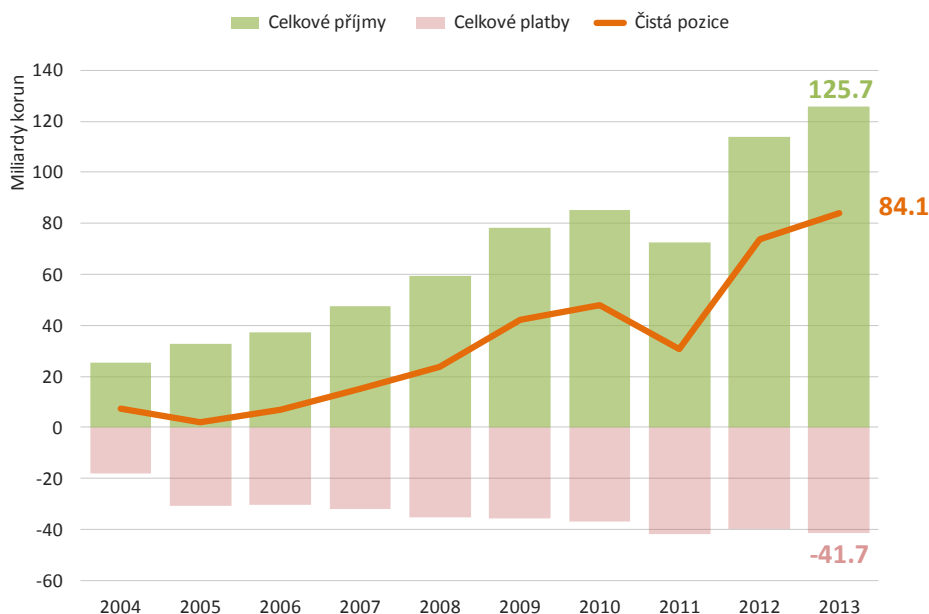
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
7,3	2,0	6,9	15,2	23,8	42,3	47,9	30,7	73,8	84,1

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Stabilně vzrůstající čistá pozice

Jediným rokem, kdy po roce 2005 čistá pozice meziročně klesla, byl rok 2011 kvůli řadě systémových selhání ČR především v oblasti auditů v rámci kohezní politiky EU. V důsledku tohoto selhání byly pozastaveny platby Evropské komise. Následně však došlo k obnovení a další akceleraci tempa čerpání, jež doposud vyvrcholilo v důsledku pravidla $n + 3$ pro rok 2010 a v důsledku pravidla $n + 2$ pro rok 2011 rokem 2013.

**Vývoj příjmů, plateb a
čisté pozice ČR k rozpočtu
EU**

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní kompilace

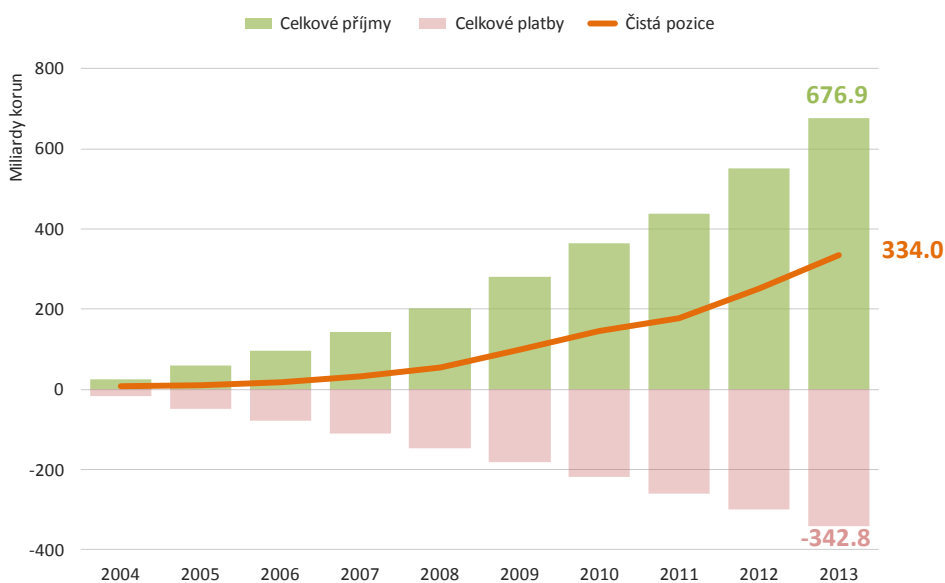
**Jen v roce 2013 příjmy
pocházející z kohezní
politiky dosáhly 92,5
miliard korun a z kohezní
31,2**

Dominantní složku v rámci čisté pozice České republiky sehrávají příjmy pocházející z uskutečňování kohezní politiky EU, které v roce 2013 dosáhly výše 92,5 miliard korun a tím představovaly 73,5 % celkových příjmů České republiky z rozpočtu EU. Téměř čtvrtina objemu příjmů (24,9 %) v roce 2013 (31,2 miliard) pak tvoří prostředky spojené s realizací společné zemědělské politiky EU.

**Kumulovaná čistá pozice
počínaje květnem 2004
dosáhla více jak 333
miliard korun (tedy 8,7 %
HDP)**

Za dobu členství České republiky v EU, počínaje květnem 2004, tedy za posledních deset let, se vytvořila kumulovaná čistá pozice ve výši přesahující 333 miliard korun, když ve stejné době odvedla Česká republika do rozpočtu EU 342,8 a z něj získala 676,2 miliard. Jedná se o přibližný ekvivalent 8,7 % dnešního ročního HDP České republiky.

**Kumulativní vývoj příjmů,
plateb a čisté pozice ČR
k rozpočtu EU**

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

**Čistá pozice ČR 10 let po
vstupu mohla být až
dvojnásobná**

Kdyby Česká republika finanční prostředky z EU v programovém období 2007–2013 čerpala plynule, tj. kdyby docházelo k optimálnímu procesu uvolňování prostředků na kohezní politiku EU v souladu s časovým rozvrhem Národního strategického referenčního rámce, mohla být čistá pozice ČR vůči rozpočtu EU 10 let po našem vstupu téměř dvojnásobná. K prosinci 2013 ČR totiž vyčerpala z celkové částky 735,3 miliard korun⁵ z kohezní politiky EU necelých 48 %. Na konci programového období 2007–2013 ČR chybělo dočerpání celkem 382,4 miliard korun ze zdrojů EU.

**Čistá pozice ČR vůči rozpočtu EU za 10 let po
vstupu ČR do EU činila 333 mld. Kč. Kdyby ČR byla
schopna čerpat prostředky z kohezní politiky
2007–2013 plynule, mohla být až dvojnásobná.**

**Nejasné dopady
suboptimálního čerpání**

Otázkou zůstává, jaký dopad na čistou pozici ČR v příštích letech bude mít zpožděné čerpání kohezní politiky. Reálně hrozí, že všechny prostředky nebudou v požadovaném čase řádně vyčerpány a Česká republika přijde o poměrně významný objem alokace. K prosinci 2013 ČR již vlivem pravidla n+3 pro alokaci roku 2010 a vlivem pravidla n+2 pro alokaci roku 2011 ČR přišla z kohezní politiky o 12 mld. Kč. V době zpracování tohoto textu odhady Ministerstva pro místní rozvoj hovoří o souhrnné ztrátě v objemu cca 60 miliard k roku 2015, tj. za celou finanční perspektivu 2007–2013.

**Dlouhodobě může kvůli
problematickému čerpání
česká ekonomika přijít o
stovky miliard korun**

Vzhledem k průměrnému modelovanému kumulačnímu multiplikátoru na úrovni 4 až 5 k roku 2025 může česká ekonomika špatným čerpáním od nynějška do roku 2025 ztratit kumulativní částku na úrovni 300 miliard korun. Zpožděné čerpání navíc snižuje pravděpodobnost, že se bude jednat o promyšlené investice s dlouhodobým dopadem. Ztráta z pomalého čerpání pro českou ekonomiku tak může být ještě vyšší.

**Ztráta pro českou ekonomiku ze špatného čerpání
se kumulativně k roku 2025 může pohybovat na
úrovni 300 miliard korun.**

**Pozitivní čistá pozice
bude pokračovat**

I přes výše zmíněné je však nanejvýš pravděpodobné, že alespoň do konce této dekády (ale patrně ještě o něco déle) si privilegium čistého příjemce z rozpočtu EU Česká republika udrží. V programovém období 2007–2013 totiž zbývá v dubnu 2014 z kohezní politiky vyčerpáno více než polovinu celkové alokace 26,7 miliard eur a v programovém období 2014–2020 ČR obdržela v rámci kohezní

⁵ Jedná se o částku bez 15 % kofinancování ČR: Národní orgán pro koordinaci – Ministerstvo pro místní rozvoj. (2013). „Měsíční monitorovací zpráva o průběhu čerpání strukturálních fondů, fondu soudržnosti a národních zdrojů v programovém období 2007-2013“, prosince 2013.

politiky alokaci ve výši 20,5 miliard eur v konstantních cenách 2011 (zhruba 22,0 miliard v tržních cenách).

1.2 Dopady kohezní politiky na českou ekonomiku

Základní popis modelu kohezní politiky

Podle aplikace standardního DSGE modelu Quest III vytvořeného a zveřejněného Evropskou komisí,⁶ který simuluje dynamickou ekonomiku za přítomnosti domácností, podniků, výzkumných institucí a fiskálně měnových autorit (liší se od standardních DSGE modelů přístupem k akumulaci lidského kapitálu a k endogenní technologické změně), lze modelovat konkrétní dopady kohezní politiky na českou ekonomiku. Tyto výsledky se dělí na dvě základní dynamiky dopadů.

Krátkodobé a dlouhodobé dopady kohezní politiky

Dopady kohezní politiky na růstovou výkonnost lze rozdělit na krátkodobé (kdy prostředky kohezní politiky de facto představují dodatečný poptávkový stimul, který se projeví v době řešení a realizace projektů) a dlouhodobé (představující vlastní endogenní efekt, vyvolaný příznivým dopadem řešeného projektu). Dopady krátkodobé stoupají spolu s programem, zatímco dopady dlouhodobé přispívají k dlouhodobě vyššímu výkonu ekonomiky (nikoli meziročního růstu).

Dlouhodobé výnosy jsou s pětiletým odstupem významnější než přímý efekt přílivu fondů

Intenzita dlouhodobých dopadů ve středním a dlouhém období sílí a míru krátkodobých dopadů s přibližně pětiletým odstupem dožene a překoná. Tuto závislost lze sledovat zejména v případě tvrdých projektů investičního charakteru v oblasti infrastruktury a podpory podnikatelského prostředí.

Dopad na růst se pohybuje mezi 0,4 a 1,1 procentního bodu v programovacím období

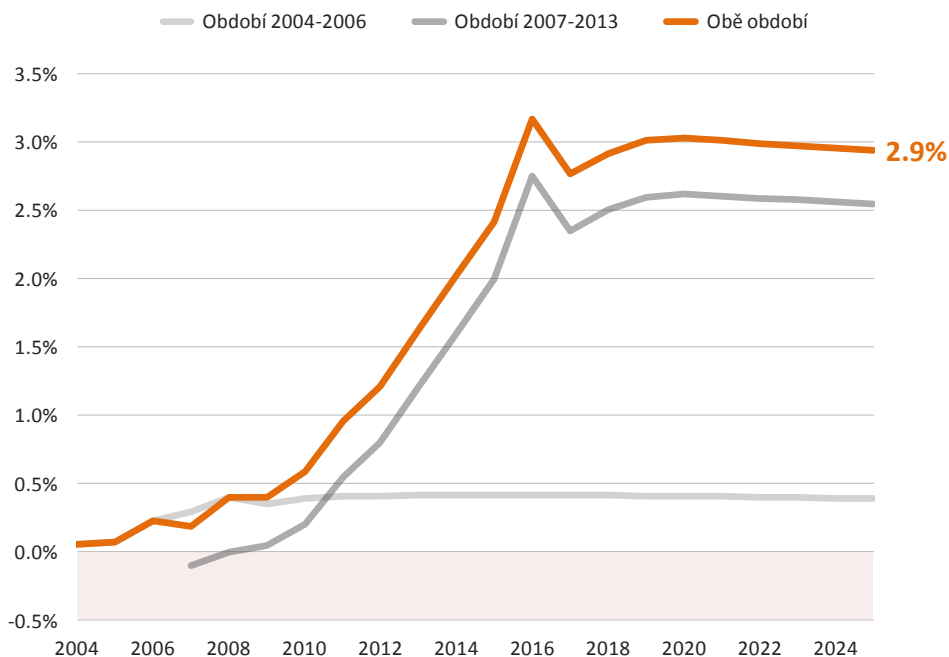
V případě České republiky lze jednoznačněji odvodit zejména dopad zkráceného období 2004–2006, které je jako jediné u konce podle současných pravidel čerpání. Krátkodobý dopad s pomocí modelu Quest I se pohybuje v rozmezí 0,8–1,1 % příspěvku k ročnímu HDP pro celou Českou republiku v případě krátkodobých dopadů a přibližně 0,4–0,5 % HDP v případě dopadů dlouhodobých (viz Graf 6).

Pro programovací období 2007-2013

Díky podstatně vyšší alokaci v období 2007–2013 odhaduje model Quest III dopad krátkodobých efektů (zejména díky infrastrukturním investicím) kumulativně na úroveň zhruba 6 % HDP, následované dlouhodobým zvýšením HDP o 2,5 až 2,7 %. Tím by jen díky tomuto programovému období došlo do roku 2020 ke kumulativnímu zisku pro českou ekonomiku ve výši zhruba 19 % HDP. Výkon české ekonomiky by tak byl trvale o zhruba 3 % vyšší.

⁶ Roeger W., J. Varga and J. in 't Veld (2008). „Structural reforms in the EU: a simulation-based analysis using the QUEST model with endogenous growth”, European Economy Economic Paper 351.

Graf 6 – Dopad kohezní politiky prvních dvou programových období 2004–2006 a 2007–2013 na HDP České republiky jako rozdíl oproti základnímu scénáři (procenta HDP)

Zdroj: Janos Varga and Jan in 't Veld (2009), Janos Varga and Jan in 't Veld (2010)

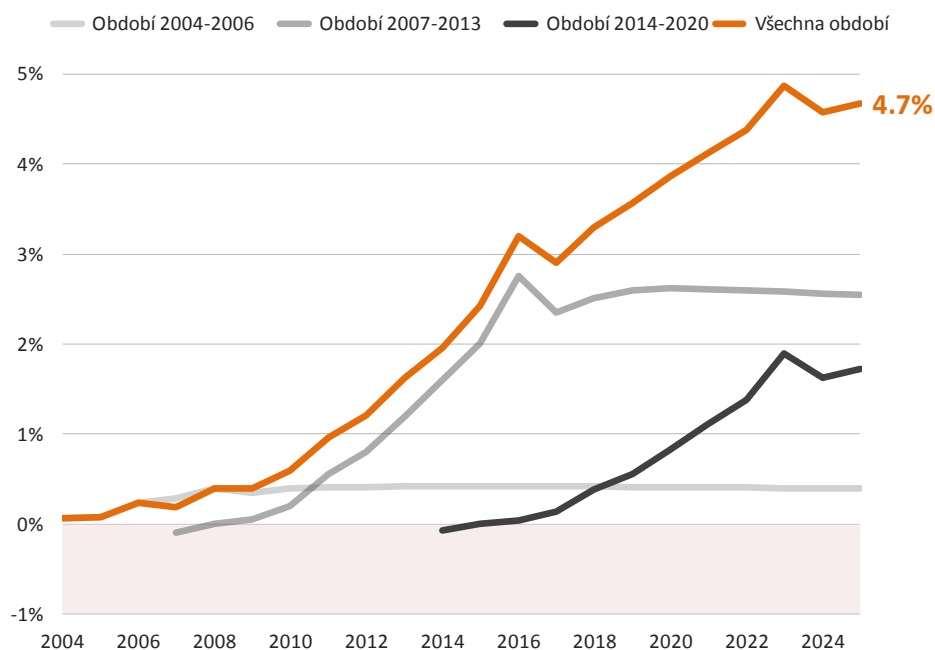
Třetí programové období 2014–2020

Při podobné struktuře výdajů jako v programové období 2007–2013 by programové období 2014–2020 při částkách vyjednaných v roce 2013 přinesly krátkodobé přínosy ve výši zhruba 4,3 % HDP, následované dlouhodobým zvýšením HDP o zhruba 1,8 %.

Následky všech tří programových období

Jak ukazuje Graf 7, všechna tři programovací období by české ekonomice přispěla do roku 2020 částkou ekvivalentní 49 % HDP. Výkon domácí ekonomiky by tak byl trvale vyšší o zhruba 4,7 % HDP.

Graf 7 – Dopad kohezní politiky prvních třech programových období 2004–2006, 2007–2013 a 2014–2020 na HDP České republiky jako rozdíl oproti základnímu scénáři (procenta HDP)

Zdroj: model Janos Varga and Jan in 't Veld (2009), Janos Varga and Jan in 't Veld (2010)

V programovém období 2014–2020 má být uplatňován tzv. princip koncentrace

Pro programové období 2014–2020 má být uplatňován tzv. princip koncentrace na několik málo investičních priorit. Proto lze očekávat, že intenzita dopadů investic bude ještě zesílena. Výše zmíněný model však počítá spíše s konzervativním pojetím a s podobným multiplifikátorem jako modelované období 2007–2013.

Věcný dopad provádění kohezní politiky EU v letech 2007–2013

Z kohezní politiky EU bylo na úrovni ČR od počátku programového období 2007–2013 k prosinci 2013 dosaženo následujícího věcného pokroku⁷. Uvedeny jsou pouze vybrané indikátory, pro úplný seznam věcného pokroku viz citovaná monitorovací zpráva. V případě nečlenství v EU by Česká republika přišla o tyto konkrétní výstupy. Zároveň je důležité mít na zřeteli, že z celkové sumy zhruba 808 miliard Kč bylo po sedmi letech implementace investováno doposud pouze 48 %.

Tabulka 2 – věcné dopady provádění kohezní politiky EU 2007–2013

Název indikátoru	Měrná jednotka	Cílová hodnota	Dosažená hodnota
Počet nově vytvořených pracovních míst		59 608	72070,9
Počet nových a rekonstruovaných čističek odpadních vod		350	92
Délka nových a rekonstruovaných kanalizačních řadů	km	120	2 253
Počet projektů na podporu MSP		6 555	4 874
Uvedení na trh nových nebo inovovaných produktů apod.	Počet	4200	2 586
Plocha odstraněných starých ekologických zátěží	m ²	1 253 808	711 170
Snížení spotřeby energie	GJ/rok	12 550 000	1 670 055
Délka nových silnic	km	259	184
Délka nových dálnic a rychlostních silnic a silnic I. třídy	km	120	71
Délka rekonstruovaných železničních tratí	km	348	216
Délka rekonstruovaných železničních tratí mimo	km	105	43
Délka nových a rekonstruovaných silnic II.a III. třídy celkem	km	2023	1 572
Počet nově pořízených ekologických vozidel ve veřejné dopravě		613	504
Plocha revitalizovaných objektů ve městech celkem	m ²	1 071 963	869 784

⁷ Národní orgán pro koordinaci – Ministerstvo pro místní rozvoj. (2013). „Věcný pokrok vybraných indikátorů NSSR“, prosince 2013.

Počet regenerovaných bytů		56 499	42 364
Plocha revitalizovaných území	km ²	185	81
Počet kontaktních míst veřejné správy (Czech POINT)		6 244	6 559
Počet zrekonstruovaných památkových objektů		132	175
Délka nově vybudovaných nebo rekonstruovaných cyklostezek	km	728	852

1.3 Koordinace hospodářských politik

Koordinace hospodářských politik jako dlouhodobá strategie

Koordinace hospodářských a fiskálních politik členských států EU probíhá již mnoho let. Od konce 90. let musely jednotlivé země zasílat evropským institucím stabilizační a konvergenční programy, v nichž sdělovaly své střednědobé plány v oblasti rozpočtových politik. Na ty pak Evropská rada reagovala usnesením na hlavních směrech hospodářské politiky, jež obsahovaly doporučení pro jednotlivé členské země.

Vyšší koordinace jako reakce na finanční krizi a Evropa 2020

S hospodářskou a finanční krizí pak došlo k dalšímu posílení koordinace hospodářských a fiskálních politik. Po Lisabonské strategii, která platila pro léta 2000 až 2010 udává kýžený směr vývoje EU desetiletá strategie Evropa 2020, ve které si EU stanovila pět ambiciózních cílů. Tyto cíle se týkají zaměstnanosti, inovací, vzdělávání, sociálního začleňování a změny klimatu a energetiky. Všechny členské státy si v každé z těchto oblastí stanovily své vlastní, kvantifikované cíle.

Evropské nahrazení neexistující české dlouhodobé strategie

Důležitost tohoto dokumentu spočívá také v provázání se všemi politikami EU, především pak s kohezní politikou EU, která má hlavním instrumentem k naplnění cílů Evropy 2020. Pro ČR je tlak z evropské úrovně na strategické plánování žádoucí, ČR nedisponuje totiž žádným vlastním střednědobým ani dlouhodobým strategickým dokumentem vývoje. Hospodářské koncepce se mění vždy s příchodem nové vlády.

Doporučení v rámci evropského semestru

Plnění cílů Evropy 2020 podléhá sledování a hodnocení, které se Evropská komise rozhodla koordinovat v rámci takzvaného evropského semestru pro ekonomické řízení, který v roce 2014 proběhne již po čtvrté. V rámci něj státy vytvářejí národní programy reforem a konvergenční programy, na které pak Evropská komise a Evropská rada reagují svými doporučeními a upozorňují tak na slabá místa ekonomik členských států.

Doporučení Evropské komise České republice

Pro ČR Evropská komise vydala v roce 2013 celkem sedm doporučení týkajících se udržitelnosti státního rozpočtu, daňového systému, důchodové reformy, zaměstnanosti, protikorupční strategie, vzdělávacího systému a energetické náročnosti budov. Například doporučení týkající se zajištění předškolní péče pro všechny děti od tří let, které by vedlo k zvýšení zaměstnanosti matek v ČR (která je nejnižší v celé EU), nebylo doposud v ČR vnímáno jako problém stejně naléhavosti jako provedení důchodové či daňové reformy. A právě v přenosu

zkušeností a osvědčených postupů a určitém ideologickém odstupu Evropské komise tkví přidaná hodnota koordinace hospodářských politik na celoevropské úrovni.

1.4 Absence dalších politik EU

Zkvalitnění státní správy,
soudnictví a ostatních
institucí

Bez členství v EU by ČR nemusela převzít veškerou legislativu EU. Převzetí *acquis* před oficiálním vstupem do EU znamenalo pro ČR především posílení efektivnosti a profesionalizace státní správy, zkvalitnění soudnictví a ostatních institucí právního státu a tržní ekonomiky.

Kvalita ochrany
vlastnických práv a
hospodářské soutěže

Díky převzetí *acquis* byla v ČR zajištěna vyšší kvalita ochrany vlastnických práv, byly posíleny podmínky pro účastníky volné hospodářské soutěže a byla snížena možnost zneužití dominantního postavení jejími účastníky.

Posílení postavení
zaměstnanců a
spotřebitelů

Došlo také k posílení postavení zaměstnanců vůči zaměstnavatelům, posílení pozice spotřebitele vůči výrobcům a prodejcům, stejně jako posílení postavení občanů vůči znečišťovatelům životního prostředí.

Další nemonetární
přínosy členství EU

Účastnila-li by se ČR pouze vnitřního trhu EU, přišla by o další nemonetární, ale i pro hospodářství klíčové přínosy členství v EU:

- Posílení mezinárodního postavení a bezpečnosti ČR a omezení rizik plynoucích z geopolitického postavení ČR ve střední Evropě;
- Zastoupení v orgánech EU a spolurozhodování o dalším směřování a politikách EU;
- Účast ve společné zahraniční a bezpečnostní politice EU, v evropské bezpečnostní a obranné politice;
- Účast na vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva v Evropě, především na instrumentech jako např. evropský zatykač či intenzivní koordinace a spolupráce v rámci Europolu a Eurojustu.

Práva občana EU

Občan České republiky od vstupu ČR do EU v roce 2004 požívá práva občana Evropské unie. Toto právo mimo jiné obnáší právo volně se pohybovat a usazovat na území členských států EU; právo na ochranu diplomatických nebo konzulárních orgánů kteréhokoliv členského státu Evropské unie na území třetí země, ve které není Česká republika zastoupena, a to za stejných podmínek jako občané tohoto členského státu EU či právo požívat práv podle Listiny základních práv Evropské unie, která upravuje také tzv. sociální práva.

Cestování bez vnitřních
hranic není
samozřejmostí

ČR nelze hospodářsky ani sociálně srovnávat se Švýcarskem, Norskem, Lichtenštejnskem či Islandem. Není tedy jasné, za jakých podmínek a kdy by se ČR podařilo bez členství v EU vyjednat přístup k tzv. Schengenské dohodě, která ruší kontroly na vnitřních hranicích EU a zajišťuje svobodné cestování uvnitř EU. Schengenská dohoda začala platit v ČR v prosinci 2007, tedy necelé čtyři roky po vstupu země do EU, a to po dlouhých procesních prodlevách, které byly často interpretovány jako nevěle ze strany zbylých států přijmout Českou republiku spolu s ostatními členskými státy. Zároveň by ČR nemohla – například

na rozdíl od výše jmenovaných států – nabídnout nic, co by neměli země regionu střední Evropy. Je tedy patrné, že by ČR měla pro vstup do Schengenu velmi slabou vyjednávací pozici.

Zkvalitňování a vyšší transparentnost veřejné správy

Dalším efektem, který by bez členství EU nebyl možný, je neustálé zkvalitňování a zvyšování transparentnosti rozhodování veřejné správy ČR. Evropská komise nízkou kvalitu veřejné správy ČR před jejím vstupem do EU opakovaně kritizovala ve svých hodnotících zprávách připravenosti ČR na vstup. Již deset let jezdí úředníci českých ministerstev, krajů, ale i samospráv na pracovní skupiny Komise, Rady či se účastní jednání dalších evropských institucí jako např. Výboru regionů či Evropského hospodářského a sociálního výboru.

Profesionalizace státní správy

Tento pravidelný kontakt s úředníky EU a ostatních 27 členských států vede k přenosu konkrétních odborných znalostí, přenosu zkušeností s fungováním veřejné správy obecně, vyjednávacích taktik, kultivovanosti projevu, ke zvyšování jazykových dovedností úředníků ČR, přístupu k veřejnosti či důrazu na provádění dopadových studií. Konkrétním dokladem o tom, že bez členství v EU by zkvalitňování veřejné správy ČR nebylo možné, je fakt, že ČR diskutuje zavedení zákona o státní službě teprve tehdy, když Evropská komise podmínila čerpání fondů EU v programovém období 2014–2020 právě zavedením takového zákona.

1.5 Detaily norského a švýcarského scénáře

Povinnost přijímat legislativu pro přístup na vnitřní trh

Podíváme-li se na existující modely takového vztahu v Evropě, nabízejí se pouze norský a švýcarský model. V obou případech však není přístup na 50 miliónový vnitřní trh EU možný „bez jakýchkoliv závazků“. Naopak, s přístupem na vnitřní trh EU je vždy spojeno přejímání legislativy EU bez možnosti její tvorbu ovlivňovat a přístup na vnitřní trh není nikdy „zdarma“.

Nemožnost využívat jen výhod členství bez závazků

Při bližším přezkumu tedy neobstojí argument, že bychom měli pouze využívat výhod evropské integrace a oprostít se všech negativ. Takový přístup totiž Evropská unie pro třetí státy neumožňuje. Zároveň se ukazuje, že možnosti Norska a Švýcarska jsou pro podmínky ČR téměř nepřenositelné. Pro zjednodušení budeme v dalším textu hovořit o norském a švýcarském modelu.

Nelze čerpat pozitiva vnitřního trhu bez určitých závazků spojených se standardním členstvím.

Scénář Norsko

Zásadním rysem modelu volný obchod po vzoru Evropského hospodářského prostoru je uplatňování všech čtyř svobod EU, přejímání části legislativy EU, avšak bez možnosti ji jakkoli přímo ovlivňovat. Norsko, Island ani Lichtenštejnsko nemají právo účastnit se a hlasovat o pravidlech EHP v Radě EU a jednání ovlivňují podobně jako firmy pouze z pozice lobbistů.

Norsko nemůže ovlivňovat hlasování o legislativě, která se jí týká: v Radě EU působí vedle firem na úrovni lobbisty.

**Norsko: Pouze právo na
vyslyšení a příspěvky do
rozpočtu**

Státy EHP mají pouze právo na vyslyšení, přesto přispívají do rozpočtu EU. Norsko se účastní většiny politik vnitřního trhu s výjimkou kapitol zemědělství a rybolovu. Norsko, které je ČR svou velikostí a strukturou hospodářství z této trojice nejvíce podobné, přispělo v letech 2009–2014 do kohezní politiky EU částkou 1,79 miliard EUR (cca 50 miliard Kč)⁸. Rozpočítáme-li tuto částku, jedná se o roční příspěvek za přístup na vnitřní trh EU ve výši cca 8,3 miliard Kč. Dále pětimilionové Norsko v roce 2013 přispělo do rozpočtu EU na provádění komunitárních politik částkou 296 miliónů EUR (cca 8,1 miliard Kč), z nichž v omezené míře samo čerpá.

Norsko za svůj přístup na vnitřní trh EU ročně zaplatí ekvivalent 16 miliard českých korun.

**Švýcarsko: Fungování na
základě bilaterálních
smluv**

Účast Švýcarska na vznikajícím Evropském hospodářském prostoru odmítli v roce 1992 jeho občané v referendu. Švýcarsko tak jako jediná země není součástí Evropského hospodářského prostoru a reguluje své hospodářské vztahy s Evropskou unií na základě bilaterálních smluv v oblastech společného zájmu.

**Místo jednotného
přístupu balíčky smluv**

První balík bilaterálních smluv byl schválen až v roce 2002 a obsahoval oblasti volný pohyb osob, letecká a silniční doprava, zemědělství, technické obchodní překážky, veřejné zakázky a věda. Druhý balík obsahující oblasti azyl, bezpečnost a Schengen, dále spolupráce v odhalování podvodů a konečné požadavky v otázkách týkajících se zemědělství, ochrany životního prostředí, médií, vzdělávání, péče o starší občany, statistika a služby byl dojednan v roce 2004.

**Švýcarsko: Ještě menší
právo vyslyšení než
Norsko**

Postavení Švýcarska mimo EHP znamená, že Švýcarsko nemá právo být vyslyšeno ve stejné míře jako tři bývalé státy Evropského sdružení volného obchodu prostřednictvím konzultačních jednání pracovních skupin v Evropské komisi, kde se nerozhoduje o konečné pozici. Švýcarsko tak stojí úplně mimo rozhodovací systém EU.

Švýcarsko musí svůj přístup na vnitřní trh EU vyjednávat bilaterálně, nemá přitom žádnou možnost ovlivňovat legislativu EU.

Hauge L.-E.(2014). „Norway’s financial contribution“, Norway Mission to the EU.

**Komplexní systém
neumožňující vysokou
flexibilitu změny smluv**

Zajímavé však je, že první balík všech sedmi bilaterálních smluv obsahuje tzv. „guillotinskou klauzuli“, tzn. pokud některá ze smluv musí být pozměněna nebo aktualizována, přestávají platit všechny z nich. Zároveň se téměř osmimiliónové Švýcarsko, stejně jako státy EHP, zavázalo přispívat do rozpočtu EU do kapitoly kohezní politiky EU celkovou sumou 1,3 miliardy švýcarských franků během deseti let od rozšíření EU v roce 2004 (cca 29,3 mld. Kč)⁹. Přepočítáme-li tuto sumu na roční příspěvky, jedná se o roční příspěvek ve výši cca 3 miliard korun.

Obtížnější pozici kompenzuje Švýcarsko ročním vstupným na vnitřní trh ve výši „jen“ zhruba 3 miliard korun.

**Specifické motivy
nečlenství specifické**

Jak Švýcarsko, tak Norsko přístup na 508 miliónový vnitřní trh EU kompenzují odvody do kapitoly kohezní politiky EU a zároveň přebírají legislativu EU bez možnosti ji ovlivňovat. Motivы obou zemí pro nečlenství v EU se přitom zdají být velmi specifické. Jak naznačují vládní dokumenty Norska z roku 2012,¹⁰ Norsko se v žádném případě nevyhýbá zapojení do evropského integračního procesu, přičemž toto zapojení má podobu jedné z řady rychlostí, kterou se integrační proces ubírá a jeho jádro zatím leží mimo institucionální struktury, což však vůbec nebrání se vybraných integračních procesů velmi aktivně účastnit.

**Švýcarsko: přímá
demokracie, politická
neutralita, autonomie
bankovního a finančního
sektoru**

Ve švýcarském případě spočívá tento důvod pravděpodobně v dlouhodobé prioritě politické neutrality. Významný důvod pro odmítavý postoj k začlenění se do struktur EU spočívá taktéž v existenci významného bankovního a finančního sektoru spojeného s důsledným uplatňováním principu ochrany bankovního tajemství a důvěrnosti ohledně dat a informací klientů (který přesto prochází systémem revizí). Taktéž široce uplatňovaný a funkční systém přímé demokracie může být závažným faktorem v obavách Švýcarska z plnoprávného členství v EU.

**Norské motivy nečlenství
v EU: vyspělý model
sociálního státu a
autonomie v rybolovu**

Odmítavý postoj Norska vůči členství v EU lze vysvětlit velmi propracovaným modelem sociálního státu a obavy o snížení jeho standardů vlivem kompromisů mezi členskými státy v rámci legislativy EU. Druhou významnou překážkou při konečném, byť zejména ve druhém případě poměrně těsném, rozhodování norské populace o vstupu do EU (v letech 1972 a 1994, kdy se konala referenda na toto téma) byla záležitost autonomie v mořských vodách, zejména s ohledem na jejich využitelnost v rybníctví.

**Ekonomická vyspělost a
potenciální vysoké
příspěvky do rozpočtu EU**

Kromě tohoto jsou Švýcarsko i Norsko mimořádně ekonomicky vyspělé. V obou dvou případech by jejich HDP na obyvatele spolehlivě stačil na druhé a třetí místo v žebříčku nejbohatších zemí EU hned za Lucemburskem. Dalším

⁹ <http://www.erweiterungsbeitrag.admin.ch/>

¹⁰ EEA Review Committee (2012). „Outside and Inside: Norway’s Agreements with the European Union“, Official Norwegian Reports NOU 2012:2, Kapitola 1.

motivem tedy mohou být i obavy z vysokých příspěvků do rozpočtu EU. Přístup k vnitřnímu trhu a jeho kompenzace může být pro tyto státy levnější.

Tabulka 3 – Porovnání Norska a Švýcarska Lucemburskem a Českou republikou posledních deset let (HDP na hlavu, průměr EU = 100)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lucembursko	253	254	270	275	264	253	263	266	263
Norsko	166	178	185	182	192	177	181	186	195
Švýcarsko	139	137	140	144	149	150	152	155	158
ČR	78	79	80	83	81	83	81	81	81

Zdroj: Eurostat

Nejasné důvody pro případné české nečlenství

V tomto kontextu je tedy nejasné, jaká jsou česká specifika, která by dokázala ospravedlnit nečlenství v EU a ztížený přístup skrze EHP či bilaterální smlouvy. Česká republika nemá ani silné a výjimečné sektorové politiky, není extrémně vyspělá ani není zvláštní svou geografickou pozicí.

V porovnání se Švýcarskem a Norskem není jasné, jakými specifiky by ČR obhájila pozici mimo EU

2. Scénář: Česká republika v izolaci

Přístup na jednotný trh je možný i mimo EU

Přestože se Norsko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Island rozhodly nevstoupit do Evropské unie, zachovaly si možnost volného přístupu na jednotný trh. Tím si do jisté míry zanechaly velkou část výhod spojených s plným členstvím.

Scénář č. 1 nedokáže pojmut celý význam EU pro ČR

Právě čtyři výše analyzované země jsou však jediné, kterým se podařilo k jednotnému evropskému trhu přistoupit i přes nečlenství v EU. Analýza z minulé kapitoly nám tak odpovídá jen částečně na otázku, jaký je význam EU pro Českou republiku v současné podobě integrace.

Popis současné situace Norska a Švýcarska nedokáže pojmut celkový význam EU pro českou ekonomiku.

Základní předpoklady izolačního scénáře

Tento scénář předjímá situaci, ve které by Evropská unie sice existovala, ale Česká republika by stála mimo jakékoli evropské integrační proudy a představovala by izolovaný ostrov ve sjednocené Evropě.

Ke ztrátám ve scénáři č. 1 se přičítají ztráty spojené s neúčastí ve vnitřním trhu

V rámci tohoto scénáře by platily všechny negativní dopady vyjádřené ve výše uvedeném scénáři č. 1, tedy že transfery v rámci kohezní politiky či společné zemědělské politiky by byly nedostupné, čímž by Česko ztratilo čisté příjmy v řádech stovek miliard korun a dlouhodobě v jednotkách bilionů korun, stejně jako by poklesl význam českého hlasu na mezinárodním fóru. Především by se ale Česko nezúčastnilo ani ekonomicky klíčové politiky EU, tedy vnitřního trhu.

Bariéry vnitřního trhu pro české exporty

Domácí podnikatelské subjekty by neměly možnost užívat výhody bezbariérového přístupu na největší vnitřní trh světa s více než půl miliardou potenciálních zákazníků, kam v roce 2013 mířilo více jak 80 % vývozu. Z tohoto důvodu by tak pro tuzemské vývozy na evropské trhy byla pravděpodobně uplatňována ochranná opatření finanční (např. dovozní cla) i nefinanční (např. množstevní kvóty) povahy. Vývozy by navíc podléhaly vyšší administrativní zátěži. To by spolu s ochrannými opatřeními znesnadnilo relativně významný český vývoz.

Čeští podnikatelé by ztratili bezbariérový přístup na trh, kam směřuje více jak 80 % českého vývozu.

Nižší zájem zahraničních investorů

Pozice mimo vnitřní trh EU by snížila i atraktivitu České republiky v očích zahraničních investorů. Podstatná část z nich totiž naši zemi jako svou výrobní základnu zvolila proto, že odsud má bezbariérový přístup na velké atraktivní trhy v (západní) Evropě. Pokud by se Česko nezúčastnilo vnitřního trhu EU, přesunul by se zájem zahraničních investorů v našem regionu na Polsko, Slovensko a Maďarsko. Tyto země by oproti České republice získali konkurenční výhodu, neboť nejen že by Česko ztratilo reputační kapitál, vstup pro cizí

investory by nesl další náklady navíc, například v podobě nehomogenní legislativy či bariér pro vývoz do zbytku EU.

Ušetření náklady podnikatelů na dodržování souladu regulace

Účast na vnitřním trhu s sebou přináší povinnost přijímat evropské normy. Na jednu stranu by izolace ČR od vnitřního trhu vedla k úspoře tzv. *compliance* nákladů, které vynakládají tuzemské subjekty na zapracování požadavků evropské legislativy vnitřního trhu, například v oblasti přísných jednotných evropských norem.

Dualita či nutnost ČR přijímat unilaterálně regulaci EU mimo vnitřní trh

Na druhou stranu by exportéři vyvážející svou produkci do EU stejně museli přijímat evropské normy platící na cílových trzích a navíc by museli být v souladu s normami českými, což by způsobovalo drahou dualitu nebo nutnost ČR unilaterálně přijímat regulaci EU, avšak bez stejně jednoduchého přijetí českých výrobků na trhu EU. Pro zemi, ve které čtyři pětiny vývozu směřují právě do EU jsou podobné náklady vysoké. Přijímání evropské legislativy nadto napomáhá ke standardizaci podnikatelského prostředí v České republice oproti zbytku Evropy.

Mimo vnitřní trh by došlo k dualitě či nutnosti ČR přijímat unilaterálně regulaci EU.

Konkurenční nevýhoda oproti bloku evropských zemí

Teoreticky by scénář sjednocené Evropy bez české účasti měl pro ČR ještě horší dopady než situace, kdy by EU neexistovala vůbec, neboť by bylo Česko v ekonomické oblasti vystaveno velké konkurenci sjednoceného evropského bloku. Na jednu stranu by se museli čeští exportéři přizpůsobit jedné sadě regulací, což by bylo výhodnější, než kdyby každá cílová země měla svoje pravidla. Na druhou stranu by sjednocený blok představoval jeden ucelený trh, kde by čeští exportéři čelili jedné velké evropské ekonomice. Na paralele se Spojenými státy pak můžeme odvodit, že vstup na takovýto trh by byl mnohem problematičtější, než ekonomicky dobývat jednotlivé trhy zvlášť.

2.1 Česká republika mimo vnitřní trh

Vnitřní trh klíčovým ekonomickým úspěchem Evropské unie

Vnitřní trh patří mezi hlavní ekonomické úspěchy evropské integrace. Tvoří ho 28 členských států, více než půl miliardy zákazníků a 21 milionů společností, které při svých ekonomických aktivitách nejsou nijak omezovány hranicemi států ani jinými překážkami jako v minulosti. Postavení ČR mimo vnitřní trh by vedlo k existenci těchto překážek při expanzi na trhy EU s negativními dopady na celou ekonomiku.

Box 2.3 – Základní principy vnitřního trhu EU

Vnitřní trh (též jednotný trh) zaručuje **bezbariérový přístup** na 28 trhů členských států s počtem obyvatel převyšujícím půl miliardy. Pro podnikatele představuje **snadnější přístup na zahraniční trhy**, více potenciálních zákazníků, **úspory** dané sjednocením technických a jakostních norem a z rozsahu. Pro spotřebitele pak představuje větší výběr a větší **spotřebitelskou ochranu**. Jedním z nejdůležitějších důsledků vnitřního trhu je **větší konkurence**, liberalizace odvětví dříve monopolní povahy a **relativní pokles cen** (příkladem jsou například dodávky elektrické energie či letecká doprava).

Spočívá v realizaci čtyř ekonomických svobod: svoboda pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Principy vnitřního trhu nejvíce pokročily v oblasti volného pohybu **zboží**, které při přeshraničním obchodování neomezují žádné překážky. Volný pohyb **osob** umožňuje žít, studovat či pracovat v zahraničí včetně uznání kvalifikace dosažené v jiném členském státě. Tento pohyb byl pro Českou republiku donedávna omezen přechodnými obdobími. Volný pohyb **kapitálu** zabraňuje restrikci při přeshraničním převodu investic, dividend, úroků a umožňuje poskytování finančních a bankovních služeb v ostatních státech. Největší rezervy existují v naplňování volného pohybu **služeb**, kde v některých citlivých odvětvích (například přeprava nákladů) stále existují národní omezení.

Studie potvrzují pozitivní dopady vnitřního trhu

Existuje řada analýz, které kvantifikují dopad vnitřního trhu na ekonomickou výkonnost a trh práce. Například materiál Evropské komise¹¹ odhaduje, že v roce 2008 byl HDP zemí EU díky vnitřnímu trhu v průměru o 2,13 % silnější. Stejně číslo cituje i studie *Knowledge Economy Network*¹², která přidává i zvýšení zaměstnanosti v celé EU o 1,3 %. Podobný pohled prezentuje materiál DG ECFIN,¹³ podle kterého přináší vnitřní trh benefity ve formě vyššího HDP o 2,18 % a vyšší zaměstnanosti o 1,36 %. K ještě optimističtějším dopadům na HDP, konkrétně 2,4 %, dospěla i studie z dílny Nordic Innovation¹⁴.

Pozitivní efekty vnitřního trhu se v čase zvyšují

Tyto kvantifikované dopady, ať již vůči HDP či trhu práce, v čase neustále mírně rostou. Evropa se totiž nejen rozšiřuje, ale pokračuje i integrační proces v oblasti vnitřního trhu, což se projevuje v odstraňování posledních překážek volného pohybu (zejména na trhu služeb) a ve větší postupné propojenosti evropských ekonomik. Výše uvedená čísla platí pro Evropskou unii jako celek. Česká republika se svou nadprůměrně otevřenou ekonomikou (podíl exportu na ekonomice tvoří 79 % oproti průměrným 45 % v EU28), a silnou orientací na exporty do Evropské unie, kam směřují více než čtyři pětiny vývozu, z účasti na vnitřním trhu profituje nadprůměrně.

¹¹ Evropská komise – DG MARKT (2012). „20 let evropského vnitřního trhu – Společně pro další růst“.

¹² Knowledge Economy Network (2012). „20 Years of the European Single Market“, Weekly Brief No. 33 – October 2012.

¹³ Evropská komise – DG ECFIN (2007). „Steps towards a deeper economic integration: the Internal Market in the 21st century“, Economic Papers 271.

¹⁴ Nordic Innovation (2012). „Delivering a stronger Single Market“, Nordic Innovation Report 2012:12, June 2012.

Bez vnitřního trhu v ČR
nižší HDP o 2,5 % a
zaměstnanost o 1,5 %

Na základě nadprůměrného poměru zahraničního obchodu k HDP a vyššímu poměru exportů do zemí EU lze robustně extrapolovat výstupy výše zmíněných studií. Členství České republiky uvnitř jednotného trhu EU by tak vedlo k nižšímu HDP v roce 2013 o 2,5 % a nižší zaměstnanosti o 1,5 %. V absolutních číslech se jedná o zhruba 100 miliard korun, což v přepočtu na jednoho obyvatele představuje zhruba 9 200 korun. Snížení zaměstnanosti o 1,5 % by pak znamenalo, že by se bez práce bylo dalších 75 tisíc osob.

Bez účasti na vnitřním trhu by i v konzervativním scénáři česká ekonomika přišla o 100 miliard ročně a bylo by až o 75 tisíc nezaměstnaných více.

Patrně ještě vyšší
potenciál, který bude
nadto narůstat

Výše zmíněný odhad je extrémně konzervativní a uvažuje o prakticky stejné účasti České republiky na přeshraničním obchodu. V případě vystoupení z vnitřního trhu by patrně došlo k ještě významnějším dopadům. Je navíc vysoce pravděpodobné, že do budoucna by tyto dopady narůstaly. Neúčast Česka na evropském vnitřním trhu by tak vedla k dalším a vyšším ztrátám na výkonnosti ekonomiky a zvýšení počtu osob, které by nenalezly na pracovním trhu uplatnění.

Scénář v případě krize
s protekcionistickým
vývojem

Celý scénář pracuje s předpokladem, že by se oproti stávající sestavě pouze Česko neúčastnilo vnitřního trhu, který by tedy fungoval ve fiktivním složení EU27. Mnohem silnější dopady by patrně nastaly, kdyby v Evropě vůbec neexistoval bezbariérový vnitřní trh. Historický vývoj potvrzuje, že v dobách ekonomických a finančních krizí postižené státy zvyšují svá protekcionistická opatření. Vzhledem k historické hloubce současné krize je vysoce pravděpodobné, že by případná neexistence vnitřního trhu vedla k nárůstu protekcionismu uvnitř Evropy, odvetným protiopatřením a ve výsledku až obchodním válkám mezi evropskými státy. V takovém případě by existence vnitřního trhu, který je zárukou, že ani v krizových dobách nesáhnou zúčastněné státy k protekcionismu, měla řádově vyšší benefity, než je naznačeno výše.

Následky krize by kvůli protekcionismu v případě neexistence vnitřního trhu byly ještě vyšší.

Negativní obchodní
dopady zesíleny při
neexistenci eura

Vzhledem k širokému mediálnímu diskurzu je pak paradoxní, že ještě silnější implikace je možné načrtnout, pokud by v dobách finanční krize neexistovala společná měna, neboť bychom patrně byly na starém kontinentu svědky vzájemně konkurenčních devalvací a rozkolísání celého systému devizových kurzů, což by negativně zasáhlo i země stojící mimo eurozónu jako je Česká republika. Tzv. dluhové krize přitom dopadly v podobné míře jak na země eurozóny (Řecko, Portugalsko, Irsko), tak na země nečlenské (Maďarsko, Lotyšsko, Rumunsko).

Bez eura by došlo
k měnovým válkám

I přes zřejmou potřebu vybraných zemí jako je Španělsko či Řecko depreciovat vlastní měnu, využívání konkurenční depreciace „ve velkém“ a následné měnové války by s největší pravděpodobností vedly rovněž k velkým ztrátám. Je nutno podotknout, že v období krize byly měnové války velmi akutním problémem, kdy mnohé netradiční instrumenty měnové politiky hlavních, ale i rozvíjejících se ekonomik byly podrobovány kontrole odbornou veřejností z důvodu podezření na manipulaci s cenovou hladinou. Toto je i v souladu se současnými nálezy MMF, který ukazuje, že během krize mají státy tendenci používat měnové kurzy jako nástroj ekonomické konkurence.

2.2 Nižší konkurenční prostředí a monopolizace sektorů

Absence vnitřního trhu
znamená menší
konkurenci

Ačkoliv hlavním přínosem vnitřního trhu pro exportně orientovanou ekonomiku typu té české je možnost bezbariérového přístupu ke zhruba půl miliardě potenciálních zákazníků, nesmíme podceňovat ani blahodárné efekty spojené se zintenzivněním konkurence na domácím trhu. Ty můžeme rozdělit na efekty na úrovni podniků a na úrovni jednotlivců. V případě, že by se Česko vnitřního trhu neúčastnilo, nemohli bychom je využívat.

Benefity na úrovni
podniků

Zvýšené konkurenční prostředí pro české firmy vstupem na vnitřní trh můžeme krátkodobě vnímat z jejich pohledu jako negativum, které vede k omezení jejich momentální ziskovosti. Z dlouhodobého hlediska se však jedná o jednoznačně pozitivní skutečnost. Žádoucí konkurenční tlak plynoucí z vnitřního trhu vede k lepší alokaci kapitálu, k zefektivnění výrobních procesů a k většímu tlaku na zavádění inovací. Účast na vnitřním trhu je předpokladem pro snazší zapojení našich podnikatelů do celoevropských odběratelsko-dodavatelských řetězců, díky čemuž mají možnost se zahraničními partnery sdílet jejich zkušenosti v oblastech řízení společností (*corporate governance*), firemní kultury, řízení kvality, výsledků výzkumu a vývoje apod. Podniky, které pak uspějí na společném vnitřním trhu, mají větší šanci přilákat strategické partnery z dalších rozvinutých či rozvíjejících se ekonomik a dále tak rozvíjet své ekonomické aktivity na mnohem větší škále. Izolace českých subjektů mimo vnitřní trh EU by vedla k nevyužití výše uvedených pozitiv s důsledkem dlouhodobého zaostávání a snižování naší konkurenceschopnosti.

Benefity na úrovni
jednotlivců

Na první pohled jsou patrné benefity účasti na politice vnitřního trhu pro jednotlivce v roli spotřebitelů. Tuzemští spotřebitelé jednak mohou těžit ze zvýšení konkurence poskytovaného zboží a služeb na tuzemském trhu zahraničními subjekty, jednak mohou přímo své nákupní aktivity realizovat v zahraničí. Větší konkurence na straně nabídky tak umožňuje spotřebitelům širší výběr a zlepšení užitné hodnoty (tzv. *value for money*) pořizovaného zboží či služeb. Zvýšení konkurence poskytovaného zboží a služeb se pozitivně projevuje i díky regulaci Evropské unie, která tlačí národní státy k liberalizaci dosud monopolních či oligopolních odvětví. Pozitivní příklady otevírání trhů díky tlaku Evropské unie jsou patrné například v dodávkách elektrické energie,

zemního plynu, v telekomunikacích apod., jejichž služby tvoří významnou část spotřebního koše.

**Větší ochrana
spotřebitelů a daňových
poplatníků**

Vnitřní trh a jeho mechanismy rovněž poskytuje silnější ochranu jednotlivců při jejich přeshraničních aktivitách. Příkladem je celoevropská služba Solvit, která pomáhá jednotlivcům při řešení přeshraničních problémů spojených s uznáváním odborných kvalifikací, obchodováním a poskytováním služeb, evidencí motorových vozidel a uznáváním řidičských průkazů, zdravotním pojištěním a sociálním zabezpečením, přístupem ke vzdělávání apod. Jednotlivci v pozici daňových poplatníků rovněž z vnitřního trhu profitují díky přísné evropské legislativě v oblasti veřejných zakázek. Přísné podmínky vedou k efektivnějšímu vynakládání veřejných prostředků a úsporám prostředků ve veřejných rozpočtech.

2.3 Zhoršení investičního prostředí a snížení investičních toků

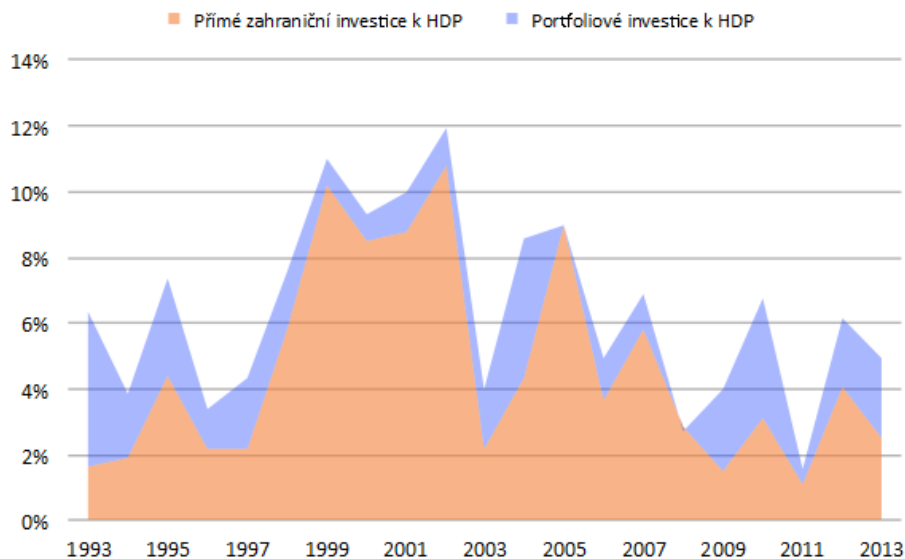
**Vnitřní trh předpokladem
pro příliv zahraničních
investic**

Výhodu účasti Česka na vnitřním trhu v podobě bezbariérového přístupu na trh o půl miliardy potenciálních zákazníků si uvědomovali nejen tuzemští podnikatelé, ale i zahraniční firmy, pro které se z tohoto důvodu stalo Česko atraktivní destinací pro umístění jejich rozvojových investičních plánů. Pokud by se ČR neúčastnila politiky vnitřního trhu, řada zahraničních investorů by si pro své projekty pravděpodobně zvolila raději konkurenční ekonomiky našeho regionu, který by jim působení na světově největším vnitřním trhu umožnily – Polsko, Slovensko či Maďarsko.

**Příliv PZI pod vlivem
vstupu do EU**

Z přiloženého grafu je patrné, že se zhruba od přelomu milénia zvýšil objem přímých zahraničních investic (PZI) plynoucích do české ekonomiky. Zvýšená aktivita zahraničních investorů tak nastala již pár let před samotným vstupem země do Evropské unie a na její vnitřní trh, který byl hlavním motivem tohoto investičního rozhodnutí. Cílem zahraničních podnikatelů totiž v drtivé většině případů nebylo pokrýt tuzemský trh o 10,5 milionech obyvatel, ale spíše využít tuzemskou levnou a kvalifikovanou pracovní sílu a s její pomocí bezbariérově dodávat zde vyráběné zboží na vnitřní trh EU, který je oproti tuzemskému větší zhruba padesátkrát. Statistická data rovněž potvrzují, že se od roku 2008 v souvislosti s dluhovou krizí objem přímých zahraničních investic snížil, avšak v případě, že by se Česká republika neúčastnila vnitřního trhu EU, by přímé zahraniční investice v období krize byly s největší pravděpodobností ještě nižší.

Graf 8 – Vývoj přímých zahraničních investic směřujících do české ekonomiky

Zdroj: ČNB

Omezení v časovém porovnávání souvislosti vstupu a nárůstu PZI

Studie vlivu vstupu na PZI jsou přesto zkresleny mnoha faktory. Do statistik PZI jsou započítány zahraniční privatizace velkých společností, které zvyšují výši PZI v minulosti avšak způsobem, který nevypovídá nic o situaci bez vlivu do EU. Druhým zkreslujícím faktorem je fakt, že PZI jsou spojeny již s dohodami, které se zavazují k budoucímu vstupu. Od roku 2008 pak data zkresluje obecný strach investorů ze všech a zvláště pak z rizikovějších trhů.

Zlepšení firemní kultury pod vlivem PZI

Positiva plynoucí ze zvýšeného přílivu PZI po vstupu, potažmo v očekávání tohoto vstupu na vnitřní trh nespočívají jen v proinvestovaných částkách a nově rozjetých výrobních aktivitách, které vedly k růstu ekonomického výkonu i zaměstnanosti v české ekonomice. Za výhodu můžeme považovat i nefinanční faktory, které vstup renomovaných zahraničních investorů přinesl. Jedná se například o zlepšování firemní kultury, tlak na kultivaci podnikatelského prostředí či šíření dobrého jména České republiky v zahraničí. Pokud by se Česko vnitřního trhu neúčastnilo o výše uvedené finanční i nefinanční efekty by bylo připraveno.

Příliv portfoliových investic pod vlivem vstupu do EU

Vstup na vnitřní trh a z toho titulu převzetí standardní – byť v některých případech oprávněně kritizované jako příliš byrokratické či neefektivní – „evropské legislativy“ přilákalo i finanční investory, jak je vidět výše v grafu, což můžeme považovat za další pozitivum. Přijetí pravidel EU pro řadu finančních investorů znamenalo zvýšení bezpečnosti a kredibility tuzemských finančních aktiv, což se díky zvýšené zahraniční poptávce kladně projevilo i na vývoji na domácích finančních trzích.

Vliv na investice již před vstupem v roce 2004

V očekávání přistoupení České republiky do EU začal být tento vývoj patrný již několik let před rokem 2004. Přijetím evropské legislativy na sebe Česká republika přejímá reputační potenciál vyspělých evropských ekonomik. Tento prvek tak umožňuje překonat komplikované transformační období po

Sametové revoluci, během kterého dlouhodobý vývoj směrem ke standardní tržní ekonomice západoevropského stylu nebyl samozřejmostí.

Zvýšená stabilita a záruka standardního vývoje v EU snížila cenu financování pro podniky i pro stát

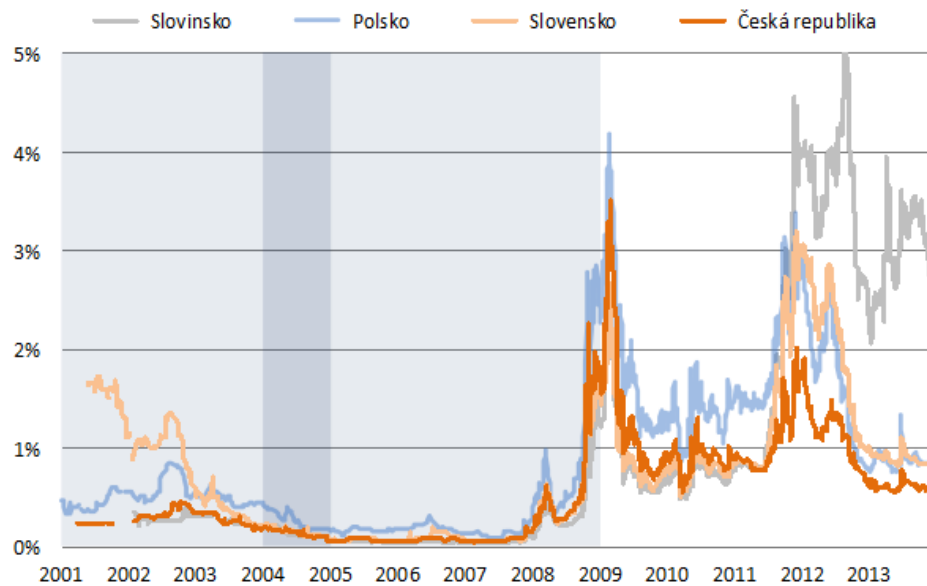
Nárůst ve financování
díky přílivu akciových
investic a úspory díky
úrokovým sazbám státních
dluhopisů

Zvýšená poptávka ze zahraniční se projevila vzestupem cen akcií a dluhopisů. Zejména ceny akcií se projevily ve vyšších portfoliových investicích. Z vývoje zvýšených cen akcií profitovali zejména podnikatelé, ze snížení nákladů financování pak i stát. Související apreciacie kurzu české měny zvýšila kupní sílu vůči zahraničí, což ocenili zejména občané.

Míra rizikovosti
národních dluhopisů díky
vstupu do EU klesla

Trend potvrzující zvýšení kredibility české ekonomiky v očích zahraničních investorů v předvečer vstupu do EU potvrzuje i vývoj kreditních spreadů pětiletých dluhopisů, které lze interpretovat jako míru rizikovosti národních dluhopisů viz následující graf. Tato cena se výrazně snížila během vstupu do EU (přestože po vypuknutí globální finanční krize došlo k disproporcionálnímu zvýšení). Rizikovost státních dluhopisů přitom přímo souvisí s rizikovostí všech národních dluhopisů a investičních nástrojů. Díky vstupu a členství ve vnitřním trhu tedy došlo k jejich snížení. Výrazně zvýšené riziko spojené s vývojem globální finanční krize po roce 2008 pak dopadalo v rozdílných měrách na všechny státy nehledě na jejich členství v Evropské unii.

Graf 9 – Spready CDS
(credit default swap)
pětiletých dluhopisů
jednotlivých zemí

Zdroj: Bloomberg

Náklady na financování
hospodářských aktivit by
byly mimo vnitřní trh
vyšší

Výše uvedené benefity vyplývající ze zvýšeného zájmu finančních investorů o tuzemské finanční instrumenty by nenastaly, pokud by se Česko neúčastnilo vnitřního trhu a v evropském integračním procesu by bylo izolovaným ostrovem.

Příliv zahraničních investic není spásou

Ačkoliv je možné Českou republiku považovat za stále investičně podkapitalizovanou zemi, z čehož vyplývá, že o každého velkého investora svádí tvrdý konkurenční souboj s ostatními zeměmi regionu střední a východní Evropy, je třeba upozornit na méně negativnější stránky zahraničních investic. Nevýhodou finančních investic pro zemi příjemce je jejich vysoká likvidita, a tudíž potenciální nestálost. Založit financování zahraničních operací země na finančním kapitálu, zejména krátkodobé povahy, je silně riziková strategie, s čímž se během finanční krize potýkaly mnohé rozvíjející se ekonomiky.

Nižší likvidita PZI oproti portfoliovým investicím, ale přesto reálné riziko střednědobého odlivu

Likvidita přímých zahraničních investic je podstatně nižší; uzavřít výrobní podnik a přestěhovat jej do jiné země je časově i finančně náročnější operace než prodej dluhopisu. Nicméně i tento proces v Česku probíhal a probíhá a některé podniky spoléhající pouze na sestavení ze zahraničí dovezených komponentů již přesídlily na východ, kde využívají ještě levnějších cen vstupů.

Potřeba soustředit se na sektory s vysokou přidanou hodnotou pro omezení odlivu PZI

Do budoucna je proto důležité orientovat českou ekonomiku více na výrobu s vyšší přidanou hodnotou, znalostní ekonomiku, informační společnost, širší využití poznatků R&D, inovace apod., které vyžadují dlouhodobější investice a jejich přesun pro zahraniční investory je náročnější a tedy méně pravděpodobný.

Role kohezních fondů ve zvyšování přidané hodnoty zahraničních investic

Ulehčit tento přirozený transformační proces ekonomiky mohou díky české účasti na vnitřním trhu například prostředky z kohezních fondů EU nebo investice a reinvestice zahraničních firem, které do České republiky přišly a přicházejí také kvůli její účasti na vnitřním trhu EU a s tím spojeným výhodám. Pokud by se Česká republika na vnitřním trhu jako jediná z okolních zemí nepodílela, byla komparativně znevýhodněna právě vůči ostatním zemím, které by mohly kohezní fondy čerpat a byly by tak obecně přitažlivější pro zahraniční investory.

Sofistikovanější výrobou proti přesunu investic a repatriaci zisků

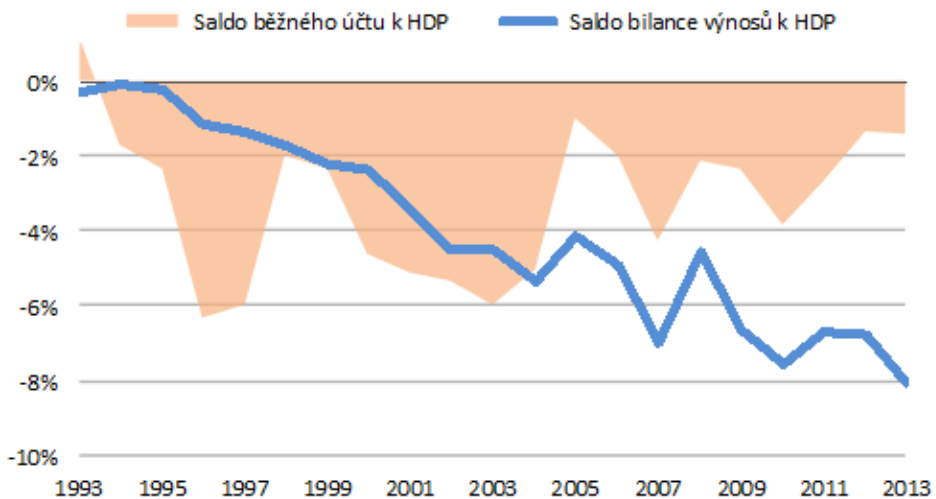
Vedle zabránění přesunu výrobních kapacit do zahraničí má scénář orientace na sofistikovanější výrobu potenciál omezit i repatriaci zisků do zahraničních centrál ve prospěch jejich reinvestic v tuzemsku. Repatriace zisku patří stabilně k třem nejvyšším v EU a česká spotřeba, zejména domácností, tak přichází o zhruba 8 % svého HDP ročně.

Odliv zisků z České republiky se stává makroekonomickým problémem

Odliv zisků se stává makroekonomickým problémem

Právě odliv podílů na ziscích, dividend či úroků se stává i makroekonomickým problémem, neboť prohlubuje deficity bilance výnosů, která pak stahuje do záporných čísel celý běžný účet platební bilance s hrozbou pro naši finanční stabilitu vůči zahraničí. Je možné konstatovat, že pokud by česká ekonomika nebyla součástí vnitřního trhu, nemusela by v takové míře řešit problematiku repatriace zisků do zahraničí a prohlubování schodku bilance výnosů. Na druhou stranu podobné zisky by bez vnitřního trhu ani nevznikly a nebylo by tedy možné počítat s jejich pádem.

Graf 10 - Vývoj běžného účtu platební bilance

Zdroj: ČNB

2.4 Omezení hlasu v globální politice a ekonomice

Snížení dopadu na formulování světových obchodních vztahů

V případě, že by se Česká republika neúčastnila vnitřního trhu, neměla by prakticky žádné slovo v obchodních vyjednáváních v rámci WTO či na bilaterální bázi, a to zejména kvůli mizivému podílu na světovém trhu a strategické nedůležitosti pro největší obchodní země světa.

Globální struktura a rozložení zájmů neumožňuje zemi velikosti ČR plně prosazovat své ekonomické zájmy

Globální systém rozložení zájmů nedovoluje České republice prosazovat své zájmy na individuální bázi

Logika vnímání důležitosti jednotlivých zemí se řídí tzv. gravitačním modelem: pro velký stát představuje každý malý stát proporcčně malou část jeho zájmů, zatímco pro malý stát představuje velký stát velkou část zájmů. I členské státy EU větší než ČR přitom považují zvýšení velikosti, a tím vyjednávací pozice, za jednu z nejdůležitějších výhod členství.

Strategie prosazování zájmů

Vyjednávání z pozice Evropské unie, tedy stále ještě největšího trhu světa, na druhou stranu skýtá prostor pro Českou republiku vytvořit si buď zvláštní vnitřní strategii specifickou pro zájmy ČR, kterou lze posléze prosazovat skrze EU, nebo hledat konsensus s ostatními státy na podobných zájmech.

Prosazování podobných zájmů se strukturálně podobnými zeměmi

Vyjednávací pozice trhu České republiky jako člena trhu o velikosti půl miliardy je tedy logicky znatelně vyšší než kdyby vyjednávala samostatně. Výhody ze zvýšení vyjednávací pozice tak jasně převáží nevýhody z nutnosti dělat jisté kompromisy, které jsou daní za naši účast na velkém vnitřním trhu EU a za zvýšení naší vyjednávací pozice. I v dalších oblastech jsou zájmy České republiky velice podobné sousedům, Evropská unie nám umožňuje tyto zájmy sdílet, resp. postupovat postupně, a to koordinovaným a systematickým způsobem.

Evropská unie dovoluje České republice eliminovat asymetrii v bilaterálních obchodních vztazích

**Větší síla v bilaterálních
dohodách**

Je rovněž velice pravděpodobné, že by v případě nepřítomnosti České republiky ve vnitřním trhu došlo k posílení bilaterálních vztahů s velmocemi, jakými jsou USA či Rusko. Bilaterální vztahy mezi velkými a malými zeměmi bývají zdatelně asymetrické. EU nám dovoluje tuto asymetrii do velké míry eliminovat a v bruselských institucích přistupovat k rozhodovacímu procesu v relativně významné pozici.

3. Scénář: Přistoupení ke společné měně

Cíle kapitoly

Následující kapitola si klade za cíl vyhodnotit jak kvalitativně, tak kvantitativně potenciál členství v hlavním evropském integračním proudu. Tímto hlavním integračním proudem je myšleno v první řadě členství v eurozóně a s ním dnes spojené integrační iniciativy, např. bankovní unie nebo větší hospodářská a fiskální koordinace.

Problém dvojrychlostní Evropy

Ačkoliv na úrovni celé Evropské unie existuje více případů, kdy se v rámci posílené spolupráce zavazují k některým aspektům evropské integrace jen některé členské státy, nejdůležitějším a pro ekonomiku nejvýznamnějším příkladem dvojrychlostní integrace je rozdělení na členské a nečlenské státy eurozóny, tedy na ty, které platí a které neplatí společnou měnou euro. Právě tento rozměr bude analyzován nejvíce do hloubky v následující kapitole.

3.1 Zavedení eura a kanály vlivu na ekonomiku

Náčrt hodnocení potenciálního vlivu eura na českou ekonomiku

V následujících částech vyhodnotíme především možný dopad zavedení eura na českou ekonomiku. Zaměříme se postupně na několik kategorií a příslušné kanály, skrze které zavedení eura působí a vyhodnotíme jejich jak pozitivní, tak negativní dopady. Celkový efekt však nelze chápat jako prostý součet dopadů jednotlivých kanálů, neboť ty se mohou navzájem umocňovat či substituovat, zaměříme se tedy i na možnosti vyčíslení dopadů přijetí eura jako takového.

Transakční náklady v případě Slovenska

Centrální banky zemí Visegrádské čtyřky uvádějí transakční náklady v rozmezí 0,18 % HDP až 0,30 % HDP. Šuster¹⁵ pak odhaduje, že obrat zahraničního obchodu byl pro Slovensko v letech před vstupem do Eurozóny přibližně 160 % HDP, z toho 80 % v eurech. To přineslo úsporu transakčních nákladů kolem 0,36 % HDP.

Náklady na transakce do ostatních zemí eurozóny

Vývoz České republiky do zemí eurozóny byl v roce 2013 podle současných odhadů ve výši 49,9 % HDP, zatímco dovoz ze zemí eurozóny 35,7 % HDP. Celkový obrat byl tedy dle odhadů ve výši 85,6 % HDP. Vezmeme-li odhad transakčních nákladů 25 bazických bodů, které odpovídají *spreadu* směnných kurzů, získá česká ekonomika úsporu transakčních nákladů přibližně ve výši 0,22 % HDP. Úspory ale budou ve skutečnosti větší, neboť mnoho obchodů se zeměmi mimo eurozónu je sjednáváno skrze hlavní měny, tj. euro nebo americký dolar. V tomto případě pak přijetí eura umožní snížit náklady o to více a výše uvedené číslo je spíše konzervativní dolní mezí.

Jen na transakčních nákladech by česká ekonomika každý rok ušetřila zhruba 0,22 % HDP, tedy zhruba 8 miliard korun.

¹⁵ Šuster M. (Ed.) (2006). „Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo. Bratislava,“ Národná banka Slovenska.

Některé podniky
neoperují mimo svou
měnu, tím u nás dochází
ke ztrátám čisté váhy

Vliv na obchod
v podobných případech

Pokles kurzového rizika

Zánik kurzového rizika by měl přinést vyšší specializaci české ekonomiky a následně vyšší konkurenceschopnost českých podniků, což by vedlo i k nárůstu obchodu. Cafiso¹⁶ k tomu dodává, že růst obchodu nebyl způsoben jen přímým snižováním transakčních nákladů, ale snížením nejistoty malých firem, které se začaly zapojovat do zahraničního obchodu až po vzniku HMU, jelikož pro ně je pojištění proti kurzovým rizikům složitější než u velkých firem. To by podle nás naznačovalo značné snížení tzv. čisté ztráty (deadweight loss) z této nejistoty a výnosy z členství by ještě zvýšilo.

Šuster¹⁷ pro Slovensko ukazuje, že dojde k nárůstu obchodu s partnery v EU o 30 až 90 % (míněno v horizontu 20 let a za předpokladu, že do té doby do eurozóny vstoupí i ČR, Polsko, Maďarsko). Závěry založené na studiích Micco, Stein, Ordñez¹⁸ a Flam a Nordström¹⁹ ukazují, že euro již zvýšilo obchod uvnitř Eurozóny v průměru o 5 až 10 %. Vzhledem k velikosti, strukturální podobnosti a struktuře obchodu je pro Českou republiku relevantnější výsledek pro Slovensko spíše než průměr eurozóny a tedy pravděpodobný dlouhodobý dopad v rozmezí spíše 30 až 50 %.

Zániku kurzového rizika by mohl ČR přinést vyšší obchod o 30 až 50 % oproti současnosti.

Šuster²⁰ ukázal, že Slovensko podléhá kurzovému riziku 10 % HDP, přičemž přínos díky snížení volatility domácí měny vůči hlavním měnám je na úrovni 0,01 až 0,08 % HDP. U České republiky se lze domnívat, že efekt bude nižší, neboť česká koruna byla likvidnější měnou, čímž byla volatilita v porovnání se Slovenskou korunou nižší. Bartram a Karolyi²¹ pak potvrzují tento trend, kdy analýza založená na firemních datech 18 EU zemí, USA a Japonska ukazuje pozitivní přínos na základě nižší volatility vzájemných měn. Barrell et al.²² ukazují, že volatilita směnných kurzů se u všech originálních členů Eurozóny vlivem vstupu snížila. Zároveň odhadli, že u Británie se volatilita důsledkem vzniku HMU (a neúčasti Británie v ní) zvýšila, jelikož země eurozóny tvoří značnou část jejích obchodních partnerů.

¹⁶ Cafiso G. (2008). „The Euro's influence upon trade: Rose effect versus Border effect“, ECB Working Papers 941. European Central Bank.

¹⁷ Šuster (2006), ibid.

¹⁸ Micco A., Stein E., Ordoñez G., Midelfart K.H., Viaene J.-M. (2003). „The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from EMU“, *Economic Policy*, 18/37, EMU Assessment, Octobre 2003, pp. 315-356

¹⁹ Flam H., Nordström H. (2006). „Euro Effects on the Intensive and Extensive Margins of Trade“, CESifo Working Paper Series 1881, CESifo Group Munich.

²⁰ Šuster (2006), ibid.

²¹ Bartram S. M., Karolyi G. A. (2006). „The impact of the introduction of the Euro on foreign exchange rate risk exposures.“ *Journal of Empirical Finance*, 13, 519–549.

²² Barrell R., Gottschalk S., Holland D., Khoman E., Liadze I., & Pomerantz O. (2008). „The impact of EMU on growth and employment“, *Economic Papers* 318, April 2008.

Pokles úrokových měř pro firmy	<p>Lacina²³ před finanční krizí odhadoval pokles reálné úrokové míry o 1 %, což by se mělo v ČR projevit růstem HDP o 0,06 %. Tento odhad ale počítá se stejným přístupem investorů jako v optimistické fázi před krizí evropských veřejných rozpočtů. Po krizi jsou však investoři opatrnější a samotný efekt členství v eurozóně už nenese tak silný signál. Proto by skutečný efekt skrze tento kanál byl slabší. Stále by ale členství v Eurozóně bylo vnímáno investory pozitivně.</p>
Důležitý impuls pro zahraniční obchod a investice a s tím spojený příliv investic	<p>Vedle transakčních a zajišťovacích nákladů může být euro i důležitý rozhodující argument pro investice směřující do strukturálně podobných zemí. Anekdoticky lze tento případ ilustrovat na příkladu rozhodnutí koncernu Volkswagenu postavit továrnu na nový model Škody v Bratislavě místo původně zvažovaného Vrchlabí. Lacina²⁴ však ukazuje, že odstranění kurzového rizika pomůže přílivu investic, ale příliv přímých zahraničních investic (PZI) bude řízen spíše regionálními a celosvětovými trendy než přijetím eura. To lze například potvrdit také současnými trendy, kdy se německé firmy pro své investice mimo Německo spíše orientují mimo Evropu směrem na rozvíjející se trhy. V tomto ohledu nehraje v rámci EU placení eurem hlavní roli. Šuster²⁵ zato uvádí, že zvýšení přímých zahraničních investic a obchodu dlouhodobě (za 20 let) zvýší HDP o 7 až 20 %, ročně by díky nim HDP rostlo o 0,7 %. Tento odhad je však velice optimistický v porovnání s podobnými studiemi a nebereme jej tedy plně v potaz.</p>
Nižší ceny kapitálových produktů v eurozóně	<p>Relativní konvergence úrokových sazeb v členských státech eurozóny během prvních let její existence byla dlouho považována za jeden ze základních přínosů společné měny. Spolu s konverzním rizikem se snižovalo i riziko pro externí investory.</p>
Nejasné následky pro Českou republiku	<p>V současném kontextu je však snížení cen kapitálových produktů nejasné. Česká republika působí během krize jako bezpečný přístav, i když stojí mimo eurozónu. Pro méně bezpečné země (např. Pobaltí nebo Slovensko) členství v eurozóně vedlo ke stabilizaci a snížení úroků (resp. výnosů). V ČR jsou ale nyní již tak nízké, že vstup do eurozóny by zřejmě vedl k dalšímu poklesu výnosů dlouhodobých <i>benchmarků</i>. A krátký konec výnosové křivky by se naopak po našem vstupu do eurozóny zřejmě zvedl, což lze usuzovat ze stavu, kdy dvoutýdenní repo sazba ČNB je nižší než stejně termínovaná sazba ECB.</p>
Přínos eura na podniky dle sektorů	<p>Největší přínos bude zavedení Eura představovat pro zpracovatelský sektor. Co se týče nákladů, pak největší úpory pocítí energetický sektor, který má v České republice velký význam a z pohledu směřování společné evropské politiky je pro</p>

²³ Lacina L. (Ed.) (2007). „Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR.“ Výzkumné centrum PEF MZLU v Brně.

²⁴ Lacina (2007), *ibid.*

²⁵ Šuster (2006), *ibid.*

ČR klíčový. Sektorové úspory pak lze dohromady vyčísřit na 0,82 % HDP přes všechny sektory při makroekonomické situaci v roce 2006.

Ztráta autonomní monetární politiky

Negativní efekt, který je typicky uváděn ve spojitosti s přijetím eura, je ztráta autonomní měnové politiky, kdy se kurz české měny nebude řídit z Prahy, ale z Frankfurtu. MMF odhaduje tento efekt jako velmi malý, konkrétně při autonomní politice standardní odchylka produkční mezery 1,7 %, při společné pak 1,9 %. Šuster²⁶ pak pro Slovensko ukázal velmi podobná čísla, která odhad MMF potvrzují.

Nevyzpytatelný vliv finanční krize

Ekonomické studie, se kterými pracujeme, jsou postavené na předpokladech spíše předkrizového období. Je třeba poznamenat, že v krizi se dynamika makroekonomických veličin výrazně změnila. Z tohoto důvodu je třeba studii brát jako analýzu při vstupu v klidném období. Domníváme se, že i při vstupu během kritického období budou dlouhodobé efekty naší prognózy naplněné, v krátkodobém horizontu ale může dojít k nevyzpytatelným efektům. Estrada et al.²⁷ například tvrdí, že vlivem krize se konvergence nezaměstnanosti mezi původními členy HMU vrátila na původní úroveň. Jeho studie je ale jednou z mála, která se věnuje porovnání dlouhodobých a krátkodobých vlivů krize eurozóny na členství v HMU.

3.2 Celkový dopad na HDP

Celkové odhady dopadu přijetí eura na HDP se liší

Kvůli nestandardním výkyvům a vývoji hospodářství krize světová finanční a hospodářská krize vážně zkomplikovala modelování dopadů přijetí společné měny. Odhady následků celkového přijetí eura na ekonomiku se pohybují v rozpětí 0,7 až 2 %²⁸ oproti scénáři nepřijetí, tedy v přepočtu na HDP roku 2013 zhruba 27 až 77 miliard dodatečného příjmu ekonomiky každý rok. Lacina²⁹ pak ukazuje, že zavedení eura má pozitivní dopad jen skrze domácí podniky o velikosti 1,4 % HDP, tedy ekvivalent zhruba 54 miliard. Podobných a vyšších výsledků lze docílit, jestliže se zaměříme na extrapolaci studií vytvořených pro slovenský případ vstupu do HMU.

Modelový dopad na HDP

Semerák a Švejnar³⁰ se tématu dopadu vstupu do eurozóny na HDP věnují poměrně podrobně. Na statisticky robustním modelu ukazují, že vstup do

²⁶ Šuster (2006), ibid.

²⁷ Estrada Á., Galí J., López-salido D. (2013). „Patterns of Convergence and Divergence in the Euro Area,” NBER Working Papers 19561.

²⁸ Tedy mezi Semerák V., Švejnar J. (2011). „Dopady měnové (dez)integrace na ČR“, Krátká studie IDEA CERGE-EI 7/2011 na jedné straně a Barrell R., Gottschalk S., Holland D., Khoman E., Liadze I., & Pomerantz O. (2008). „The impact of EMU on growth and employment“, Economic Papers 318, April 2008 na straně druhé. Studii Šuster M. (Ed.) (2006). „Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo. Bratislava,“ Národná banka Slovenska považujeme za velice optimistickou.

²⁹ Lacina (2007), ibid.

³⁰ Semerák V., Švejnar J. (2011). „Dopady měnové (dez)integrace na ČR“, Krátká studie IDEA CERGE-EI 7/2011.

eurozóny má pozitivní dopad na HDP v porovnání se scénářem, kdy si země ponechá svou národní měnu. Bodové odhady v rámci této studie orientačně ukazují na možný pozitivní vliv ve výši 0,7 % HDP, v závislosti na makroekonomických podmínkách při vstupu do eurozóny. To by představovalo v roce 2013 zhruba 27 miliard korun.

**Zvýšená nejistota modelů
spojená s krizí**

Aktualizovaná analýza pak naznačuje, že období finanční krize, které je charakterizováno neortodoxními fiskálními i monetárními opatřeními, rozostřuje dopad zavedení eura na HDP a konkrétní efekt je závislý na výchozí situaci. Studie tak naznačuje, že dopad vstupu do eurozóny je během vyvrcholení finanční krize nejasný a je třeba počkat na uklidnění celkové ekonomické situace možná ne kvůli výhodám členství samotným, ale přinejmenším pro robustnější odhad následků.

**Krize a neortodoxní měnová politika zvyšuje
nejistoty dynamických modelů, které odhadují
následky vstupu do eurozóny.**

**Přínos pro ostatní země
eurozóny ve výši 2 % HDP**

Barrell et al.³¹ odhadují zvýšení hladiny HDP po zavedení eura v původních zemích eurozóny o 2 %, což je dle jejich studie méně, než po zavedení jednotného trhu. V případě České republiky by se jednalo o 77 miliard korun jen v roce 2013.

**Souhrnné odhady
dopadů přijetí eura na
HDP**

V závislosti na studii a modelu by se tedy přínos pro české HDP každým rokem pohyboval od 27 do 80 miliard v referenčním roce 2013. Při standardním přizpůsobení se konzervativnímu scénáři extrapolace ostatních studií tedy potenciální zisky z členství v eurozóně dosahují 0,6 až 1,5 % ročně, tedy zhruba 25–60 miliard korun ročně.

**I v konzervativním scénáři má přijetí společné
měny potenciál dlouhodobě zvýšit české HDP o
0,6–1,2 %, tedy 25–60 miliard korun jen v roce
2013.**

**Kumulativní následky
přijetí eura**

Kdyby k přístupu došlo v roce 2004, přišla by si Česká republika i při konzervativním přístupu až na 560 miliard korun. V případě, že by přistoupila jako Slovensko v roce 2009 či Slovinsko v roce 2007 byla by horní konzervativní hranice přínosů na úrovni 290, resp. 410 miliard.

**Kdyby Česká republika vstoupila do eurozóny jako
Slovensko, mohly kumulované úspory od roku
2009 dosáhnout 290 miliard korun.**

³¹ Barrell et al. (2008), ibid.

Integrace trhů cenných papírů

Z pohledu Friedman a Shachmurove³² a Bartram a Karolyi,³³ má zavedení eura na integraci trhů cenných papírů několik dopadů. Předně zavedení eura prohloubilo vzájemnou integraci trhů a umožnilo investorům snáze investovat v rámci měnové unie. Rozšíření tak zvýšilo likviditu dostupného kapitálu a snížilo volatilitu. Například penzijní fondy mají pak větší výběr, jakým způsobem investovat svěřené prostředky. Na druhou stranu se více integrované trhy začaly pohybovat více koordinovaně, což snižuje možnosti diversifikovat riziko na základě investic do různých národních států (podobně jako v USA je diversifikace na základě jednotlivých států unie marginální).

Úspory spojené se společnou měnou vykompenzují jednorázové náklady spojené s jejím zavedením za dva měsíce až jeden rok.

Jednorázové náklady na přijetí eura

Dalším prvkem, který musíme vzít do úvahy, jsou jednorázové náklady na vstup do eurozóny. Lacina³⁴ a Šuster³⁵ odhadují náklady u existujících členů eurozóny o velikosti 0,3 % až 0,8 % HDP. I při konzervativním hodnocení následků vstupu do eurozóny tak jsou tyto náklady vykompenzovány vyšším úsporami a vyšším výkonem ekonomiky během dvou měsíců až jednoho roku. Nelze je tedy brát jako relevantní argument proti změně samotné.

3.3 Vliv měnové unie na cenovou hladinu

Inflace krátkodobá

Často diskutovaným efektem zavedení eura je jednorázové zdražení. Tento efekt se ale ve studiích nepotvrzuje a nejsou pro něj tedy faktické empirické důkazy jakožto robustně se vyskytujícího efektu, který nastává pokaždé při vstupu země do eurozóny. Na Slovensku bylo skokové snížení cen zavedením eura korigováno zákonem.

Pro skokové zdražení vlivem zavedení eura neexistují empirické důkazy

Inflace dlouhodobá

Naopak lze ale očekávat nárůst dlouhodobé inflace. V České republice je cenová hladina vzhledem k ekonomické úrovni podhodnocena. Přijetím eura se uzavře jeden ze dvou „inflačních kanálů“ – apreciacie kurzu. Inflace tak vlivem vstupu do Eurozóny vzroste, což je ale přirozený vývoj. Inflační diferenciál byl v Lacina³⁶ odhadnut na 2 až 5 %. Stejným způsobem bylo argumentováno v Šuster³⁷ pro Slovensko, kdy je navýšení inflace založeno na procesu ekonomického dohánění

³² Friedman J., Shachmurove Y. (2005). „European stock market dynamics before and after the introduction of the Euro“, Working Paper 05-028, Penn Institute for Economic Research.

³³ Bartram a Karolyi (2006), ibid.

³⁴ Lacina (2007), ibid.

³⁵ Šuster (2006), ibid.

³⁶ Lacina (2007), ibid.

³⁷ Šuster (2006), ibid.

eurozóny, na procesu cenové konvergence a na uzavření „inflačního kanálu“ skrze apreciaci kurzu.

V nedávném rozdělení eurozóny na severní a jižní část by Česká republika byla blízko průměru

Semerák a Švejnar³⁸ pak robustně potvrzují nárůst inflace, ať už by Česká republika vstoupila do eurozóny kdykoli. Z pohledu současné krize pak můžeme říci, že asymetrie v eurozóně, kdy sever a jih mají jiné inflační potřeby, by se České republiky nedotkla v takové míře jako Německa či Řecka. Jakožto slabší ekonomika by měla Česká republika blíže k jihu, její ekonomická a geografická provázanost s Německem by ji ale držela blíže k průměru.

Česká republika by se potýkala s vyšší mírou inflace než západní Evropa i bez společné měny.

Inflace kvůli konvergenci cen

Na druhé straně, dosavadní zkušenosti ohledně dlouhodobé inflace naznačují, jak popisuje Estrada, Galí, a López-Salido³⁹, že inflace mezi původními členy HMU konvergovala, ale vznik eurozóny nebyl v tomto procesu nejdůležitějším faktorem. Nicméně persistence inflačních diferencíálů zůstává, což je způsobeno již zmíněnou konvergencí cenových hladin a Balassa-Samuelsonovým efektem.⁴⁰

Firemní strategie pro udržení vyšších cenových hladin v méně významných měnách

Anderton, Baldwin, a Taglioni⁴¹ pak ukazují, že eurozóna přináší změny firemních strategií, které umožňují harmonizaci změn cen skrze cenové efekty zvýšeného importu a exportu mezi zeměmi eurozóny. Domácí firmy se budou snažit o udržení pro sebe výhodných cen tím spíše, čím je vyšší volatilita kurzů, tj. v měnové unii se firmám méně vyplatí investovat do strategií, které jim umožní držet vyšší cenu.

V měnové unii se firmám méně vyplatí investovat do strategií na udržení lokálně vyšší ceny.

Větší transparentnost cen a s ním spojené možné snížení cen

Cavallo, Neiman, a Rigobon⁴² ukazují na příkladu globálních řetězců Apple, H&M, IKEA a Zara konvergenci cen. Maloobchodní ceny mají o 40–70 % menší disperzi v zemích měnové unie v porovnání se zeměmi s flexibilními kurzy. Tento výsledek podporuje tezi o snížení transakčních fricí, čili zvýšení efektivity trhu, jelikož na dokonale efektivním trhu bez fricí by ceny stejných produktů měli být stejné bez ohledu na zemi (při zanedbání nákladů na transport).

³⁸ Semerák a Švejnar (2011), *ibid.*

³⁹ Estrada et al. (2013), *ibid.*

⁴⁰ Balassa B. (1964). „The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal“, *Journal of Political Economy*, Vol. 72, pp. 584-596; Samuelson P. A. (1964). „Theoretical Notes on Trade Problems“, In: *Review of Economics and Statistics*, 46, pp. 147-154

⁴¹ Anderton R., Baldwin R. E., Taglioni D. (2003). „The impact of monetary union on trade prices“, ECB Working Paper 238. European Central Bank.

⁴² Cavallo A., Neiman B., Rigobon R. (2012). „Currency unions, product introductions, and the real exchange rate“ NBER Working Papers 18563.

Vzhledem k tomu, že nadnárodní řetězce často určují ceny ve všech měnách centrálně, je v odvětvích typu oděvnictví jejich potenciálně rozdílná cena dána neschopností přizpůsobovat maloobchodní ceny v reálném čase. Jako pojistku proti pohybům měnových kurzů přizpůsobují tedy maloobchodní cenu v neklíčových měnách směrem vzhůru. Přijetí eura by v této perspektivě mělo vést ke konvergenci a v případě České republiky ke snížení maloobchodních cen zboží mezinárodních řetězců a značek.

Přijetí eura by mělo vést ke konvergenci cen
standardizovaných produktů a v případě ČR tedy
ke snížení maloobchodních cen značkového zboží.

Box 3.1 – Historický vývoj měnové a hospodářské unie

Během první fáze poválečné evropské integrace byla měnová politika jednotlivých států podřízena globálnímu systému fixních, avšak přizpůsobitelných kurzů (tzv. **Brettonwoodský systém**). Až koncem 60. let **nedostatek dolaru a obchodní nerovnováhy uvnitř Evropy** vedly Francii a Německo k devalvaci (resp. revaluaci) svých měn, a tím k první debatě o čistě evropském měnovém zřízení.

V roce 1969 byla navržena pracovní skupina, která se měla zabývat perspektivou měnové integrace. Z ní vycházející **Wernerova zpráva** navrhla systém kontrolovaných zafixovaných měn podobný tomu brettonwoodskému, avšak čistě na evropské úrovni. Ropné krize a měnová nestabilita 70. let neumožnily výraznější posun k realizaci Wernerovy zprávy a tzv. měnový **had v tunelu** byl kvůli příliš silným měnovým tlakům neúspěšný.

K realizaci **Evropského měnového systému** (EMS) tedy došlo až v roce 1979. Byla vytvořena první společná **evropská měnová jednotka** (ECU – *European currency unit*), která sestávala de facto z košíku ostatních měn a jednotlivé měny mohly kolem této jednotky fluktuovat v rozmezí 2,25 až 6 % v rámci tzv. **mechanismu směnných kurzů** (ERM – *exchange rate mechanism*).

Relativní úspěch EMS v prvních deseti letech vedl k diskuzi o vytvoření **měnové a hospodářské unie**, která vyvrcholila skrze tzv. Delorovy zprávy v podepsání **Maastrichtské smlouvy**. Ta obsahovala v první fázi vytvoření **volného pohybu kapitálu** v Evropě, vytvoření **systému centrálních bank** vrcholící v ustavení **Evropské centrální banky** a pevné zafixování všech měn směřující ke vzniku společné měny. Smlouva rovněž specifikovala tzv. **Maastrichtská kritéria** nutná pro přístup ke společné měně.

3.4 Fiskální pomoc ostatním státům eurozóny

V případě, že by Česká republika vstoupila do eurozóny, stala by se rovněž přispěvatelem do permanentního Evropského stabilizačního mechanismu (ESM). Tento mechanismus byl založen na modelu Mezinárodního měnového fondu, protože poskytuje překlenovací pomoc výměnou za specifickou, převážně fiskální podmíněnost.

Teoretická šance zisku z evropských stabilizačních mechanismů

Za předpokladu, že by krizí postižené země plně splatily své závazky z ESM a z mechanismů vytvořených ad hoc v prvních fázích krize, došlo by u ESM k zisku, který by byl rozdělen jednotlivým zemím, popř. přerozdělen do zvětšení kapacity ESM nebo do snížení budoucích příspěvků členských států do ESM. Některé země eurozóny by tak doznaly nominálního zisku kvůli nižší míře úroků, za jaké financovali své příspěvky, než té, za které poskytovala pomoc ESM. Vzhledem k nízké inflaci by tento výnos v některých zemích eurozóny mohl být reálný (převyšoval by inflaci).

Příspěvek do ESM jako riziko a náklad

Povinnost přispívat do ESM je však v současné době spíše brána jako riziko a tedy jako náklad v teoretických současných peněžních tocích. Zejména proto, že riziko spojené s budoucí nutností zapojení oficiálního sektoru (OSI, official sector involvement) v případě, že se současné úrovně dluhu v evropské periférii ukáží jako neudržitelné ať už skrze odpis dluhu či snížením úroků či prodloužením splatnosti v současné hodnotě.

Přímý splacený příspěvek do ESM, garance a náklady v krizovém scénáři

Při přepočtu na HND České republiky by přímý splacený příspěvek České republiky s velkou určitostí neměl překročit 45 miliard korun a pravděpodobně by dosáhl hodnoty 35 miliard korun, garance by pak dosáhly až tří set miliard korun. Garance však slouží jako preventivní mechanismus a i v případě většího zapojení oficiálního sektoru by vzhledem k pravděpodobné velikosti pomoci (např. odpuštění zhruba 50 miliard eur) nepřekročilo přímo splacených 35 miliard korun, tedy méně než co nám přinese členství v eurozóně za sedm až sedmnáct měsíců.

V krizovém a dosud neuskutečněném scénáři by ztráty spojené s pomocí cizím státům byly vykompenzovány úsporami z přijetí eura za sedm až sedmnáct měsíců.

Možnost paradoxně vydělat na krizi eurozóny

Ačkoliv samotná evropská dluhová krize by mohla mít na Českou republiku v případě členství i silnější negativní vliv, strukturální forma České republiky a vývoj reálných směnných kurzů neodpovídá zemím s největšími problémy a proto by mohla počítat s relativním ziskem i z „úprku investic“ z rizikovějších regionů, jak se tomu stalo např. v Německu

Reálný výnos z příspěvků do ESM

Jak bylo řečeno výše, půjčky poskytované z ESM jednotlivým státům v krizi jsou pak poskytovány za netržní, avšak přesto reálně pozitivní úrokovou sazbu nad průměrem EU. Česká republika by tedy v případě nevyhrocení krize a zachování svých nízkých úrokových sazeb a inflace mohla na přispívání do ESM významně vydělat.

3.5 Bankovní unie

Možnost připojení se k bankovní unii

Členství v bankovní unii je povinné pouze pro členy eurozóny, avšak nečlenské země jako Česká republika se mohou stát jejími plnoprávnými členy uzavřením dohody o těsné spolupráci s Evropskou centrální bankou. V rámci této dohody

by se Česká republika stala součástí jednotného dozorového mechanismu i společného rámce pro vypořádání se s problémy bank. Vzhledem k zahraničnímu vlastnictví většiny českých bank a ke specifickým prudenčním pravidlům ČNB a výtkám vzneseným proti bankovní unii na odborné úrovni se tato podkapitola věnuje zejména následkům společného dozorového mechanismu.

Bankovní unie jako pojišťovací mechanismus

Bankovní unie působí především jako záruční nebo pojišťovací mechanismus. Umožňuje bankovním sektorům, které se ocitnou v nesnázích, a státům, které za ně implicitně ručí, lépe rozprostřít případné náklady restrukturalizace bank, a tím se i vyhnout panice, možnému předlužení státu a ve výsledku i zbytečně hluboké krizi.

Stabilní český bankovní sektor

České banky disponují převisem vkladů, vysokou kapitálovou přiměřeností i dostatkem likvidity, přičemž některé z nich jsou na tom lépe než jejich mateřské bankovní skupiny z eurozóny, které byly přímo zasaženy krizí. České banky tak nejen splňují všechna minimální kritéria, ale minimálně od jejich privatizace do rukou zahraničních bankovních skupin tato kritéria i výrazně přesahují.

Snižující se důležitost argumentů pro nadstandardní kapitalizaci českých bank před krizí

To mělo své odůvodnění v období před vstupem do EU, kdy byla bankovní rizika vyšší kvůli relativně vyšší míře špatných úvěrů či problémům s vymahatelností zástav a práva obecně. Tato rizika postupně klesala s tím, jak se institucionální a makroekonomické prostředí v ČR přibližovalo západoevropským standardům. Dnes patří české bankovníctví k nejstabilnějším v EU. Z toho vyplývá, že pravděpodobně existuje prostor pro snížení kapitálu v dceřiných bankách v ČR a jeho převedení ve prospěch mateřských bank, z nichž některé splácí veřejnou podporu a hledají efektivní způsoby jak splnit rostoucí požadavky na kapitálovou přiměřenost i likviditní rezervy.

Zajímavé pro mateřské společnosti českých bank

Pro vlastníky českých bank by vstup ČR byl zajímavý, neboť nová pravidla by jim umožnila přesouvat likviditu a kapitál v rámci skupiny a využít je ke stabilizaci součástí dané bankovní skupiny v jiných zemích. Tím by sice došlo k efektivnějšímu využití kapitálu a likvidity v rámci dané bankovní skupiny a jednotného trhu, avšak zároveň k oslabení dceřiných bank v ČR.

Jiná, ale stále vysoká kapitálová a likviditní pravidla

Česká národní banka redistribuci kapitálu a likviditu brání především pomocí regulatorních nástrojů omezujících transakce mezi spřízněnými stranami. Vstupem do bankovní unie by ČNB o tyto nástroje přišla, což by mohlo vést k relativnímu snížení kapitálu a likvidity, ovšem maximálně na úroveň, kterou by ECB – na níž by přešly dohledové pravomoci ČNB (viz. Box 2.3) – považovala za bezpečnou. Tato úroveň by navíc musela být v souladu s požadavky specifikovanými v legislativě EU, která implementuje globální pravidla formulovaná Basilejským výborem pro bankovní dohled a potvrzená G20. Reformovaná pravidla, doplněná o technické standardy Evropského orgánu pro bankovníctví, nedovolí vlastníkům přehnaný odliv aktiv, který by mohl české banky destabilizovat.

V případě převodu na pobočky dojde ke stejné nebo ještě větší ztrátě kontroly

Současná bankovní rada ČNB není s ohledem na tyto obavy členství v bankovní unii nakloněna a preferuje zachování současného stavu, kdy ECB bude domovský regulátor a ČNB hostitelský regulátor. Avšak rozhodnutí zahraničních vlastníků bank také mohou ovlivnit konečnou strukturu dohledu nad finanční stabilitou bank.

Možnost změnit dceřiné společnosti na pobočky již existuje i bez bankovní unie

Legislativa jednotného trhu jim totiž dává možnost transformovat právní formu svých současných dceřiných společností na pobočky, což by znamenalo, že banky budou dohlíženy ECB, neboť nad pobočkami nemá hostitelský regulátor – v tomto případě ČNB – téměř žádné pravomoci. Možné jsou ovšem i jiné scénáře regulatorní arbitráže jak z české strany, tak ze strany bank (viz. box 3.2 – Bankovní unie).

Možnost prosazení specifických českých potřeb i v rámci bankovní unie

V současnosti může ČNB předejít snížení kapitálu zdůrazňováním možných rizik a trvání na plném spektru rezerv. ECB, jako regulátor v bankovní unii, bude trvat stejně jako ČNB na plnění všech minimálních kritérií a přihlédně i ke specifickým rizikům, kterým české banky čelí. Přesto je pravděpodobné, že ECB bude flexibilnější při schvalování převodů kapitálu z relativně překapitalizovaných českých dcer na relativně podkapitalizované matky z jiných zemí EU už proto, že ECB je na rozdíl od ČNB zodpovědná za finanční stabilitu finančního sektoru jako celku. Případný přesun kapitálu by neznamenal výslovné ohrožení stability českých bank, ale jen jejich přiblížení evropskému průměru díky uvolnění kapitálu, který se ČNB doposud snažila blokovat v ČR.

Potenciál větší dozorové kontroly než dnes

Jelikož všechny legislativní parametry bankovní unie nejsou v tuto chvíli známy, nelze říci, jak výrazná bude motivace bank vyvázat své české součásti z dohledu ČNB. V prvních letech bude nižší, avšak s postupující regulatorní integrací v rámci bankovní unie porostou i tlaky na úsporu regulatorních nákladů transformací skupiny tak, aby měla ECB pozici jediného regulátora v celé EU. Pokud k takové transformaci dojde, může se stát, že členství v bankovní unii nabídne českým orgánům vyšší míru kontroly nad bankovním sektorem v ČR, než setrvávání mimo bankovní unii.

Tlak na přijetí eura pro zvýšení budoucího dohledu

V takovém případě bude bankovní unie i dalším argumentem pro přijetí eura, neboť jen členství v eurozóně zajistí ČR plnou účast na rozhodování v ECB, která bude již od konce roku 2014 v pozici domovského dohledu všech velkých bank v ČR.

Je pravděpodobné, že ČNB bude mít dostatek prostoru k ovlivnění konečných rozhodnutí

Kvantifikovat možné změny kapitálové přiměřenosti a likvidity není předem možné, neboť příslušná regulace nefunguje mechanicky. Přihlíží i k makrobezpečnostním a dalším rizikům specifickým pro jednotlivé ekonomiky, takže není vyloučeno, že ČNB by v příslušných rozhodčích orgánech EU – především v Evropské radě pro systémová rizika (European Systemic Risk Board) a Dozorčí radě pro Jednotný dohledový mechanismus při ECB - dokázala obhájit svůj dosavadní přístup a tím i stávající požadavky na kapitál a likviditu českých dcer zahraničních bankovních skupin. V takovém případě by vstup do bankovní unie neznamenal žádnou změnu.

Pokud ČNB dokáže obhájit svůj dosavadní přístup k finanční stabilitě bank na evropské úrovni, pak se vstupem do bankovní unie nic nezmění.

Box 3.2 – Bankovní unie

Obecným cílem bankovní unie je zajistit jednotný dohled nad jednotným bankovním trhem. Specifickým cílem je pak rozetnutí vazby mezi solventností států a bankovního sektoru, která spustila krizi v Irsku či ve Španělsku. Bankovní unie má umožnit restrukturalizaci bank v krizi, a to bez nebo jen s minimální účastí veřejných finančních prostředků.

Bankovní unie se skládá ze čtyř prvků. Základem jsou jednotná pravidla regulace, které na základě mezinárodních standardů definuje Evropský orgán pro bankovníctví (EBA). Tato pravidla jsou stejná pro všech 28 zemí EU, zatímco zbývající tři pilíře platí jen pro eurozónu a členské země, které se rozhodnou do bankovní unie dobrovolně vstoupit.

Prvním pilířem je Jednotný dohledový mechanismus (SSM), který přesouvá odpovědnost za veškerý bankovní dohled z národních orgánů na Evropskou centrální banku. V případě vstupu by tak úkoly bankovního dohledu ČNB byly podřízeny ECB. Druhým pilířem je Jednotný restrukturalizační mechanismus (SRM) v jehož rámci byla sjednocena pravidla pro krizové řízení a restrukturalizaci bank a byly vytvořeny restrukturalizační fondy, do nichž budou banky přispívat. Fondy budou financovány bankami nejprve na národní úrovni a v průběhu šesti let postupně spojeny v jeden evropský fond, který bude v případě nutnosti přispívat na stabilizaci restrukturalizovaných bank. Třetím pilířem mělo být Jednotné pojištění vkladů, avšak v tomto pilíři došlo jen k hlubší harmonizaci pravidel a vytvoření jednotného systému bylo odloženo na neurčito.

Pokud se ČR k bankovní unii nepřidá, otevře tím prostor k regulatorní arbitráži v rámci EU. Možnost takové arbitráže sice nabízí potenciální příležitosti, avšak v dlouhodobém součtu je spíše rizikem. Zahraniční bankovní skupiny mohou na vznik bankovní unie zareagovat minimálně třemi způsoby:

- 1) Respektovat status quo, kdy ECB bude domovský regulátor a ČNB hostitelský regulátor. Toto je nejpravděpodobnější reakce v prvních letech, ovšem v čase mohou narůstat tlaky na změnu.
- 2) Transformovat své dceřiné společnosti na pobočky, které přejdou plně pod dohled ECB. Ačkoli státy odmítající bankovní unii prosadily do recitálu příslušné legislativy klauzuli, že bankovní unie nemůže být motivací pro konverzi na pobočky, pokud se bankovní skupina pro transformaci rozhodne v rámci interní restrukturalizace či úspor regulatorních nákladů, pak ji ČNB může jen administrativně zkomplikovat, avšak nikoli jí zabránit.
- 3) Využít příležitost vyvést část svých aktivit mimo přímý dohled ECB tím, že své součásti ze zemí EU mimo eurozónu, transformují na pobočky české dcery. ČNB by se pak stala domovským regulátorem bank mimo ČR, avšak zároveň by tato reakce zahraničních bank znamenala, že český fond pojištění vkladů i vznikající restrukturalizační fond by ručil i za depozita a banky mimo ČR.

Reakci zahraničních bank mohou orgány ČR usměrnit pomocí omezených nástrojů. Regulace je v bankovní unii i mimo ni stejná, neboť vyplývá z legislativy EU a rozhodnutí Evropského orgánu pro bankovníctví. Členské státy však mohou měnit daňové podmínky pro činnost bank a mohou tedy nepřímo motivovat nebo naopak předcházet možným reakcím zahraničních bank. Nicméně nejpravděpodobnějším scénářem ve vztahu ČR k bankovní unii zůstává udržení statutu quo až do vstupu do bankovní unie nebo eurozóny.

4. Scénář: Česká republika využívá veškerý potenciál svého členství v EU

Cíle kapitoly

Tato kapitola se zaměřuje na dodatečný potenciál českého vývoje, který se přímo netýká institucionální a politické pozice České republiky v Evropské unii. V první řadě se snaží ukázat, jak by mohla Česká republika lépe využít potenciál členství v Evropské unii po hospodářské stránce. Přibližuje tak kontext vývoje ČR od roku 2004 v některých makroekonomických veličinách. Ilustruje rovněž potenciál ČR uvnitř EU na hypotetickém případě vývoje podobnému Polsku a Slovensku.

Ukázka potenciálu doposud nezávazných snah o intenzivnější koordinaci hospodářských politik EU

V druhé řadě se zaměřujeme na ekonomicky patrně nejvýznamnější a zároveň poměrně snadno modelovatelný kanál potenciálu budoucího růstu: vyrovnání úrovní zaměstnanosti podle strategie Evropa 2020 a Barcelonských cílů. Tento příklad má sloužit jako ilustrace důležitosti i nezávazných koordinačních strategií ČR a potenciálně výrazně pozitivních dlouhodobých následků na českou ekonomiku.

Každá země EU by měla mít potenciál dosáhnout 85 % životní průměrné úrovně EU

Tato kapitola zakládá své závěry na úrovni konvergence k průměru EU a na hypotéze, že každá jednotlivá země má potenciál dosáhnout pásma nad úrovní zhruba 85 % průměru EU (tedy že žádná země není dlouhodobě odsouzená být výrazně chudší než zbytek EU).

Reálná konvergence pro efektivní fungování EU

Právě tyto předpoklady vycházejí z důležitosti reálné konvergence – jakožto sblížení výkonu jednotlivých ekonomik, podobný vývoj v růstu nákladů práce i v inflaci – pro EU je dlouhodobě považována za nezbytný předpoklad fungující Unie. Excesivní rozdíly by vedly k výrazně odlišným zájmům, nekompatibilitě daňových systémů, popř. příliš silné platové konkurenci.

Sblížení životních úrovní v rámci celé EU je v zájmu České republiky nejen z pohledu její vlastní životní úrovně.

Konvergence je i v zájmu ČR

Je tedy v implicitním zájmu České republiky zvýšit svou životní úroveň nejenom kvůli zvýšení této úrovně samotné, ale také kvůli tomu, aby její místo či výraznější rozdíly oproti ostatním zemím nevyvolávaly frikce, které by jí mohly uškodit. V tomto ohledu je však v českém zájmu i vývoj chudších zemí než je ČR samotná (viz Box 4.1).

Box 4.1 – Nebezpečí slabé konvergence v Evropské unii

Absence konvergence a koheze v rámci EU potenciálně **vyvolává politická a hospodářská dilemata**. Jejich naplnění je tedy považováno za klíčové pro fungování vnitřního trhu a jednotlivých politik Evropské unie. Jednou z podmínek **odstranění celních i necelních vnitřních překážek trhu** byly implicitní záruky politiků, že nebude docházet k nelojální konkurenci skrze **tlak na platové a jiné standardy** ve vyspělejších zemích, tzv. sociální dumping. Tím nastává dilema, **zda méně vyspělým státům dovolit porušovat některý standardy** západních zemí, které mohou vést k nepřírozeně vysoké konkurenci ze strany chudších členských států, a tím budou činit tlak na výdobytky západních zemí, či zda tyto standardy mají být dodržovány, a tím bude docházet k nepřírozenému **tlaku na méně konkurenceschopné chudší členské státy**.

Stejně tak, aby nedocházelo k lícitování národních strategií ve zvyšování přímých či nepřímých dotací zemědělské politice, naráží způsob jejich určení na **odlišné úrovně příjmů a kapitalizace zemědělského sektoru**. Tím nastává dilema, ve kterém totožné dotace budou poskytovat **nepřiměřenou výhodu zemím s nižšími platovými podmínkami**, zatímco diferenciované dotace budou **diskriminovat zemědělce v chudších členských státech**. Podobné problémy by v Evropské unii s porovnatelnými životními úrovněmi **nastávaly méně**.

Oblast, kde může slabá konvergence způsobit zásadní problémy, je společná měnová politika. **Jednotná úroková sazba** při jiném nastavení cenových hladin a mezd vedla k **rozdílným inflačním dynamikám**, a tak k **jiným reálným úrokovým sazbám** (tedy sazbám očištěným o inflaci, jak jsou vnímány obyvateli daného státu). Zejména země později asociované s dluhovou krizí trpěly **relativně vysokou inflací**, se kterou se jejich ekonomiky před vstupem do eurozóny vyrovnávaly přizpůsobením konverzního kurzu. V systému měnové unie se však tyto **nerovnováhy přesouvaly do obchodní bilance** jednotlivých států. Cena práce ve státech s vyšší inflací se zvyšovala v poměru k zemím s nižší inflací, u kterých tak docházelo **ke konkurenční výhodě a tím k hromadění obchodních přebytků** kompenzovaných v deficitních státech **soukromým i veřejným zadlužením**, které vyústilo v bankovní i dluhové krize. Při větším sblížení výkonů a struktur jednotlivých ekonomik jako výsledek **silnější konvergence by k podobným mechanismům s největší pravděpodobností nedošlo**.

4.1 Potenciál produktivity práce a HDP

Dopad členství na produktivitu práce v tržních cenách

Podle konvergenčního modelu použitého pro celkový dopad EU na růst HDP byl analyzován i dopad členství na růst produktivity. Ten byl zjištěn ve výši 1,75 procentního bodu ročně, avšak na samotné hranici statistické významnosti, proto nevytváříme alternativní model s vývojem produktivity. Používáme však produktivitu práce právě jako nejlepší ilustraci potenciálu, který Česká republika uvnitř EU nevyužila.

Hodnota produktivity práce jako faktoru ekonomického výkonu očištěného o endogenní preference

Produktivita práce jako hrubý domácí produkt na osobu a odpracovanou hodinu je zásadní faktor, který ukazuje výkon ekonomiky očištěný od zaměstnanosti a délky pracovní doby. Zaměstnanost lze považovat v určité míře za strukturální součást ekonomiky a počet odpracovaných hodin pak za opět do určité míry kulturní faktor. Jakožto endogenní faktory by se vstupem měly souviset méně než produktivita samotná.

Česká republika snížila svou produktivitu v porovnání s EU

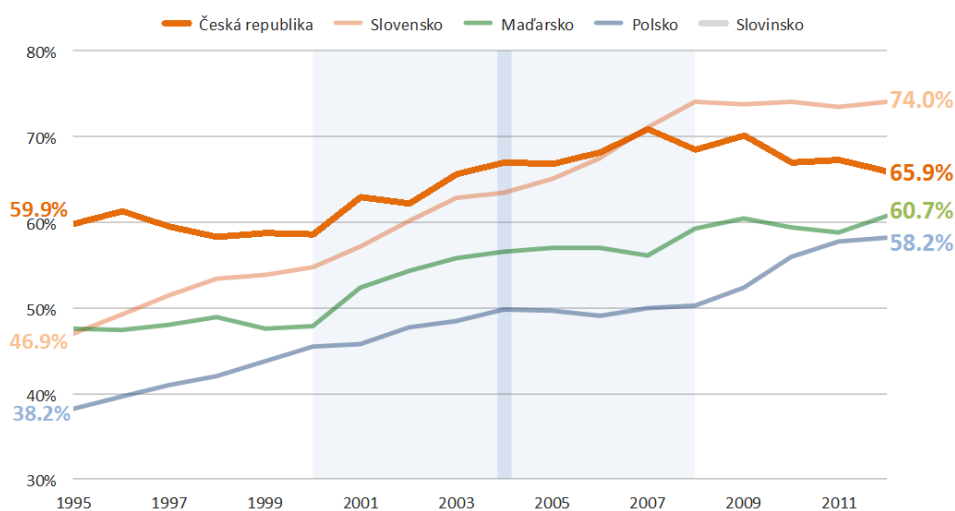
Produktivita v relativní pozici se zbytkem EU prošla spíše nevýrazným vývojem. V porovnání s průměrem EU v tržních cenách a kupní síle od roku 2002, kdy lze očekávat již reálné následky nadcházejícího vstupu, Česká republika zvýšila svou produktivitu o necelé čtyři procentní body viz Graf 11. Ve stejném období se Slovensku podařilo zvýšit svou produktivitu vůči průměru EU o necelých 11 a Polsku o 8 p. b. Slovensko v roce 2007 Českou republiku v produktivitě v kupní síle dokonce předehnal. Také krizí výrazně postižené Maďarsko zvýšilo v tomto období svou produktivitu více než ČR.⁴³

Od podepsání přístupových smluv Česká republika konvergovala s průměrem EU od roku 2002 o 4 p. b., zatímco Slovensko o 11 p. b.

Dlouhodobé problémy s pomalou konvergencí produktivity

Produktivita práce a její slabá konvergence s průměrem EU však není pro českou ekonomiku novinkou. Od roku 1995 konvergovala Česká republika v produktivitě práce jen o 6 procentních bodů, zatímco Slovensko za stejné období dohnalo průměr Evropy o výrazných 27 procentních bodů.

Graf 11 – Produktivita práce jako procento průměru EU v tržních cenách

Zdroj: Eurostat

Konvergence HDP

Přestože výsledky pro hrubý domácí produkt nejsou tak negativní, také zde existuje výrazný potenciál, kterého Česká republika nevyužila. V modelové situaci, ve které by tempo konvergence k západním sousedům bylo jen od vstupu do EU stejné jako v případě Polska či Slovenska, tedy že by Česká republika plně využila potenciálu vstupu jako tyto dvě země, HDP České republiky by mohlo být jen v roce 2013 vyšší o 180, resp. 350 miliard, tedy o

⁴³ Česká republika vzhledem k anomáliím svého spotřebního koše dosahuje lepšího výsledku po přepočtení produktivity na reálné hodnoty (konstantní ceny), avšak pro hodnocení produktivity je klíčové porovnání mezi státy v jejich kupní síle v každém daném roce a proto porovnání v reálných cenách v kupní síle je optimálnější. V reálných hodnotách se vývoj výrazně neliší a Česká republika je rovněž předehnaná Slovenskem v průběhu let po vstupu do EU.

ekvivalent 5 %, resp. 9 %. Kumulativně od roku 2004 by se podle modelu jednalo o příjem české ekonomiky 250 miliard resp. 1,4 biliónu.

Kdyby česká ekonomika využila potenciálu konvergence k EU podobně jako Slovensko, přišla by si od roku 2004 až na 1,4 biliónu korun.

**Zvýšené příjmy státního
rozpočtu ve výši 60-120
miliard jen v roce 2013**

Úroveň konvergence podobná jako v sousedních zemích by se tedy projevila dodatečnými příjmy rozpočtu ve výši 60–120 miliard jen v roce 2013, což by mělo výrazný vliv na kvalitu infrastruktury a veřejných služeb. Tato čísla poukazují na výrazný rozvojový potenciál pro Českou republiku v rámci EU, který se podařilo českým sousedům využít o něco lépe.

4.2 Potenciál příjmu domácností

**Příjem domácností jako
hlavní cíl hospodářského
rozvoje**

Tato studie se detailněji věnovala vývoji hrubého domácího produktu kvůli jednoduché porovnatelnosti a pro vyhnutí se normativním interpretacím. Přesto lze HDP považovat v mnoha ohledech za zavádějící veličinu, protože nevypovídá o příjmu obyvatel a tak i o vývoji životní úrovně obyvatel, která by měla být podle Komise pro měření ekonomického výkonu a společenského pokroku vedené předními světovými ekonomy⁴⁴ hlavním cílem ekonomického rozvoje. Jiné veličiny jako hrubý národní příjem či příjem domácností je proto v mnoha ohledech lepším způsobem, jak hodnotit hospodářský vývoj ČR.

Témata podkapitoly

Tato sekce proto v první řadě analyzuje, jak se vyvíjel příjem domácností od vstupu ČR do EU a v druhé řadě se dívá na patrně hlavní důvod relativně nižšího růstu příjmu domácností v podobě vysokého podílu repatriace zisků.

**Zpomalení růstu čistého
příjmu domácností**

Po dlouhém období výrazného růstu čistých příjmů domácností začal tento trend s příchodem ekonomické krize od roku 2008 oslabovat. V roce 2011 pak čistý příjem domácností meziročně klesl poprvé za celou dobu existence samostatné České republiky. Na této změně se podílelo zejména zpomalení růstu nominálních mezd. Velmi podobný vývoj zaznamenaly i okolní státy (viz Graf 5), nicméně odečteme-li z průměru Maďarsko, tak kromě let 2005 až 2006 Česká republika ve vývoji příjmu domácností zaostávala.

⁴⁴ Stiglitz J., Sen A., Fitoussi J.-P (2009). „The measurement of economic performance and social progress revisited“, Reflections and overview. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Paris.

Graf 12 – Meziroční změna čistého příjmu domácností v procentech

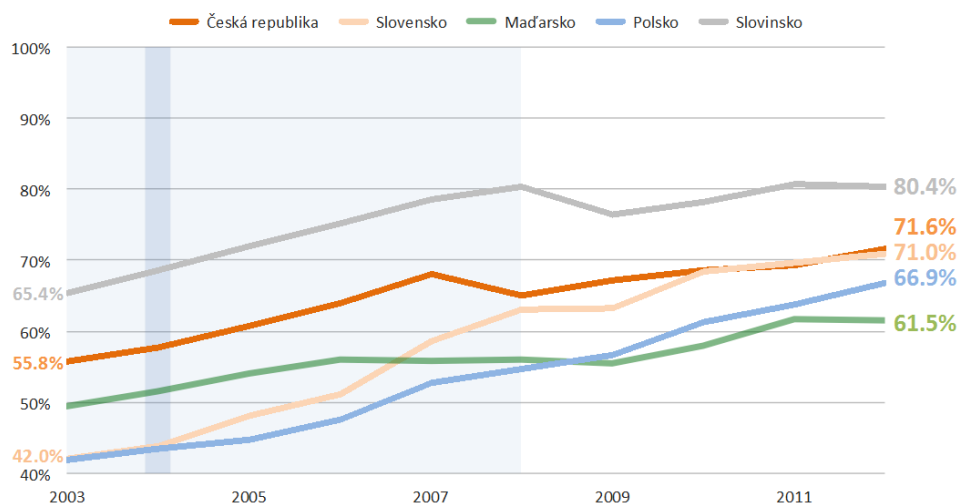
Zdroj: OECD

Slovenské domácnosti dohnaly v životní úrovni ty české

Tento nižší růst a rychlejší pád životní úrovně domácností pak vedl k celkové pomalejší konvergenci s průměrem EU. Česká republika se pohybovala v roce 2004 deset procentních bodů nad Slovenskem, zatímco v roce 2012 a 2013 slovenské domácnosti hrubém příjmu ty české již dohnaly.

V roce 2013 slovenské domácnosti dohnaly ty české v příjmu v kupní síle

Graf 13 – Reálný hrubý příjem domácností jako procento průměru EU v roce 2012

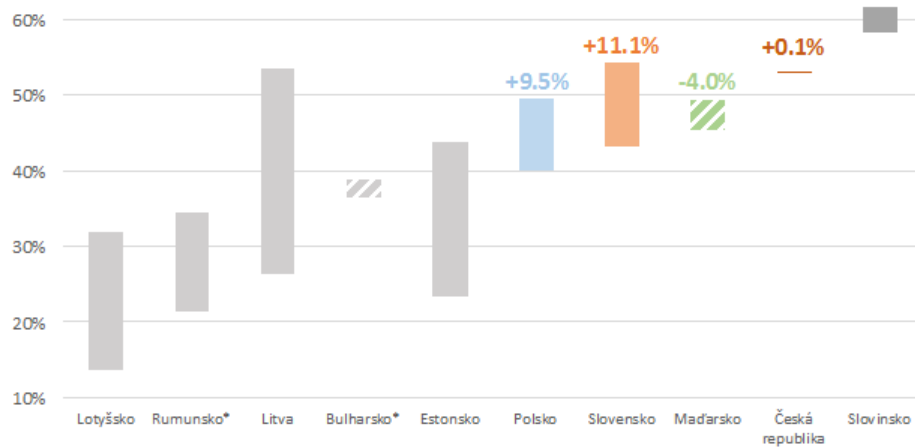
Zdroj: Eurostat

Čistý příjem domácností a nulová konvergence od roku 1995

Při pohledu na odlišné zdroje a na čistý příjem domácností je pak výsledek konvergence od roku 1995 ještě rozporuplnější. Česká republika vůči západní Evropě (EU15) nekonvergovala od roku 1995 prakticky vůbec (o 0,1 %, tedy výrazně pod předpokládanou statistickou chybou). Za Maďarskem a

Bulharskem, které od západní Evropy divergovaly, je tak třetí nejhorší z nově vstupujících zemí střední a východní Evropy.

Graf 14 – Míra konvergence reálného čistého příjmu domácností v porovnání s průměrem EU15 mezi 1995 a 2012

Zdroj: Annual macro-economic database, DG ECFIN

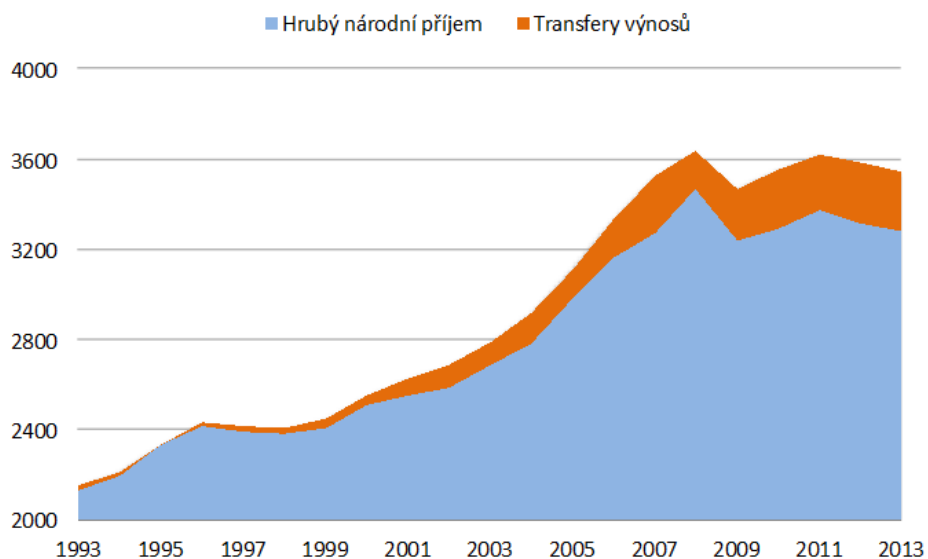
Relativně vyšší počáteční hospodářská úroveň ČR nelze brát jako vysvětlující faktor pomalejšího růstu

Vzhledem k tomu, že Slovensko a další země doháněly či předháněly Českou republiku jak v produktivitě práce, tak v příjmu domácností, nelze brát vyšší vývoj ČR jako směřodatný vysvětlující faktor pomalejší konvergence k EU, ale je nutné hledat příčiny, pro které Česká republika i přes svoji výhodnou počáteční pozici a geografické a další predispozice konvergovala pomaleji, než by se od ní mohlo očekávat.

Čisté transfery zisků jako výrazný faktor omezené konvergence ČR

Hledání vysvětlujících faktorů je mimo rozsah této studie, nicméně k jednomu z výrazných faktorů, který vysvětluje podobné makroekonomické paradoxy, patří na evropskou úroveň vysoká a i v krizi stále stoupající repatriace zisku a tím čistých ziskových transferů pryč z ČR (viz Graf 15), která je sice přirozeným následkem významného přílivu PZI, ale v podobné míře poukazuje na nepřiměřený odliv prostředků a nízkou reinvestici a ovlivňuje tak schopnost české ekonomiky se vyvíjet směrem k aktivitám s vysokou přidanou hodnotou.

Graf 15 – Hrubý domácí příjem a transfery výnosů v miliardách korun roku 2005

Nutnost širší debaty pro nalezení důvodů omezeného vývoje příjmu domácností

Příjem domácností ve všech nově příchozích zemích v porovnání se západní Evropou je systematicky nižší než HDP i než další ekonomické indikátory, zejména kvůli malému počtu domácích investorů. Proto vyhodnocení, které se soustředí čistě na HDP, může mít omezený vypovídající charakter. Na druhou stranu opatření, která budou cílit čistý příjem domácností, mají větší potenciál zvýšit životní úroveň českých občanů.

Opatření cílené na zvýšení příjmu domácností spíše než na HDP jako takové mají větší potenciál zvýšit životní úroveň českých občanů.

4.3 Český potenciál zaměstnanosti podle Evropy 2020

Vysoká zaměstnanost netypická pro region vysvětlující dobré výsledky minulosti

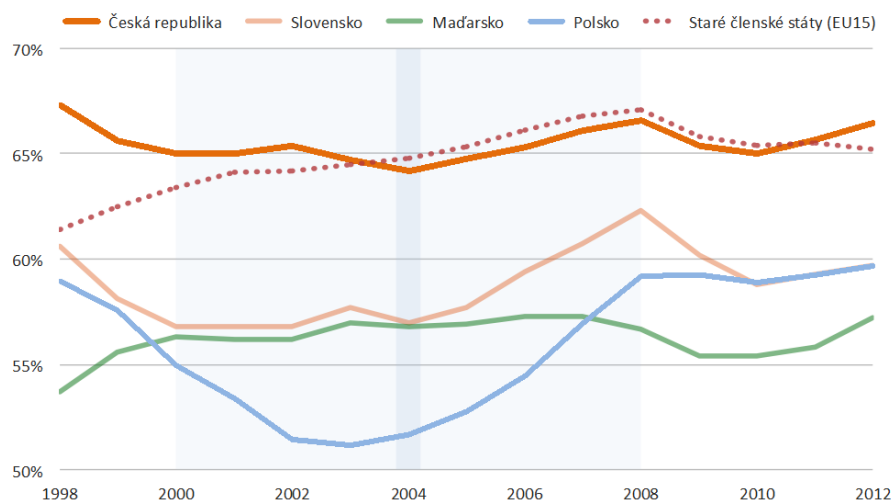
Zaměstnanost jako poměr počtu pracujících k populaci v aktivním věku se v České republice od 90. let tradičně pohybuje v porovnání se střední a východní Evropou na vysoké úrovni. Vysoká zaměstnanost je důležitou komparativní výhodou a vysvětluje vyšší výkonnost české ekonomiky při relativně horších zbývajících parametrech, které popisují předchozí podkapitoly.

Vysoká celková zaměstnanost je jednou z největších strukturálních výhod české ekonomiky.

Právě kvůli dlouhodobě dobrým výsledkům v zaměstnanosti relativně malý dopad členství EU

Ačkoli zaměstnanost po vstupu do EU stoupla a nezaměstnanost klesla na rekordně nízkou úroveň, právě z důvodu strukturálně vysoké zaměstnanosti však neprošla Česká republika stejně pozitivním cyklem jako Slovensko nebo Polsko, což může částečně vysvětlit omezenější dopad vstupu do EU na Českou republiku oproti těmto dvěma zemím.

Graf 16 – Vývoj míry zaměstnanosti 1998–2012

**Důležitost využití
potenciálu zaměstnanosti**

Využití potenciálu zaměstnanosti je přitom jedním z nejpřímějších a nejuhodnějších způsobů, jak zvýšit příjem domácností a ekonomiky při zachování ostatních parametrů a jak zároveň snížit státní náklady spojené s neaktivní částí populace, především v podobě sociálních transferů.

**Ojedinelý nedostatek
české struktury
zaměstnanosti**

Oproti ostatním zemím regionu Česká republika vykazuje silné využití tohoto potenciálu ve všech věkových skupinách až na výjimku rozdílu v zaměstnanosti mezi muži a ženami. ČR v tomto směru vykazuje v rámci EU právě jeden z největších rozdílů, a to především v období mateřství. Právě pro zajištění redukce mezi těmito dvěma měrami Evropská unie vytvořila v roce 2002 strategii Barcelonských cílů, které se staly součástí Lisabonské strategie a později Evropy 2020. Podle OECD je ekonomický potenciál ztracený kvůli tomuto rozdílu nejvyšší v celé Evropské unii po Řecku a Itálii.⁴⁵

**Významný ekonomický a
růstový potenciál
vyrovnání zaměstnanosti
žen a mužů**

Podle modelů OECD⁴⁶ by i v případě vyrovnání jen tří čtvrtin rozdílu v zaměstnanosti mužů a žen mezi léty 2010 a 2030 bylo HDP v roce 2020 a 2030 o 8,3 % resp. 12,4 % vyšší než v případě pokračování v současném trendu. V tomto období by se v České republice průměrně zvýšil každoroční růst ekonomiky o významných 0,6 %, tedy o zhruba pětinu až čtvrtinu celkového dlouhodobého růstového potenciálu české ekonomiky oproti scénáři, kdy by nedošlo k vyrovnání nižší zaměstnanosti žen.

**Vyčíslení potenciálu pro
HDP v cenách roku 2013**

Jen za rok 2020 by při postupné konverzi mezi léty 2010 a 2030 tvořil tento teoreticky ušlý příjem ekonomiky zhruba 310 miliard korun v cenách roku 2013. V případě jen polovičního vyrovnání rozdílu v zaměstnanosti by se v roce 2020 dodatečný příjem ekonomiky pohyboval podle těchto projekcí kolem 210 miliard korun. Hrubé příjmy rozpočtu by se tak jen v roce 2020 mohly pohybovat v rozmezí 70 až 110 miliard korun ročně v současných cenách výše, než ve scénáři bez vyrovnání těchto rozdílů, a měly by po celé dvacetileté období stoupající tendenci.

**Vliv rodičovství na
ekonomickou aktivitu**

Zaměstnanost žen ve věku před založením rodiny se blíží zaměstnanosti mužů, rodičovství má ale na ekonomickou aktivitu českých žen výrazné dopady. Po 27. roku věku se jejich míra zaměstnanosti propadá až k 50 %, zatímco u mužů v tomto věku přesahuje 90 %.

**Největší propad míry
zaměstnanosti u žen
s dětmi v EU**

Celkový propad míry zaměstnanosti u žen s dětmi do věku 6 let je v ČR nejvyšší v celé EU – zaměstnanost žen s dětmi předškolního věku je o 40 procentních bodů nižší než zaměstnanost žen bez dětí předškolního věku – zatímco průměr EU je pouze 12 procentních bodů (Evropská komise, 2010).⁴⁷

⁴⁵ Organisation for Economic Cooperation and Development (2012). „Closing the Gender Gap: Act Now“, OECD publication, December 2012

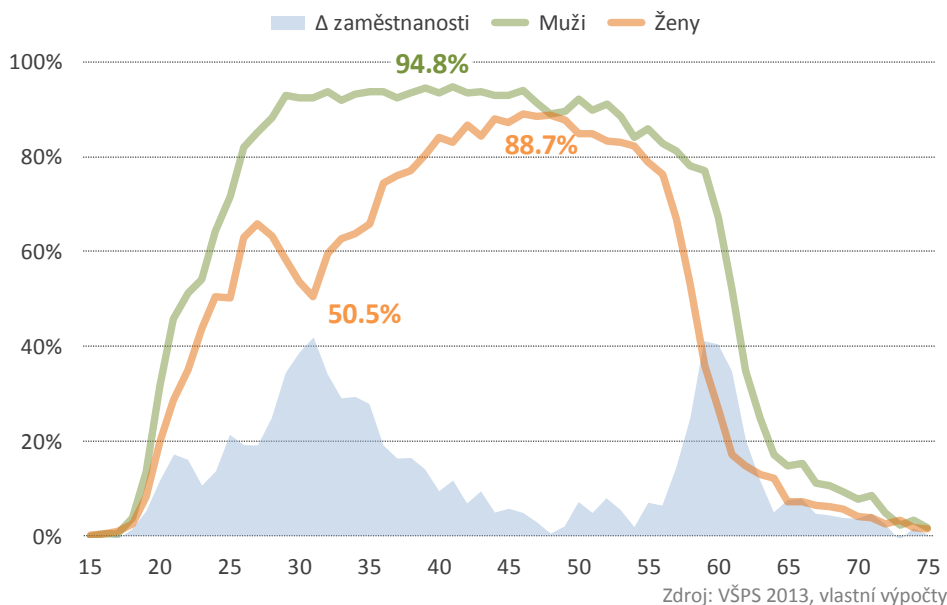
⁴⁶ Organisation for Economic Cooperation and Development (2012), ibid.

⁴⁷ Eurostat: Indicators for monitoring the Employment Guidelines.

Strukturální omezení pro potenciál zaměstnanosti

Míra zaměstnanosti žen mezi 45 a 55 lety věku je oproti jiným zemím EU velmi vysoká a blíží se dokonce zaměstnanosti mužů. Tento fenomén dokládá vysokou ochotu českých žen participovat na trhu práce a velký potenciál, který české ženy představují. Bohužel díky nedostatečnému institucionální nabídce předškolní péče o děti a díky velmi nízké dostupnosti částečných úvazků v ČR zůstává tento potenciál žen v produktivním věku do velké míry nevyužit.

Graf 17 – Míra zaměstnanosti podle věku v roce 2013

Nedostatek předškolní péče

Česká republika má v EU druhý nejnižší podíl dětí do tří let věku, které navštěvují nějaké předškolní zařízení péče o děti – pouze 5 %. U dětí starších tří let je situace o něco lepší, přesto jen 45 % dětí ve věku od tří do šesti let tráví v zařízeních péče o děti více než 30 hodin týdně.⁴⁸

Nedostupnost částečných pracovních úvazků

Tento fakt v kombinaci s velmi nízkou dostupností částečných pracovních úvazků (pouze 9,5 % žen pracovalo v roce 2012 v ČR na částečný úvazek⁴⁹) znamená, že velké procento žen s dětmi ve věku od tří do šesti let se musí buď spoléhat na neformální péči o děti (prarodiče), nebo se musí o dítě postarat sama.

Daňový a sociální systém podporující stav podzaměstnanosti

Matky starající se o děti do tří, čtyř, ale i pěti let věku nejsou v ČR výjimkou. Tuto formu péče o děti, která staví matky mimo trh práce na mnoho let, podporuje i český daňový a sociální systém. Ženy mohou pobírat peněžitou pomoc v mateřství a následně rodičovský příspěvek až do čtyř let věku dítěte, což je světová výjimka. V návratu na trh práce je pak nemotivuje ani daňový systém, který nabízí štědrá slevu na nepracující manželku (dosahující výše základní slevy na poplatníka). Podíl mužů na péči o děti je v ČR velmi nízký, a to i přes formální možnost uplatnit rodičovskou dovolenou a pobírat rodičovský příspěvek pro otce.

⁴⁸ Eurostat: Formal child care by duration and age group.

⁴⁹ Eurostat: Employment (main characteristics and rates), annual averages.

**Kontext snižování rozdílů
v zaměstnanosti podle EU**

Situace v ČR je v rozporu nejen s Barcelonskými cíli, které požadují poskytnutí péče pro nejméně 90 % dětí ve věku od tří let do věku povinné školní docházky a pro nejméně 33 % dětí mladších tří let, ale i s dalšími doporučeními Evropské unie pro ČR. V oblasti sladování pracovního a rodinného života se situace od vstupu ČR do EU nijak výrazně nezlepšila.

**Ztráta kapacity zařízení
pro péči do tří let**

Počet zařízení péče o děti do tří let (jeslí) klesl v ČR z původního počtu 1043 zařízení v roce 1990 na pouhých 45 zařízení v roce 2011.⁵⁰ Převážná část tohoto poklesu nastala již před vstupem ČR do EU, od roku 2004 ale nedošlo ke zlepšení situace.

**Částečná legislativní
řešení**

V roce 2013 byl učiněn první krok ke zlepšení dostupnosti předškolní péče o děti. Vláda předložila v roce 2013 návrh zákona umožňující zřizování tzv. dětských skupin, které by měly poskytnout alternativní formu péče o děti s nižšími požadavky na vzdělání personálu i na provoz, a tedy s nižšími náklady pro zřizovatele. Na poskytování dětských skupin by měla být navíc zřizovatelům a zúčastněným rodinám poskytována podpora ve formě daňových úlev.

**Podpora veřejných
zařízení pro přiblížení se
Barcelonským cílům**

Tento návrh zákona má velkou šanci na úspěch, problém by se tím ale vyřešil přinejlepším jen částečně. Pokud bychom se chtěli alespoň přiblížit Barcelonskému cíli (nabídka péče o děti pro nejméně 33 % dětí do tří let věku), bylo by zapotřebí zvýšit podporu veřejných zařízení péče o děti a vyřešit současný problém chybějící právní úpravy jeslí.⁵¹ Dále je potřeba vyřešit problém motivací obcí zřizovat jesle, neboť financování chodu jeslí je v současné době plně na zřizovatelích (obcích) a rodičích.

**Reformy daňového a
sociálního systému**

V roce 2008 došlo k reformě rodičovského příspěvku, která měla za cíl učinit systém podpory rodin pečujících o děti více flexibilní. Reforma umožnila čerpání této dávky v kratším období dvou let (předchozí délka rodičovského příspěvku byla do čtyř let věku dítěte), vzhledem k naprosto nedostatečné nabídce péče pro děti do tří let je dvouletá varianta rodičovského příspěvku zřídka využívána.

⁵⁰ ÚZIS ČR, Síť zdravotnických zařízení: <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/sit-zdravotnickych-zarizeni>

⁵¹ Jesle byly do března 2012 zdravotnickými zařízeními a spadaly tak pod resort Ministerstva zdravotnictví. Nyní je možné zřizovat například jako vázanou živnost.

Závěr: Důležitost odborné i veřejné debaty v prosazování zájmů České republiky uvnitř EU

**Evropská integrace,
zvyšování životní úrovně
a legitimita**

Proces evropské integrace je natolik komplexní, že její vyhodnocení nelze zúžit na čistě ekonomickou diskusi. Hospodářská dimenze a cíle Evropské unie zvyšovat životní úroveň svých občanů jsou však nedílnou součástí evropského integračního procesu a čerpají z ní velkou část své legitimacy založené na obecně prospěšných výstupech.⁵²

Schopnosti Evropské unie zvyšovat životní úroveň svých občanů je nedílnou součástí současné legitimacy Evropské unie

**Dlouhá a nejistá cesta
konvergence**

Jak naznačuje úvod, země přistupující v roce 2004 a 2007 obhajovaly svůj přístup nejenom geopolitickým zakotvením v evropském kulturním prostoru, ale právě snahou dosáhnout životní úrovně Západu. Nově vstupující země střední a východní Evropy jako celek nedosáhly západní standardy a v nejbližších letech ani nedosáhnou, a to zejména kvůli příchodu největší krize za posledních osmdesát let. To v žádném případě neznamená, že Evropská unie k tomuto přiblížení nepřispěla.

**Pokus přispět
k racionálnější diskusi**

Právě racionální diskuze o přínosech členství v EU je klíčová nejenom pro vývoj České republiky a pro uvědomění si svých zájmů, ale i pro legitimitu Evropské unie v očích svých občanů. Evropská politika, způsob integrace i debata přínosů by proto měla být předmětem široké politické diskuze, která by pak vytvářela další vstupy pro legitimní politiku.

**Racionální diskuzí ke
zvýšení demokratických
vstupů**

Podobný proces vytváří kruh pozitivních zpětných vazeb mezi vstupy a výstupy veřejné diskuze s užitečnými a navzájem se posilujícími následky pro demokratický charakter evropské politiky. Tento text se snaží přispět právě k racionální diskusi a chce tak přispět k demokratizační diskusi.

Debata přínosů zvyšuje počet legitimních a demokratických vstupů do evropské politiky

**Zhodnotit minulost pro
určení budoucnosti**

Dosud byly evropské otázky vnímány buď skrze ideologické či politické dogma a odborná stránka byla považována za nezajímavou či nerelevantní. Desetileté výročí vstupu České republiky do Evropské unie přináší výjimečnou příležitost k prezentování věcných argumentů. Především, je třeba se ohlédnout a zhodnotit, zdali je dosavadní členství České republiky ve společných evropských strukturách přínosem nebo zátěží. Poté můžeme kvalifikovaně říci, jakým

⁵² Tzv. output legitimacy, viz např. Lindgren K. O., Persson T. (2010). „Input and output legitimacy: synergy or trade-off? Empirical evidence from an EU survey“, Journal of European Public Policy, 17(4), 449-467.

způsobem by se měla dále odvíjet strategie České republiky vůči Evropské unii a společným evropským iniciativám.

Pro určení budoucí strategie není možné ignorovat dosavadní přínosy a náklady.

Omezení této studie

Není možné se spoléhat na to, že budeme kdykoli vědět na korunu přesně, kolik nám jaký druh evropské integrace přinese, či by kolik by přinesl. Ani nemůžeme nikdy s úplnou přesností vědět, co by bylo, kdyby se pozice České republiky vyvíjela posledních dvacet let jinak. Můžeme však debatu založit na racionální bázi a pokusit se systematicky zanalyzovat známá fakta a data, abychom se v našem hodnocení co nejvíce přiblížili hypotetické skutečnosti (jakkoli paradoxně toto slovní spojení může znít).

3 biliony z různých zdrojů

V konzervativní interpretaci modelu dopadu členství na české hospodářství docházíme k závěru, že česká ekonomika získala z makroekonomického pohledu doposud díky svému členství 3,1 bilionu korun. Podoba těchto výnosů má pak různou formu, čistých příjmů z evropského rozpočtu, přes zvýšení reputace a příliv přímých zahraničních investic po otevření nových možností pro české podnikatele i spotřebitele a tím vyhnutím se ztrátám čisté váhy.

Přínos pro ekonomiku a společnost

Stejně tak dopady byly různé na jiné části obyvatel či regiony, je však na státních a tržních institucích, aby zajistily, že rozdělení těchto výhod bude co nejrovnoměrnější, aby evropská integrace nepozbyla legitimacy mezi skupinami, které se pak lehce stávají strukturálně „protestními“.

Nutnost detailněji studovat dopady na jednotlivce a soustředit se na příjem domácností

Právě rozdělení výhod a nákladů členství na jednotlivé skupiny obyvatel a regiony by mělo být předmětem dalších diskuzních dokumentů této série. Podobně budou další dokumenty postupovat se studií dopadů spíše než na HDP na hrubý národní příjem a na příjmy domácností, kde existuje největší potenciál růstu (viz Kapitola 4.2).

Jediný způsob, jak prosadit české zájmy je skrze Evropu

Jestliže si můžeme na papíře vybírat alternativní scénáře a měřit jejich dopad, zeměpisnou polohu si vybírat nemůžeme. Česká republika leží uprostřed Evropské unie a Evropská unie je dnes pravděpodobně nejmenším možným celkem, který dokáže ochránit autonomii demokratických procesů před globální dynamikou. Pokud nezajistíme, že český zájem je zároveň zájem evropský a evropský zájem je i ten český, je nepravděpodobné, že životní úroveň českých občanů někdy dosáhne výrazně vyšších standardů.

Evropská unie je dnes nejmenším možným celkem, který dokáže ochránit autonomii demokratických procesů před globálními tlaky.

Pragmatismus radí pokusit se měnit Evropskou unii zevnitř

Z pragmatických důvodů týkajících se prosazování čistě hospodářských zájmů České republiky je výhodnější alespoň se pokusit změnit Evropskou unii zevnitř

takovým způsobem, aby se chovala v zájmu České republiky a zároveň v zájmu co největšího počtu dalších zemí.

**Nutnost odborné,
politické i veřejné
diskuze**

Abychom však věděli, jakým směrem chceme Evropskou unii ovlivnit, je třeba vědět, jak Evropská unie ovlivňuje nás. Je třeba detailně analyzovat současnou, minulou i budoucí pozici České republiky v evropském integračním proudu a učinit z ní patřičné závěry na základě co nejširší odborné, politické i veřejné diskuze. K tomu by měla sloužit právě série diskuzních dokumentů, kterou tato studie debutuje.

**Abychom věděli, jak ovlivňovat Evropskou unii,
musíme vědět, jak Evropská unie ovlivňuje nás.**

Reference

- Anderton R., Baldwin R. E., Taglioni D. (2003). „The impact of monetary union on trade prices“, ECB Working Paper 238. European Central Bank.
- Balassa B. (1964). „The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal“, *Journal of Political Economy*, Vol. 72, pp. 584-596; Samuelson P. A. (1964). „Theoretical Notes on Trade Problems“, In: *Review of Economics and Statistics*, 46, pp. 147-154
- Barrell R., Gottschalk S., Holland D., Khoman E., Liadze I., & Pomerantz O. (2008). „The impact of EMU on growth and employment“, *Economic Papers* 318, April 2008.
- Bartram S. M., Karolyi G. A. (2006). „The impact of the introduction of the Euro on foreign exchange rate risk exposures.“ *Journal of Empirical Finance*, 13, 519–549.
- Cafiso G. (2008). „The Euro’s influence upon trade: Rose effect versus Border effect“, ECB Working Papers 941. European Central Bank.
- Campos F. N., Coricelli F., Moretti L. (2014). „How much do countries benefit from membership in the European Union“, *VoxEU.org*.
- Cavallo A., Neiman B., Rigobon R. (2012). „Currency unions, product introductions, and the real exchange rate“ NBER Working Papers 18563.
- EEA Review Committee (2012). „Outside and Inside: Norway’s Agreements with the European Union“, *Official Norwegian Reports NOU 2012:2*, Kapitola 1.
- Estrada Á., Galí J., López-salido D. (2013). „Patterns of Convergence and Divergence in the Euro Area,“ NBER Working Papers 19561.
- Evropská komise – DG ECFIN (2001). *The economic impact of enlargement. Enlargement papers. no. 4.*
- Evropská komise – DG ECFIN (2007). „Steps towards a deeper economic integration: the Internal Market in the 21st century“, *Economic Papers* 271.
- Evropská komise – DG ECFIN (2009). „Five years of an enlarged EU Economic achievements and challenges“, strana 40.
- Evropská komise – DG MARKT (2012). „20 let evropského vnitřního trhu – Společně pro další růst“.
- Flam H., Nordström H. (2006). „Euro Effects on the Intensive and Extensive Margins of Trade,“ CESifo Working Paper Series 1881, CESifo Group Munich.
- Friedman J., Shachmurove Y. (2005). „European stock market dynamics before and after the introduction of the Euro“, Working Paper 05-028, Penn Institute for Economic Research.
- Hauge L.-E.(2014). „Norway’s financial contribution“, Norway Mission to the EU.
- Knowledge Economy Network (2012). „20 Years of the European Single Market“, Weekly Brief No. 33 – October 2012.

- Lacina L. (Ed.) (2007). „Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR.“ Výzkumné centrum PEF MZLU v Brně.
- Lindgren K. O., Persson T. (2010). „Input and output legitimacy: synergy or trade-off? Empirical evidence from an EU survey“, *Journal of European Public Policy*, 17(4), 449-467.
- Micco A., Stein E., Ordoñez G., Midelfart K.H., Viaene J.-M. (2003). “The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from EMU”, *Economic Policy*, 18/37, EMU Assessment, Octobre 2003, pp. 315-356
- Národní orgán pro koordinaci – Ministerstvo pro místní rozvoj. (2013). „Měsíční monitorovací zpráva o průběhu čerpání strukturálních fondů, fondu soudržnosti a národních zdrojů v programovém období 2007-2013“, prosince 2013.
- Národní orgán pro koordinaci – Ministerstvo pro místní rozvoj. (2013). „Věcný pokrok vybraných indikátorů NSSR“, prosince 2013.
- Nordic Innovation (2012). „Delivering a stronger Single Market“, *Nordic Innovation Report* 2012:12, June 2012.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2012). „Closing the Gender Gap: Act Now“, OECD publication, December 2012
- Roeger W., J. Varga and J. in 't Veld (2008). „Structural reforms in the EU: a simulation-based analysis using the QUEST model with endogenous growth“, *European Economy Economic Paper* 351.
- Semerák V., Švejnar J. (2011). „Dopady měnové (dez)integrace na ČR“, Krátká studie IDEA CERGE-EI 7/2011.
- Stiglitz J., Sen A., Fitoussi J.-P (2009). „The measurement of economic performance and social progress revisited“, *Reflections and overview. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, Paris.
- Šuster M. (Ed.) (2006). „Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo. Bratislava,“ Národná banka Slovenska.

Přílohy

Příloha 1: Beta konvergence a následky vstupu

Beta konvergenci odhadujeme, abychom odhalili, zdali země konvergují navzájem k sobě a zdali se způsob konvergence nějak změní po vstupu do EU. Je třeba upozornit, že se nejedná o odhad čistě kauzálního vztahu mezi vstupem do EU a následnou změnou makroproměnných (regrese neříká, že vstup do EU „způsobí“, ale že při vstupu do EU je empiricky pozorován efekt).

V této analýze se zaměříme na tři makroekonomické proměnné z Penn World Tables mezi roky 1991 a 2011:

1. HDP na hlavu vypočítané na základě výdajové stránky reálného HDP v řetězených PPP v miliónech USD vzhledem k roku 2005.
2. Celková produktivita (total factor productivity) v konstantních národních cenách (rok 2005 je normalizovaný k jedné)
3. Produktivita práce

Beta konvergenci definujeme jako následující regresní vztah:

$$\left(\frac{y_{i,t}}{y_{i,t-1}} - 1\right) = \mu + \beta \cdot y_{i,t-1} + \gamma \cdot Member_{i,t} + \delta \cdot y_{i,t} \cdot Member_{i,t} + \theta_t \cdot \mathbf{1}_{year=t} + \alpha_i + \varepsilon_{i,t},$$

kde v této rovnici mají proměnné následující význam:

$\left(\frac{y_{i,t}}{y_{i,t-1}} - 1\right)$ je růst proměnné $y_{i,t}$ pro zemi s indexem i a v roce t , tato proměnná je závislá na ostatních proměnných v regresi,

μ je konstanta v regresy zachycující celkový průměrný růst proměnné,

$y_{i,t-1}$ je makroekonomická proměnná v roce předchozím, tento člen nám určuje koeficient beta-konvergence, kde záporná hodnota parametru β je znakem konvergence zemí k sobě navzájem,

$Member_{i,t}$ je proměnná nabývající hodnotu 1 pokud je země i v roce t členem EU a 0 v ostatních případech, koeficient γ pak měří, jak moc se změní růst, pokud země vstoupí do EU, pozitivní koeficient znamená, že vstup do EU má pozitivní dopad na růst zkoumané veličiny,

$y_{i,t} \cdot Member_{i,t}$ je křížový člen mezi hodnotou proměnné $y_{i,t}$ a členstvím v EU, tato kombinace zkoumá, jestli se kromě růstu nezmění i konvergenční vlastnosti po vstupu do EU, záporná hodnota koeficientu δ pak ukazuje, že vstup do EU je spojený s rychlejší konvergencí,

$\mathbf{1}_{year=t}$ nabývá hodnotu 1 v roce t a 0 v ostatních případech, kde série těchto proměnných zachycuje celkový trend, například efekt finanční krize je zachycený skrze tyto proměnné, tj. čistý konvergenční efekt je prostý globálních trendů,

α_i je neznámý koeficient odrážející specifika dané země, například kulturní rozdíly mezi zeměmi atp.,

$\varepsilon_{i,t}$ je chybový člen.

Následující tabulka zachycuje číselné výsledky.

	HDP na hlavu	Celková produktivita
1991	-0.0403** -0.0139	-0.0488*** -0.00922
1992	-0.0496*** -0.014	-0.0465*** -0.00915
1993	-0.0249 -0.0141	-0.0320*** -0.00917
1994	0.0153 -0.0141	0.00131 -0.0092
1995	0.0275* -0.0136	0.00879 -0.00913
1996	0.00302 -0.0133	-0.00561 -0.009
1997	0.0435** -0.0132	0.00505 -0.00899
1998	0.0514*** -0.0128	0.00364 -0.00898
1999	0.0441*** -0.0125	0.0033 -0.00899
2000	0.0548*** -0.0122	0.016 -0.009
2001	0.0430*** -0.0119	0.0055 -0.00904
2002	0.0460*** -0.0118	0.00774 -0.00906
2003	0.022 -0.0117	0.00835 -0.00909
2004	0.0397*** -0.0116	0.012 -0.00942
2005	0.0389*** -0.0112	0.00565 -0.00874
2006	0.0779*** -0.0111	0.0137 -0.00877
2007	0.0999*** -0.0109	0.0107 -0.0088
2008	0.0649***	-0.0142

	-0.0108	-0.00884
2009	0	-0.0568***
	(.)	-0.00879
2010	0.0601***	0
	-0.0109	(.)
2011	0.0478***	-0.000325
	-0.0108	-0.0087
HDP	-0.00000564***	
	-0.000000898	
HDP Member	-0.000000431	
	-0.000000536	
TFP		-0.176***
		-0.0233
TFP Member		0.00769
		-0.0103
Member	0.0199*	0.0175
	-0.00934	-0.01
Konstanta	0.113***	0.157***
	-0.0239	-0.0208
N	588	588
adj. R-sq	0.373	0.325

Co vidíme:

1. Všechny tři makroekonomické proměnné vykazují významnou beta konvergenci, tj. země s velkou hodnotou dané makroproměnné, jako například HDP na hlavu, jsou spojené s pomalejším růstem k průměru.
2. Vstup do EU je spojený se změnou růstu makroekonomické proměnné, konkrétně
 - a. HDP je spojené se změnou růstu o 1.99 % po vstupu do EU.
 - b. Celková produktivita (TFP) je spojena se změnou růstu o 1.75 % po vstupu do EU (na hladině významnosti 10 %).
 - c. U produktivity práce je sice záporná, ale statisticky nevýznamná.
3. Vstup do EU není spojený se změnou trendu beta konvergence.

Vezmeme-li do úvahy faktory spojené se společnými časovými trendy, globální krizí či specifika spojená s každou zemí, EU28 k sobě konverguje. Nově přistoupení země mají od okamžiku vstupu větší růst makroekonomických proměnných. Jelikož vstup do EU lze spolehlivě považovat za exogenní proměnnou spojenou především s politickými faktory, je spojení mezi změnou růstu zkoumané makro proměnné a vstupem do EU očištěné o endogenní efekty.

Příloha 2: Detailní analýza fondů EU

**Klesající objem příjmů
v roce 2011 až o 36 % byl
následován**

Současně, porovnáme-li údaje roku 2011 s rokem předchozím, můžeme spatřit, že klesající objem příjmů z rozpočtu EU o více než 12,5 mld. Kč (kvůli výpadku příjmů z Kohezního fondu) je doprovázen zvyšující se úrovní plateb do rozpočtu EU (o přibližně 4 mld. Kč meziročně). **Zejména v těchto dvou položkách lze identifikovat poměrně zásadní meziroční redukci výše čisté pozice mezi lety 2010 a 2011 o téměř 36 %.** Tento jev pak doslova dominuje v první polovině roku 2012, kdy výnos ze strukturálních aktivit byl prakticky zmrazen a čistá pozice byla prakticky zcela determinována platbami v oblasti zemědělství. Na druhou stranu se pak ve druhém pololetí 2012 a v průběhu roku 2013 ona volatilita obrátila příznivým směrem a uvolnění procesu čerpání vedlo nejen k rekordní výši prostředků v rámci kohezní politiky (strukturálních operací), ale tím i k dosud suverénně nejvyšší hodnotě čisté pozice, kterou Česká republika kdy vůči Rozpočtu EU zaznamenala.

**Při lepším čerpání by
čistá pozice mohla být
vyšší o přibližně 40
miliard**

Za předpokladu rovnoměrného využívání těchto prostředků po celou dobu programovacího období by výše čisté pozice mohla být vyšší přibližně o 40 mld. Kč ročně oproti stavu roku 2010 za předpokladu vyčerpání všech prostředků do konce roku 2013, při uplatnění pravidla $n + 2$ a tudíž rozložení celkové částky alokace do delšího časového období by výše čisté pozice mohla být vyšší o přibližně 20 mld. Kč ročně oproti stavu roku 2010. Anebo jinými slovy: aby se celková alokace České republiky vyčerpala, měla by výše čisté pozice činit každý rok během celého programovacího období 2007–2013 přibližně tolik, kolik činila v doposud rekordním roce 2013. Pokud se podaří tento rozdíl v následujícím období napravit, existuje reálná příležitost více než zdvojnásobit objem celkových příjmů z Rozpočtu EU oproti nynějšímu stavu reálně do období 2015–2016 a dosáhnout vyšší kumulované čisté pozice v roce 2016 přibližně na úrovni 500 mld. Kč.

**Čistá pozice je
významnou součástí
systému veřejných
financí České republiky
pro rozpočtovou
konsolidaci**

Existence čisté pozice ve stávající situaci ekonomiky EU i České republiky představuje jednu z nejpodstatnějších výhod, které našemu hospodářství členství v EU přináší. Pro období následujících alespoň 10 let budeme mít možnost konsolidovat systém národních veřejných financí a souběžně s tím realizovat v poměrně objemném rozsahu fiskální expanzi s výrazným příspěvkem daňových poplatníků rozvinutějších členských států Unie.

**Za předpokladu úplného
vyčerpání se může objem
až na 20 % státních
výdajů**

Díky právě čisté pozici se objem fiskálních operací nemandatorního charakteru může teoreticky zvýšit – za předpokladu úplného a optimálního vyčerpání alokace – až na téměř 20 % objemu veřejných výdajů (což může být velmi silný argument zejména v podmínkách, kdy si kdekdo stěžuje nad tím, jak mu přebujelý objem mandatorních výdajů podvazuje prostor pro aktivní, rozvojovou, přírůstkovou fiskální politiku).

Čistá pozice podle socio-ekonomické vyspělosti regionů a hrozba nižšího čerpání některých regionů i přes divergenční trend

Vývoj čisté pozice je velmi silně ovlivněn socioekonomickou vyspělostí regionů soudržnosti NUTS 2 v rámci EU a relativní pozicí regionů České republiky v nich. Na rozdíl od ostatních zemí Visegrádské čtyřky (V-4) je úroveň regionů České republiky (bez ohledu na divergenční trend posledního sledovaného období) již velmi blízká hraniční úrovni 75 % úrovně HDP na obyvatele vůči průměru EU. Její překročení bude *ceteris paribus* znamenat výrazné snížení možností čerpat ze zdrojů Kohezní politiky EU v období po roce 2020. Z toho vyplývá, že příprava na nadcházející období 2014–2020 je přípravou na – s největší pravděpodobností – období, kdy všechny regiony České republiky (s výjimkou Prahy) mají statut nejméně rozvinutých regionů. Proto je vhodné optimalizovat tuto situaci a prostředky Kohezní politiky EU nepodrobovat radikální redukci.

Projektový cyklus

Projektový cyklus je vymezen vývojovými fázemi, jejichž prostřednictvím lze posuzovat a vyhodnocovat průběh čerpání strukturálních fondů. Tyto fáze jsou poměřovány k celkové výši alokace, kterou má Česká republika pro tento účel k dispozici. Za výchozí disponibilní částku lze považovat sumu 808,1 mld. Kč (včetně národních zdrojů).

Vývoj kurzu

Důležitým parametrem je vývoj kurzu české koruny k euru, neboť ve své primární sumě je sama výše alokace z fondů vyjádřena v eurech a činí 26,9 miliardy eur. Během dosavadního průběhu programového období kurs koruny k euru posílil přibližně o 0, 2% (na této hodnotě se výrazně podílela podzimní devizová intervence ČNB; před ní činila míra kursového posílení od počátku období přibližně 9 %), čímž se tedy korunová výše alokace za jinak stejných podmínek snížila právě o tento podíl. Ve skutečném scénáři to však nemusí být pravda, neboť aktuální kursovou hodnotu je nutné přiřadit vždy k datu skutečného čerpání. S disponibilní částkou porovnávané fáze projektového cyklu jsou: objem podaných projektových žádostí; objem schválených žádostí a žádostí krytých smluvně; objem proplacených prostředků příjemcům a objem certifikovaných prostředků.

Vývoj celkové alokace a čerpání

Následující tabulka vyznačuje vyhodnocení aktuálního stavu čerpání v rámci strukturálních operací, tedy aktivit spadajících do Kohezní politiky EU podle jednotlivých fází projektového cyklu v souhrnu pro všechny Operační programy (OP) NSRR.

Kvantifikace průběhu čerpání pro jednotlivé časové fáze projektového cyklu v miliardách Kč (leden 2014)	Celková alokace	808,1 mld. Kč
	Finanční objem obsažený v podaných projektových žádostech.	1.464,8 mld. Kč (181,3 % alokace)
	Finanční objem obsažený v žádostech s kladným rozhodnutím, resp. schválených žádostech krytých smlouvou.	738,7 mld. Kč (91,4 % alokace)
	Finanční objem prostředků proplacených příjemcům.	514,9 mld. Kč (63,7 % alokace)
	Finanční objem certifikovaných (tj. vyčerpaných prostředků).	385,5 miliard (47,7 % alokace)

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky

Závěry z čerpání od počátku dodnes

Tento „mezičasový“ přehled (jež by však měl být s ohledem na formální ukončení programovacího období téměř přehledem konečným) nám ukazuje, že:

- poptávka ze strany žadatelů (příjemců) výrazně převyšuje možnosti alokace (není tak pravdou, že zájem ze strany příjemců je nízký);
- poptávka ze strany žadatelů (příjemců) současně vykazuje i jistou kvalitu; žádosti prošlé vyhodnocením a posvícením v podobě smlouvy tvoří více než 90 % alokace; tyto dosud zmíněné fáze projektového cyklu lze hodnotit jako uspokojivé a odpovídající dané fázi programovacího období; následující fáze projektového cyklu však již nelze hodnotit příznivě;
- objem proplacených prostředků příjemcům ve výši necelých dvou třetin celkové alokace v čase formálního ukončení programovacího období (a dva roky před vypršením pravidla n + 2) není lichotivý a naznačuje určité vnitřní problémy v procesu čerpání, které mohou být jak na straně příjemců (odchýlení se od původní schválené verze projektu jak po věcné, tak po finanční stránce), tak i řídicích orgánů (procedurální překážky, neumožňující včasnější a pružnější proplácení těchto prostředků);
- zcela nízký je objem certifikovaných prostředků ze strany Evropské komise (tvořících aktuálně pouze necelou polovinu objemu alokace, a to i přes výrazné zlepšení v posledních dvou sledovaných letech a nárůstem o více než 20 procentních bodů); tento stav je odrazem situace, kdy Evropská komise nepovažuje určitý počet projektů a objem prostředků pro ně určený za dostatečně připravený a odpovídající principům a pravidlům kohezní politiky a tudíž finančně neefektivní do té míry, že neudělí souhlas s uvolněním prostředků Rozpočtu EU ve prospěch České republiky. Tato situace nastala v poměrně významném objemu právě počínaje rokem 2011 a trvala do poloviny roku 2012. Je z pohledu České republiky nešťastná z řady důvodů: za prvé není příznivé, když Evropská komise v takto významném rozsahu vyslovuje pochybnosti o kvalitě projektů realizovaných v České republice; za druhé, v situaci tak významné alokace, kterou Česká republika v tomto programovacím období má, nejenže se zvyšuje možnost nevyčerpání prostředků, ale v mezičase je neúměrně zatěžován tuzemský státní rozpočet, který je nucen platby hradit příjemcům sám, aniž by se mu dostávalo brzké a adekvátní kompenzace z rozpočtu EU; za třetí, s ohledem na konec

programovacího období, se riziko nevyčerpání prostředků stává v jistém rozsahu jistotou; za čtvrté, zodpovědné autority se namísto přípravy na příští období či vyhodnocování přínosů stávajícího období musejí zabývat záležitostmi spojenými s tzv. korekcemi a procesem realokací – tedy s nápravou opatření a nalézáním náhradních projektů, které lépe naplňují kvalitativní požadavky v porovnání s projekty původními.

Rozdělení na programy

Za pozornost v této souvislosti stojí taktéž pohled na jednotlivé Operační programy a jejich pozici v rámci jednotlivých fází projektového cyklu s ohledem na jejich alokaci (% , leden 2014):

	smlouva	proplacené prostředky	certifikované prostředky
OP Podnikání a inovace	115,1	66,6	35,5
OP Doprava	108,6	80,6	52,7
ROP Severovýchod	103,1	80,4	67,1
ROP Jihovýchod	102,8	73,7	56,8
ROP Střední Čechy	100,5	72,3	61,9
ROP Jihozápad	99,1	69,1	58,1
OP Lidské zdroje a zaměstnanost	99,1	58,2	52,3
OP Praha Adaptabilita	94,4	73,3	54,0
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost	91,8	71,2	46,0
OP Výzkum a vývoj pro inovace	89,2	52,8	33,4
Integrovaný OP	87,4	47,4	46,0
ROP Moravskoslezsko	87,1	66,0	58,0
OP Technická pomoc	87,0	45,4	45,3
OP Praha Konkurenceschopnost	86,9	69,0	55,7
ROP Střední Morava	82,4	67,9	58,6
ROP Severozápad	78,5	70,1	54,8
OP Životní prostředí	55,4	44,0	42,4

ew

**Rozdílný vývoj
čerpání/certifikace podle
operačního programu**

Optikou jednotlivých Operačních programů vyhlíží průběh čerpání značně nerovnoměrně. Pouze z pohledu kritéria čerpání je podstatně příznivější pohled na jednotlivé Regionální operační programy (ROPy), jejichž výše certifikovaných prostředků je v případě vlastně všech z nich výrazně nadprůměrná (průměr činí 47,7 %). Některé z nich mají při vysoké míře certifikovaných prostředků již prakticky celou alokaci krytou smlouvami, jiné z nich preferují rovnoměrnější rozložení alokace po dobu celého programovacího období. Žádný z ROPů (dokonce i bez ohledu na opatření vůči nim přijatá z důvodů vyšetřování podezřelých okolností) nevykazuje na první pohled viditelný rozpor mezi jednotlivými fázemi projektového cyklu tak, jako například OP Doprava či Výzkum a vývoj pro inovace, které mají na jedné straně skoro celou částku alokace pokrytou smlouvami, na straně druhé však mají objem certifikovaných plateb mimořádně nízký. Podobné charakteristiky platí též pro OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Z pohledu nízké úrovně procentních hodnot u všech fází projektového cyklu je nejvarovnější situace v případě OP Životní prostředí.

**Dosavadní průběh čerpání: kvalitativní a systémová analýza a
vyhodnocení přínosů**

**Decentralizovaná
implementační struktura**

V rámci tohoto bodu lze považovat za typické charakteristiky v současném období značně **(1) decentralizovanou implementační strukturu** (v porovnání s obdobně velkými a obdobně strukturovanými zeměmi viditelně nad rámec obvyklé míry decentralizace v nich, a to nejen ve vztahu stát – region, ale taktéž v podobě poměrně výrazné diverzifikace na sektorové úrovni, doplněné navíc velmi početnou strukturou Operačních programů v rámci zanedbatelné alokace Cíle 3, a existencí ne zcela standardního typu programů /IOP/ s velmi nehomogenní obsahovou strukturou). Decentralizovaná implementační struktura na jedné straně přináší velmi **pozitivní rys** v podobě možnosti velmi silně respektovat regionální i sektorová specifika, doprovázený však naopak **negativním rysem** v podobě obtížnosti řízení a koordinace jednotlivých programů.

Komplexní řídicí proces

Decentralizovaná implementační struktura je provázena **(2) relativně komplikovaným řídicím procesem**, jenž není jednotný, z vnějšího pohledu může vyvolávat dojem netransparentnosti a nevyužívání úspor z rozsahu v případě jeho nákladovosti. I zde lze předpokládat výrazné zjednodušení ve smyslu sdílení společných systémů a podpůrných aktivit, s větším informačním a uživatelským komfortem vůči žadatelům/příjemcům.

**Rozpor mezi fázemi
projektového procesu**

(3) Z pohledu čerpání lze za další významnou charakteristiku považovat značný rozpor mezi fázemi projektového procesu: na jedné straně relativně značný objem prostředků pro projekty buď kryté smlouvou, resp. objem prostředků proplacených příjemcům (přes 90 %, resp. téměř 65 % celkové alokace), na druhé straně velmi nízký objem certifikovaných prostředků (necelých 50 % alokace) s ohledem na fázi programovacího období. Z tohoto důvodu je „paralyzováno“ přibližně 6 %, resp. 3 % HDP České republiky v rámci tohoto

„čekání na certifikaci“. Odstranění tohoto „váznutí“ tak představuje nejpodstatnější výzvu pro argumentář obhajoby pozice kohezní politiky v příštím období. Tento kumulovaný objem prostředků je významný již i z národohospodářského pohledu. Bylo zmíněno, že kohezní politika v našich podmínkách představuje necelá 3 % HDP ročně a takto je považována za doplňkový zdroj ekonomického rozvoje (v době předkrizové byla u nás míra investic okolo 28 % HDP, nyní je to pod 23 %). Kohezní politika tak není spása, ale minimálně mezi investicemi do veřejné infrastruktury představují její intervence významný podíl (do dopravy výrazně většinový). **V případě vlastního čerpání je pak velmi podstatné rozlišení mezi „líbivostí“ aktuálního mezičasu rychlosti čerpání a identifikací skutečných dopadů, které využití prostředků kohezní politiky bude mít** (čímž vůbec nemusí být řečeno, že rychle čerpající program v průběhu programovacího období nepodporuje projekty mající příznivé socioekonomické efekty či naopak program, jež s průběhem čerpání „váhá“, preferuje projekty s hlubokým a dalekosáhlým příznivým dopadem). Pro atraktivnost a přesvědčivost kohezní politiky pro příští období je tento „rozpor“ v průběhu čerpání nutno odstranit (není jasné, zda je to činěno na srovnatelné bázi, ale například v případě Polska – navíc při podstatně větších sumách alokace – nebyla podobná disparita identifikována).

Rozsáhlý rejstřík oblastí podpory

(4) Velmi rozsáhlý rejstřík oblastí podpory, kdy v současném období sortiment pokrytí oblastí intervencí je velmi značný až nadměrný. **Řešení tohoto jevu je v našich podmínkách nutné a svým způsobem „zaručené“ existencí nových pravidel a inovací, zamýšlených pro kohezní politiku: tematickou koncentrací, kondicionalitami (za předpokladu jejich „rozumného“ vymezení) a integrovaným přístupem (za předpokladu dobře definovaných a koncentrovaných témat podpory)**. Důsledně analytický a věcný postup při definování koncentrovaných témat pro intervence, kondicionality i řetězců integrovaného přístupu nám současně umožní vymezit územní dimenzi intervencí. Pokud je autorovi známo, žádný takový postup (vyjma provázanosti v rámci Společného strategického rámce) pro CAP a její financování chystán a zamýšlen není.

Tabulka 4 – Struktura čisté pozice České republiky vůči Rozpočtu EU v delším časovém horizontu (miliony)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Příjmy z Rozpočtu EU										
Strukturální operace	6 190	6 789	13 300	27 565	41 906	51 907	55 457	43 456	81 290	92 453
strukturální fondy	5 173	4 412	7 163	21 116	27 054	32 765	40 619	42 455	44 317	56 533
kohezní fond	1 017	2 376	6 137	6 449	14 851	19 143	14 838	1 001	36 973	35 920
Zemědělství	2 814	12 739	14 251	17 627	14 571	23 167	26 353	26 456	29 723	31 247
tržní operace	147	2 049	1 825	153	708	2 313	1 128	282	335	370
přímé platby	-	6 330	7 239	8 920	8 431	11 074	13 818	16 129	18 679	21 248
rozvoj venkova	2 666	4 339	4 982	8 451	5 303	9 698	11 160	9 773	10 535	9 541
veterinární opatření	-	22	205	50	82	83	165	93	55	39
rybářství	-	-	-	53	47	-	83	189	120	50
Vnitřní politiky	861	1 904	1 481	1 577	2 135	2 299	2 627	2 557	2 673	2 029
Předsrstupní nástroje	4 960	2 310	2 568	546	611	772	580	-1	0	-13
Kompenzace	10 467	8 940	5 710	-	-	-	-	-	0	0
Celkové příjmy	25 291	32 682	37 310	47 315	59 222	78 146	85 018	72 477	113 685	125 716
Platby do Rozpočtu EU										
Tradiční vlastní zdroje (cla)	1 910	4 374	4 233	4 968	5 178	4 441	4 792	5 416	5 002	4 432
Zdroj z DPH	2 549	4 508	4 934	5 501	5 603	4 606	4 619	5 099	4 988	5 134
Zdroj z HND	13 504	21.882,4	21 235	21 654	24 667	26 781	27 690	31.228,1	29 856	32 095
Celkové platby	17 963	30 704	30 402	32 122	35 449	35 828	37 100	41 743	39 847	41 661
Čistá pozice	7 328	1 978	6 908	15 193	23 773	42 318	47 917	30 733	73 839	84 055

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Tabulka 5 – Souhrnný kumulativní přehled čisté pozice celkem (2004 - 2013)

	Období 2004 – 2013	
	miliony eur	miliony korun
	Příjmy	
Strukturální operace	16.262,7	420.313,5
strukturální fondy	10.908,1	281.608,3
Kohezní fond	5.354,6	138.705,2

Zemědělství	7.591,1	198.956,7
tržní operace	338,2	9.309,4
přímé platby	4.294,5	111.866,2
rozvoj venkova	2.906,8	76.447,6
veterinární opatření	30,2	792,5
rybářství	21,4	540,9
Vnitřní politiky	722,5	19.470,4
budování institucí	28,0	821,6
komunitární programy	694,5	18.648,8
Předvstupní nástroje	415,9	12.332,0
PHARE	178,8	5.576,4
ISPA	184,9	5.115,5
SAPARD	51,7	1.640,1
Kompenzace	834,2	25.116,7
Celkové příjmy z Rozpočtu EU	25.825,8	676.189,2
	Platby	
Tradiční vlastní zdroje (cla)	1.507,8	44.744,9
Zdroj z DPH	1.578,6	47.540,8
Zdroj z HDN	8.180,5	250.533,6
Celkové platby	12.871,0	342.819,3
Čistá pozice	12.954,0	333.369,9

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Doporučení k využití evropského rozpočtu

- po dobu, kdy to bude reálně možné (10–15 let) maximalizovat objem čisté pozice země ve vztahu k Rozpočtu EU;
- maximalizovat objem finančních nástrojů Kohezní politiky EU jako hlavního přispěvatele čisté pozici;
- souběžně s tím usilovat o využití možností i v dalších kapitolách Rozpočtu EU, především v těch, které umožňují podporovat konkurenceschopnost na základě celoevropské soutěže mezi projekty (zejména kapitola 1a);
- neomezovat nadbytečnými a formálně-administrativními vnitřními pravidly a opatřeními objem prostředků na budoucí období Kohezní politiky 2014–2020, neboť i tak z Víceletého finančního rámce a nařízení k využívání strukturálních fondů vyplývá řada **exogenních omezení**, která budou mít na pozici České republiky vliv: prostřednictvím tematické koncentrace dojde k výraznému zúžení oblastí podpory, zavedení fixního cappingu na 2,5 % HND členského státu (v

současné době při optimální výši čerpání s ohledem na alokaci je to cca 2,7 %, na počátku programovacího období to však bylo téměř 3,1%), zavedení kondicionalit a návratných nástrojů taktéž ztíží dostupnost ke zdrojům Kohezní politiky EU, zavedení CEF na úkor části Kohezního fondu, atd. Další restrikce endogenního a v zásadě dobrovolného charakteru by mohly výši čisté pozice ohrozit ve prospěch oblastí (zemědělství), které by tento prostor nemohly naplnit (percentuální redukce objemu Kohezní politiky při stejném procentu nárůstu výdajů na zemědělství znamená zhoršení objemu čisté pozice); současně však odstraňování nadbytečných a detailních administrativních předpisů by mělo být vyváženo velmi přísnými kontrolními a dohledovými mechanismy;

- optimalizovat fiskální disciplínu veřejných financí, jichž je Kohezní politika, resp. příjmy z Rozpočtu EU významnou součástí; čím vyšší bude výše čisté pozice, tím za jinak stejných podmínek příznivější dopad i na veřejné finance České republiky;
- pozvolna se připravit na fakt, že čistá pozice ve střednědobém výhledu - díky očekávání vývoje ekonomické vyspělosti regionů – může přibližně za 8 let vykazovat známky redukce (i z toho důvodu je vhodné *a priori* neodmítat pozici přechodových regionů (které se nás netknou v období 2014 - 2020, ale s vysokou mírou pravděpodobnosti v období po roce 2020); i z tohoto důvodu dlouhodobé udržitelnosti je vhodné do objemu prostředků Kohezní politiky EU nezasahovat restriktivním způsobem;
- usilovat o efektivní využití návratných finančních nástrojů v nadcházejícím programovacím období na základě velmi koordinovaného a vzájemně provázaného přístupu ve všech oblastech, kde je využitelnost těchto nástrojů relevantní; finanční nástroje znamenají unikátní příležitost pro vytvoření dlouhodobého, objemného a stabilního zdroje pro financování projektů na nichž existuje veřejný zájem s možností zapojení dalších kapitálových zdrojů národního veřejného i soukromého charakteru;
- neusilovat primárně o podstatnou redukci Rozpočtu EU; země, která se na HDP EU podílí necelými 2 % a z Kohezní politiky porovnáním maximálních objemů alokací získává přibližně 8 % všech kohezních peněz, by měla mít ještě šanci si tuto pozici udržet; souběžně s tím je více než žádoucí participovat na přibližně 50% navýšení objemu Rozpočtu na konkurenceschopnost mimo oblast koheze (Horizont 2020, COSME); tyto kapitoly dosud Česká republika využívá marginálně, když se na celkové výši příjmů z Rozpočtu EU podílejí právě pouze necelými 2 %.

Příloha 3: Evropa 2020

Strategie Evropa 2020 představuje klíčový strategický dokument formulující vizi evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století.

Je založen na vzájemné koexistenci a propojení **tří nosných priorit**:

- 1. Prioritě **Inteligentního růstu** spočívající v potřebě rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích.
- 2. Prioritě **Udržitelného růstu** spočívající v podpoře konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročnou na zdroje.
- 3. Prioritě **Růstu podporujícího začlenění**, tedy v podpoře ekonomiky s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností.

Tyto tři nosné priority Strategie Evropa 2020 jsou rozepsány do **pěti kvantifikovaných hlavních cílů**, jichž by pro celou EU mělo být do roku 2020 dosaženo. Tyto hlavní cíle představují:

- 75 % obyvatelstva ve věku od 20 do 64 let by mělo být zaměstnáno,
- 3 % HDP Evropské unie by měla být investována do výzkumu a vývoje,
- v oblasti klimatu a energie by mělo být dosaženo cílů „20–20–20“ (včetně zvýšení závazku na snížení emisí na 30 %, pokud budou podmínky příznivé),
- podíl dětí, které předčasně ukončí školní docházku, by měl být pod hranicí 10 % a nejméně 40 % mladší generace by mělo dosáhnout terciární úrovně vzdělání,
- počet osob ohrožených chudobou by měl klesnout o 20 milionů.

Tyto cíle jsou následně na národní úrovni konkretizovány do podoby národních hlavních cílů a podcílů Strategie Evropa 2020. Jejich obsah je konkretizován v podobě Integrovaných hlavních směrů a jejich doporučení (viz níže) a jejich plnění pravidelně prokazováno v podobě Národních programů reform; v jejich rámci mohou jednotlivé členské státy dále vzít v úvahu jednotlivé tzv. stěžejní (vlajkové iniciativy), které mohou dále sloužit jako vodítko a inspirace pro již velmi konkrétní zaměření příslušných politik.

Kontext těchto aktivit je současně nutné sledovat i v rámci specifických doporučení Rady a doporučení Evropské komise jak v rámci procesu Evropského semestru, tak i v rámci Roční analýz růstu.

Konkrétní podoba národních cílů je tak souhrnným výsledkem všech těchto hospodářsko-politických aktivit a strategických dokumentů, přizpůsobených konkrétním potřebám národního státu. V podmínkách České republiky vyhlížejí tyto národní cíle a podcíle následovně:

- **Zaměstnanost:** národní cíl zvýšení celkové míry zaměstnanosti osob ve věku 20 – 64 let na 75 %;
 - 1a. zvýšení celkové zaměstnanosti žen (20 – 64 let) na 65 %;
 - 1b. zvýšení míry zaměstnanosti starších osob (55 – 64 let) na 55 %;
 - 1c. snížení míry nezaměstnanosti mladých osob (15 – 24 let) o třetinu oproti roku 2010;
 - 1d. snížení míry nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací (stupeň ISCED 0 –2) o čtvrtinu proti roku 2010;
 - 1e. snížení administrativní zátěže podnikatelů oproti roku 2005 o 30 %.

- **Věda, výzkum, inovace:** národní cíl dosažení veřejných výdajů na vědu, výzkum, vývoj a inovace na úrovni 1 % HDP.
- **Oblasti klimatu a energie:** národní cíl stanoven v případě redukce emisí oxidu uhličitého ve výši 9 % a dosažení podílu obnovitelných zdrojů ve výši 13 %; národní cíl v oblasti redukce energetické spotřeby není vymezen.
- **Vzdělávání:** národní cíl stanoven v případě maximálního poměru 5,5 % osob předčasně odcházejících ze vzdělávání a 32 % osob ve věku 30–34 let s terciárním vzděláním.
- **Chudoba:** národní cíl stanoven v podobě udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou do roku 2020 na úrovni roku 2008 a současně snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou o 30.000 osob.

Specifická hospodářská doporučení pro ČR v rámci Evropského semestru a jejich zapracování

- Jednou z mnoha velmi významných novinek reagujících na nedávnou ekonomickou krizi je vytvoření celoročního a opakujícího se procesu nazvaného Evropský semestr. Obsahová báze Evropského semestru úzce navazuje na Strategii Evropa 2020.
- Evropský semestr začíná v listopadu zveřejněním Roční analýzy růstu a Zprávy o fungování mechanismu včasného varování, jež se zabývá hospodářským vývojem EU a konceptem hospodářské politiky na nadcházející rok. Současně Evropská komise vydává názor na návrhy rozpočtových plánů. Poté, co se na úrovni členských států následně schválí státní rozpočty, jsou na počátku následujícího roku přijímány závěry k roční analýze růstu. Únor a březen je ve znamení přípravy Národních programů reforem (k hospodářské politice) a Stabilizačních, resp. Konvergenčních programů (k rozpočtové politice), jež jsou následně předkládány a na jejichž bázi jsou v květnu a červnu navrhována specifická doporučení pro jednotlivé členské státy, jež jsou v červenci schváleny Evropskou radou a před začátkem dalšího kola Evropského semestru jsou vyhodnoceny z pohledu naplňování členskými státy.
- Tento proces není samoučelný a zapadá do širšího mechanismu opatření, zavedených v nedávném období v oblasti strukturálních, rozpočtových, měnových politik a pravidel platných pro fungování finančních trhů. Mechanismus umožňuje lépe predikovat a identifikovat rizika, a tím i snáze předcházet případným příštím projevům ekonomické recese. Navíc míra jejich respektování se projeví i v tom, zda příslušná členská země bude sankcionována z pohledu využívání zdrojů z Rozpočtu EU.

V návaznosti na priority a cíle jsou definovány i stěžejní vlajkové iniciativy

1. Inteligentní růst

- Iniciativa Digitální agenda pro Evropu
- Iniciativa Unie inovací
- Iniciativa Mládež v pohybu

2. Udržitelný růst

- Iniciativa Zdrojově efektivní Evropa
- Iniciativa Průmyslová politika pro éru globalizace

3. Růst podporující začlenění

- Iniciativa Agenda pro nové pracovní dovednosti a pracovní místa
- Iniciativa Evropská platforma proti chudobě.

„Unie inovací“ – zlepšení rámcových podmínek a přístupu k financování výzkumu a inovací, čímž by se zajistilo, aby se z inovativních nápadů staly výrobky a služby vytvářející růst a pracovní místa.

„Mládež v pohybu“ – posílení výkonu systémů vzdělávání a usnadnění vstupu mladých lidí na pracovní trh.

„Digitální agenda pro Evropu“ – urychlení rozvoje vysokorychlostního internetu a využití jednotného digitálního trhu domácnostmi a podniky.

„Zdrojově efektivní Evropa“ – podpora oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů, podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku, větší využití obnovitelných zdrojů energie, modernizace odvětví dopravy a podpora energetické účinnosti.

„Průmyslová politika pro éru globalizace“ – zlepšení podnikatelského prostředí, zejména pro malé a střední podniky, podpora rozvoje silné a udržitelné průmyslové základny, která by byla konkurenceschopná v celosvětovém měřítku.

„Agenda pro nové pracovní dovednosti a pracovní místa“ – modernizace pracovních trhů a posílení postavení občanů rozvojem jejich dovedností v průběhu celého života za účelem zvýšení účasti na trhu práce a lepšího vyrovnání nabídky a poptávky na trhu práce, mimo jiné prostřednictvím mobility pracovních sil.

„Evropská platforma proti chudobě“ – zajištění sociální a územní soudržnosti tak, aby výhody vyplývající z růstu a zaměstnanosti byly ve velkém měřítku sdíleny a aby lidem postiženým chudobou a sociálním vyloučením bylo umožněno žít důstojně a aktivně se zapojovat do společnosti.

Vzhledem k faktu, že nařízení explicitně zdůrazňují obsahovou propojenost mezi Strategií Evropa 2020 a zaměřením Kohezní politiky EU v programovacím období 2014–2020, lze konstatovat, význam a respektování obsahu Strategie Evropa 2020 v konkrétních podmínkách národních států představuje v porovnání s minulým obdobím významnou proměnu a představuje jeden ze zásadních parametrů úspěšnosti a optimalizace členství v EU z pohledu národního státu.

Příloha 4: Specifika norského a švýcarského přístupu

Přestože jsou velmi často zmiňovány právě příklady těchto dvou zemí jako forma alternativní cesty k evropské integraci, je tato alternativa vůči ostatním zemím v Evropě (a to jak vůči většině stávajících členů EU, tak zemím mimo integrační deštník) prakticky nepřenositelná. Navíc podobnost mezi oběma alternativními formami lze při bližším zkoumání nalézt méně, než by bylo při prvotním intuitivním zamyšlení zřejmé.

Společným jmenovatelem obou dvou alternativních scénářů je samozřejmě fakt, že obě dvě země stojí mimo institucionální začlenění EU. Současně, obě země jsou mimořádně ekonomicky vyspělé (v obou dvou případech by jejich HDP na obyvatele spolehlivě stačil na druhé a třetí místo v žebříčku nejbohatších zemí EU za Lucemburskem s tím, že Norsko se zdá být v současnosti jediným představitelným kandidátem, který by měl jisté reálné možnosti v dohnání lucemburského suveréna).

Nejbohatší země EU a jejich porovnání s Norskem a Švýcarskem v čase (HDP/ obyv.; průměr EU = 100)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lucembursko	234	241	248	253	254	270	275	264	253	263	266	263
Norsko	161	155	156	166	178	185	182	192	177	181	186	195
Švýcarsko	144	144	140	139	137	140	144	149	150	152	155	158
Rakousko	126	127	128	128	125	126	124	125	126	127	129	130
Irsko	133	139	142	143	144	146	146	132	129	129	129	129

Zdroj: Eurostat

Zároveň však jejich stávající a krátkodobě odhadovaná růstová výkonnost je s ohledem na jejich bohatství impresivní, což zaujme především v případě silné investiční aktivity Norska, jejíž růstová tempa ve výhledu předstihují lucemburská tempa přibližně dvojnásobně.

Skutečnost a odhad tempa růstu bohatých zemí EU a jejich porovnání s EHP (%; reálný růst HDP a investic do fixního kapitálu)

	2011	2012	2013	2014	2015
Lucembursko	1,9/ 12,1	-0,2/ 3,5	2,1/ 2,1	2,2/ 2,9	2,5/ 1,8
Norsko	1,3/ 7,7	2,9/ 8,3	1,3/ 5,9	2,7/ 3,9	2,6/ 3,5
Švýcarsko	1,8/ 4,5	1,0/ -0,4	1,8/ 1,1	2,1/ 0,8	2,2/ 1,3
Rakousko	2,8/ 8,5	0,9/ 1,6	0,3/ -0,7	1,5/ 2,4	1,8/ 3,2
Irsko	2,2/ -9,1	0,2/ -0,6	0,3/ 3,8	1,8/ 10,5	2,9/ 5,4

Zdroj: Evropská komise; DG ECFIN

Motivy obou zemí ponechat si jistou míru autonomie ve vztahu k EU se přitom zdají být velmi různorodé. Ve švýcarském případě spočívá tento důvod v dlouhodobé prioritě politické neutrality, projevující se i ve vztahu k jiným mezinárodním organizacím (členem OSN se kupříkladu stalo Švýcarsko až v roce 2002 – přestože na jeho území sídlí dlouhá desetiletí významná pracoviště Světové organizace, MMF a Světové banky v roce 1992). Významný důvod pro odmítavý postoj k začlenění se do struktur EU spočívá taktéž v existenci významného bankovního a finančního sektoru spojeného s důsledným uplatňováním principu ochrany bankovního tajemství a důvěrnosti ohledně dat a informací klientů. Taktéž široce uplatňovaný a funkční systém přímé demokracie může být zmíněn jako důvod obav Švýcarska z plnoprávného členství v EU. Nicméně pozice, kterou Švýcarsko v rámci Evropy má, je pozicí privilegovanou, respektovanou a v rámci této pozice je alternativní cesta integrace vlastně optimální platformou pro naplňování vzájemných vztahů s Unii, vztahenou zejména vůči vybraným členským státům, na vztazích s nimiž má Švýcarsko mimořádný

zájem a vůči nimž přirozený integrační proces funguje (zejména vůči Rakousku, v posledních desetiletích taktéž Německu, Francii, Itálii a dalším zemím). Tato privilegovaná pozice je však výsledkem respektu švýcarských partnerů, bez něhož by nebyla možná – tudíž v tomto ohledu je švýcarský model vůči ostatním zemím nepřenositelný.

Norská míra autonomie vůči EU zdaleka nemá tak jednoznačnou a dlouhodobou podobu, jako ve švýcarském případě. Současně podoba vztahů Norsko – EU je mnohem bližší standardnímu členství a uspořádání. Tato pozice byla především zesílena vlivem technologického pokroku, jenž umožnil Norsku stát se velmocí v oblasti strategických surovin (plynu a ropy) a jenž přibližně před 30 lety způsobil významný rozvojový impuls vedoucí k viditelné akumulaci bohatství (do té doby se vyspělost norské ekonomiky nijak významně neodlišovala od ostatních severských ekonomik); druhou významnou překážkou při konečném, byť zejména ve druhém případě poměrně těsném, rozhodování norské populace o vstupu do EU (v letech 1972 a 1994, kdy se konala referenda na toto téma) byla záležitost autonomie v mořských vodách, zejména s ohledem na jejich využitelnost v rybářství.

Norsko a Evropský hospodářský prostor

V porovnání se Švýcarskem je Norsko podstatně více zapojeno do institucionálních struktur EU, resp. využívá vazeb, které jsou analogické se strukturami uvnitř EU, především v rámci jednotného trhu. Je to dáno zřejmě doposud klíčovým milníkem, který provází sbližování Norska a EU, kdy v roce 1994 Norsko přistoupilo do tehdy se rodícího Evropského hospodářského prostoru (European Economic Area; EEA) společně se dvěma dalšími členy EFTA (Evropského společenství volného obchodu) Islandem a Lichtenštejnskem, avšak nikoliv jiným členem EFTA – Švýcarskem (viz níže). Ve stejném roce však norské obyvatelstvo již podruhé v referendu odmítlo (poprvé v roce 1972) vstoupit do EU jako plnoprávný člen.

Členství v EEA nabízí Norsku využívání řady integračních procesů vůči EU včetně:

- značné většiny prostoru jednotného trhu a všech relevantních součástí legislativy s výjimkou té, která upravuje zemědělství a rybářství;
- působnosti v řadě agentur a programů EU, ovšem bez možnosti o nich hlasovat;
- pravidelného politického dialogu v zahraničně-politických záležitostech na politické i expertní úrovni.

Norsko je současně asociovaným členem Schengenské oblasti pro volný pohyb osob v rámci EU a účastní se dublinského systému v oblasti azylové politiky; je členem Europol a Eurojust a účastní se některých společných akcí EU (například policejní mise v Bosně a Hercegovině). Intenzivní norský zájem lze identifikovat v řadě společných projektů v oblasti energetiky, změny klimatu a využívání Arktidy.

Norský postoj a zapojení do procesu evropské integrace věrně zachycuje dokument z ledna 2012 s výmluvným názvem *Outside and Inside: Norway's Agreements with the European Union*, z něhož je patrné, že Norsko se v žádném případě nevyhýbá zapojení do evropského integračního procesu, přičemž toto zapojení má podobu jedné z řady rychlostí, kterou se integrační proces ubírá a jeho jádro zatím leží mimo institucionální struktury, což však vůbec nebrání se vybraných integračních procesů velmi aktivně účastnit.

- Účast na společném trhu není pro jednotlivé země zadarmo. První otázkou zůstává, kolik by nás čtyři svobody EU (kapitál, zboží, služby, lidé) stály – Norsko za posledních pět let přispělo do rozpočtu EU částkou přibližně 32 miliard korun.

Švýcarsko a bilaterální vztahy

Švýcarská alternativa evropské integrace doposud byla považována za optimum způsobu zapojení do integračního proudu, který si může privilegovaná země švýcarského typu dopřát. Na rozdíl od Norska se švýcarský přístup opírá o rejstřík sektorových dohod zaměřených cíleně na oblasti, ve kterých je intenzita vazeb EU a Švýcarska nejsilnější.

Nepřekvapí, že **EU je nejvýznamnějším švýcarským obchodním partnerem**; překvapivé však může být, že Švýcarsko (země s 8 miliony obyvatel) je pro EU čtvrtým nejvýznamnějším obchodním partnerem. Na celkových dovozech EU se Švýcarsko podílí přibližně 5,5 % a na vývozech téměř 8 %. Téměř 70 % zahraničně-obchodních transakcí Švýcarska je realizováno s EU. S ohledem na počet obyvatel Švýcarska je velmi důležitá i intenzita pohybu osob, když ve Švýcarsku žije přibližně jeden milión občanů EU a naopak přibližně půl miliónu Švýcarů jsou rezidenty v rámci EU.

Jak již bylo zmíněno, Švýcarsko není součástí EEA (odmítnuto v referendu v roce 1992) a vazby s EU jsou vedle sady sektorových dohod (o hospodářství, volném pohybu osob mezi Švýcarskem a EU, o vědě a výzkumu, veřejném obstarávání, technických překážkách obchodu, letecké dopravě a o pozemní dopravě) rámcově upraveny dohodou o volném obchodu z roku 1972. Další z referend v roce 2010 odmítlo uskutečnit kroky k plnoprávnému členství Švýcarska v EU. S ohledem na intenzivní pohyb osob je Švýcarsko asociovaným členem Schengenské oblasti; referendum v únoru 2014 však omezilo pravidla pohybu osob z určitých členských zemí (včetně České republiky).

O to intenzivnější je však skutečná a přirozená integrace Švýcarska především se sousedními zeměmi.

Příloha 5: Lisabonská strategie a Strategie Evropa 2020

Je pravdou, že s ohledem na ne zcela nejšťastnější průběh vzniku korekce ve své polovině a následné nesplnění a de facto ani vyhodnocení Lisabonské strategie si tato příliš popularity nezískala. Na tom se podepsal až přílišný ambiciózně furiantský tón, zaměřený silně na ideologické teze o tom, jak se Evropa stane nejlepší a nejkonkurenceschopnější. Když pak do takto koncipovaného textu vpadla na konci jeho platnosti ekonomická krize, bylo možná jeho velkým štěstím, že v té době se tvůrci hospodářské politiky v EU zabývali potřebnějšími úvahami na téma vytvoření nástrojů k čelení krize a vyhodnocení Lisabonské strategie skončilo ve slepé uličce či na vedlejší koleji.

Nicméně dědictví dokumentu Lisabonské strategie se přeneslo i do vnímání jeho nástupce – Strategie Evropa 2020, jenž právě vznikl v době bezprostřední reakce na krizi a jehož obsah je již prost ambiciózních ideologických klišé. Lze se domnívat, že obsah Strategie Evropa 2020 představuje velmi vhodné vodítko pro vymezení politik podporujících konkurenceschopnost a strukturálních makroekonomických politik, především pak v podobě definování národních kvantifikovaných cílů.

Důležitost tohoto dokumentu spočívá nejen ve věrohodné platformě opatření na podporu konkurenceschopnosti, ale též v tom, že došlo k definování zřetelné a silné vazby mezi Strategií Evropa 2020 a kohezní politikou, resp. celým Víceletým finančním rámcem 2014–2020. Tato Strategie se tak stala jedním z nejzásadnějších obsahových vodítek pro využívání zdrojů Rozpočtu EU v období 2014–2020 a její naplňování na úrovni národních států bude představovat jednu z klíčových podmínek efektivnosti využívání fondů EU v těchto státech.

Příloha 6: Náčrt SWOT analýzy

Šance pro budoucnost

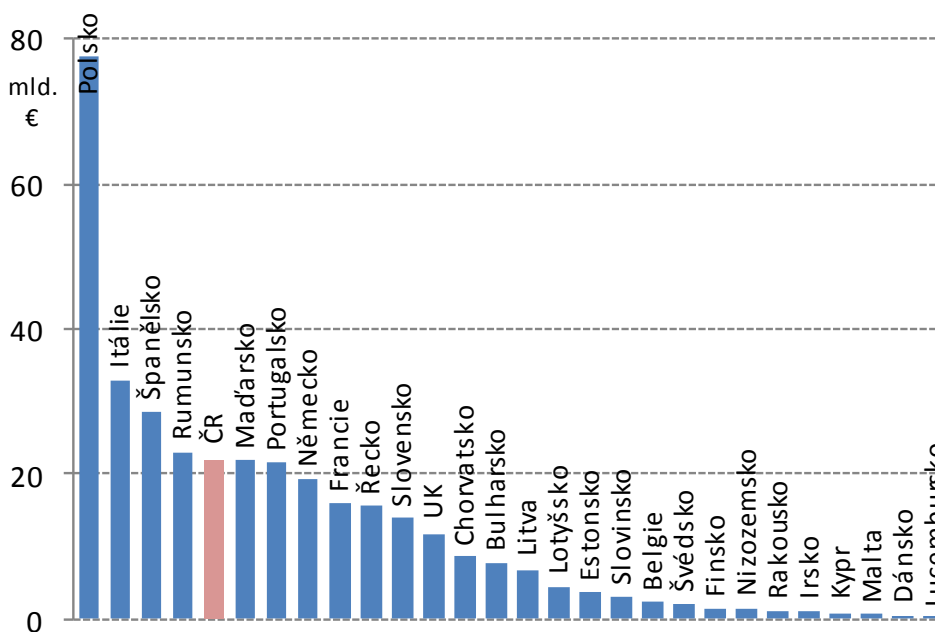
Šance v podobě dalších prostředků ze strukturálních fondů

Hlavní příležitostí v nastávajícím programovém období 2014–2020 můžeme vidět v dalším masivním přílivu peněz z evropských strukturálních a investičních fondů. Alokace pro Českou republiku v této sedmiletce činí téměř 22 miliard eur, což je pátá nejvyšší částka (po Polsku, Itálii, Španělsku a Rumunsku) – viz graf.

Nová legislativní opatření

Dodatečná opatření, o kterých právě rozhoduje Česká republika s ostatními státy a s poslanci v Bruselu, nebo které jsou v pozici návrhů či plánů, by Evropě přinesly podle konzervativních odhadů zhruba šest procent HDP jen v dalších pěti letech (jedná se především o dokončení jednotného trhu či integraci energetických trhů). Kdyby došlo ke stejnému dopadu na ČR jako na ostatní země (ač dopad vzhledem k naší velikosti by měl být spíše větší), české ekonomice by to přineslo dalších 230 miliard v následujících pěti letech. Tato částka by se přičítala k předchozím výhodám.

Alokace prostředků kohezní politiky EU na roky 2014-2020

Zdroj: Evropská komise

Nutnost zvýšit efektivitu čerpání

Podmínkou je však maximálně efektivní využití těchto prostředků na projekty s nejvyšší přidanou hodnotou. V tomto směru má naše země co dohánět. Z čísel Evropské komise vyplývá, že ke konci roku 2013 jsme na kohezní politiku pro období 2007–2013⁵³ vyčerpali pouze 51 % alokovaných prostředků a v regionu střední a východní Evropy dosahujeme v této kategorii podprůměrných výsledků. Inspiraci bychom měli hledat u našich severních sousedů, neboť v Polsku se ke stejnému okamžiku podařilo vyčerpat již 68 % dotací z fondů EU.

⁵³ Díky pravidlu n+2 můžeme prostředky čerpat až do konce roku 2015.

Aktivnější pozice Česka v EU

V uplynulých letech získala Česká republika v evropských kruzích pověst „rebela bez příčiny“. Naše pozice byla v řadě klíčových evropských agend, které podpořila drtivá většina zemí EU, odmítavá – například Fiskální pakt či Pakt pro euro plus. Problémem není ani tak odmítavé stanovisko, jako spíše nejasné, netransparentní vysvětlení, které v očích evropských partnerů činí z našich představitelů hůře predikovatelné partnery, se kterými se obtížně jedná. A Evropská unie je hlavně o vyjednávání, kompromisech, uzavírání koalic členských států k prosazování společných zájmů. Síla hlasu každé země je dána jak počtem jejich obyvatel, tak schopností se těchto vyjednávání a koalic aktivně účastnit. Do budoucna tak vidíme příležitost aktivněji vystupovat na evropské scéně, což umožní prostřednictvím koalic zemí se společnými zájmy (například země Visegrádské čtyřky) větší prosazení naší agendy na evropské úrovni.

Pokrok při budování vnitřního trhu EU

Česká republika patří mezi země, které maximálně dokázaly vytěžít z přístupu na vnitřní trh EU. Ten můžeme chápat jako kontinuálně se vyvíjející organismus, který stále směřuje ke svému cíli – v Evropě vybudovat prostředí zcela bezbariérového a volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Patrně nejvíce prostoru k dobudování vnitřního trhu leží v oblasti služeb, kde zcela volné přeshraniční poskytování řady služeb (například nákladní doprava či některé sofistikované služby) stále není možné a existují omezení na národní úrovni. Další zdokonalování vnitřního trhu v tomto sektoru je tak významnou rozvojovou příležitostí pro tuzemské podnikatele.

Budoucí příležitosti a rizika

Mnohé výhody, chybí výsledky

ČR má mnoho komparativních výhod oproti státům regionu, mezi které patří relativně vysoké úspory, geografickou lokalitu, vysoké přímé zahraniční investice, relativně vyvinutý vzdělávací systém. Při pohledu na hospodářský vývoj se zdá, že v posledních šesti letech se tyto pozitivní předpoklady nedařilo plně zhodnotit. Primární podezření padá na nízkou „institucionální kapacitu“ včetně korupce a nevhodnou makroekonomickou politiku.

Česko ovlivňuje politiku sjednocené Evropy

Česká republika leží v srdci starého kontinentu a vzhledem ke své poloze a velikosti je z bezpečnostního i ekonomického hlediska předurčena ke spolupráci s okolními státy. Také v dřívějších dobách jsme byli součástí větších nadnárodních celků (Rakousko-Uherská monarchie, RVHP a blok Sovětského svazu), ale naše rozhodovací schopnost v těchto uskupeních byla oproti současnému stavu v rámci Evropské unie nesrovnatelně nižší. Patrně nikdy v dějinách neměly české vládnoucí elity moc ovlivňovat či dokonce zcela zablokovat opatření, včetně těch strategické povahy (viz Lisabonská smlouva), která platí pro 28 evropských zemí, včetně velmocí Velké Británie, Německa či Francie.

Česko je pevnou součástí Západu

Členstvím v Evropské unii se završil trend, který lze charakterizovat často frekventovaným heslem z listopadu 1989: „Zpátky do Evropy“. Česká republika je jako člen Evropské unie pevnou součástí Západu, resp. Euroatlantické

**Česko je úspěšné
v mezinárodním obchodu
a dělbě práce**

civilizace. Tato skutečnost je důležitá zejména z bezpečnostního hlediska, jehož význam v poslední době zřetelně narůstá. Důvodem je „ukrajinská krize“, která vyvolala nejchladnější vztahy mezi Západem a Ruskem od dob studené války.

Čeští podnikatelé působící zejména ve zpracovatelském a v rámci něho v automobilovém průmyslu chytli za pačesy příležitosti plynoucí z účasti na vnitřním trhu EU a stali se významnou součástí celoevropských odběratelsko-dodavatelských řetězců. Obavy o převálcování tuzemských podnikatelů silnými zahraničními hráči se nenaplnily a naopak domácí podniky se čím dál více prosazují v evropském a částečně i v globálním konkurenčním boji. Zintenzivnění konkurenčního prostředí na domácím trhu sice nastalo, ale vůči českým podnikatelům nemělo likvidační efekty, ale naopak vedlo ke zvýšení jejich efektivity. Finálním beneficentem pak byl český spotřebitel.

**Pozitivní vliv investic ze
zahraničí**

Otevření naší ekonomiky světu prostřednictvím členství v Evropské unii vedlo k masivnímu přílivu zahraničního kapitálu, který blahodárně působil na tuzemské podkapitalizované hospodářství. Přímé zahraniční investice a z nich vybudované výrobní kapacity vedly ke zrychlení růstu HDP, zabránění zhoršení situace na trhu práce, obrácení vývoje v zahraničně-obchodní bilanci a udržení inflačních tlaků na uzdě. Vedle těchto kvantifikovatelných efektů nesmíme zapomenout ani na měkké vlivy typu zlepšení firemní kultury či kvalitnější corporate governance. Pozitivní vlivy na sadu statistických i finančních ukazatelů měl i příliv portfoliových investic, které se podepsaly na nastartování dlouhodobých trendů snižování úrokových měr (a tím nákladů na financování podnikové sféry a spotřebitelů) a posilování kurzu české měny.

**Členství v EU výhodou i
z čistě finančního
hlediska**

Ačkoliv výhody a nevýhody našeho členství v EU nelze vtěsnat do hokynářského myšlení, přesto je úvaha nad finančními hledisky relevantní. Komplexním měřítkem je zde tzv. čistá pozice, která udává příjmy ze společného evropského rozpočtu po odečtení odvodů do něj. Tento rozdíl je již od našeho vstupu do EU v roce 2004 kladný a v poslední době se navíc zvyšuje (viz kapitola 1.1 Česká republika a rozpočet).

**Z kladné pozice nejvíce
profituje veřejná správa,
soukromý i neziskový
sektor i zemědělci**

Z kladné čisté pozice profitují hlavně příjemci prostředků ze společného rozpočtu EU. Těmi jsou v první řadě recipienti (zejména veřejná správa a municipality, částečně i soukromý podnikatelský a neziskový sektor) prostředků z evropských strukturálních fondů. Těsně za nimi jsou zemědělci, jejichž hospodářská situace se díky Společné zemědělské politice od vstupu do EU razantně změnila.

**Snazší cestování, práce a
vzdělávání v zahraničí**

Pro Česko, které bylo dlouhá léta od vyspělého světa odděleno Železnou oponou, je významnou výhodou spojenou s členstvím v EU i účast v Schengenském přeshraničním prostoru, který odstranil překážky v cestování mezi zúčastněnými zeměmi. Podobný benefit registrujeme i u práce v ostatních členských zemích EU, kde občané ČR již nepotřebují žádat o pracovní povolení. Práce v zahraničí – zejména v oblasti odborných pozic – je navíc zjednodušena díky celoevropskému systému uznávání kvalifikací. Podobné výhody jsou patrné

i při přípravě na vlastní pracovní kariéru, kde studenti oceňují výměnné studijní pobyty a stáže realizované v rámci programů Evropské unie.

Nedostatky naší situace a integrační strategie

**Nejasnost dlouhodobých
politických a
ekonomických cílů a
regionální kontext**

Kombinace politické nestability a absence reformních cílů vede k přešlapování na místě, odkládání reforem z důvodů nejasnosti dlouhodobých politických a ekonomických cílů. Sousedé České republiky dlouhodobě vykazují výrazně vyšší hodnoty růstu. Zejména srovnatelné Slovensko zažilo v posledních dvaceti letech nepoměrně větší rozvoj.

**Nárůst administrativy,
byrokracie a regulace**

Členství v unikátním společenství o 28 zemích s sebou přináší i některá negativa. Jedním z těch nejvíce akcentovaných je nárůst administrativy, byrokracie a regulace. Řada hospodářských odvětví (například energetika) je natolik svázána regulacemi, že v nich přestávají platit pravidla trhu i zdravého selského rozumu. Plnění nejrůznějších regulací s sebou váže čím dál více finančních, časových a lidských zdrojů, které by jinak mohly být využity v produktivních činnostech. V boji o globální investice tak Evropa, včetně České republiky, ztrácí postavení ve prospěch jiných dynamičtěji se rozvíjejících oblastí (například země BRICS), které administrativně-byrokraticko-regulační břemeno tolik netíží.

**Přísné normy
prosazované pouze na
úrovni EU**

Ačkoliv je pokrok v sociální a environmentální oblasti v Evropě úspěch, který významně zvyšuje kvalitu života Evropanů i obyvatel Česka, v některých oblastech přináší i negativa. Přísné unijní sociální a environmentální normy jsou nezřídka přijímány pouze v Evropě a na globální úrovni jsou ignorovány.

**Snižování národní
suverenity a přesun
pravomocí**

Významné, i když mediálně a politicky přeceňované, negativum, se skrývá v nevýhodách plynoucích z omezování naší národní suverenity a přesouvání čím dál více pravomocí do Bruselu. Česko, jehož vyjednávací síla je odvozena od velikosti země, pak musí často přijímat i kompromisní legislativní normy, které jeho subjektům úplně nevyhovují, ale jsou nejmenším společným jmenovatelem zájmů a potřeb celé EU. Z tohoto pohledu ne úplně žádoucí normy zvyšují tuzemským subjektům náklady na přizpůsobení se a v některých případech je i znevýhodňují oproti zahraničním konkurenčním hráčům z větších zemí EU, které mají při vyjednávání silnější hlas.

**Zvyšování závislosti na
evropských dotacích**

Kohezní politika a její finanční nástroje – strukturální fondy EU – mají v Česku většinou kladný efekt a jimi financovaný pokrok v budování infrastruktury dopravní, environmentální, vzdělávací, zdravotní, sociální či technické je nezpochybnitelný. V některých oblastech soukromého podnikání mají ale dotace vliv „sladkého jedu“. Stále více a více podnikatelů při svých projektových záměrech nepřemýšlí, jak uspět na konkurenčním trhu, ale jak získat dotaci z fondů EU. U některých projektů, zejména v cestovním ruchu, bylo patrně získání evropské dotace klíčovým motivem podnikání. Negativní je rovněž narušení konkurenčního prostředí, když ekonomická soutěž dvou srovnatelných subjektů je zásadně narušena, pokud jeden z nich dotaci dostane a druhý ne.

ISBN 978-80-7440-098-8

© Copyright 2014, Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády České republiky

Vytvořeno pro

Sekce pro Evropské záležitosti Úřadu vlády

Nábřeží Edvarda Beneše 4/128

118 01 Praha 1

+420 224 002 644

posta@vlada.cz

<http://eu.vlada.cz>

Všechna práva vyhrazena.

Tato zpráva slouží jako diskuzní dokument a není pozicí
Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR.